European Commission against Racism and Intolerance
Commission européenne contre le racisme et l'intolérance

CRI(2015)1
Version grecque
Greek version

ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ECRI ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

(πέμπτος κύκλος επιτήρησης)

Υιοθετήθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 2014

Δημοσιεύτηκε στις 24 Φεβρουαρίου 2015

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

ECRI Secretariat
Directorate General II - Democracy
Council of Europe
F-67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: + 33 (0) 3 90 21 46 62
Fax: + 33 (0) 3 88 41 39 87
E-mail: ecri@coe.int

www.coe.int/ecri

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ **5**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ **7**

ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ **11**

I. ΚΟΙΝΑ ΘΕΜΑΤΑ **11**

1. ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΡΑΤΣΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΥΛΕΤΙΚΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ 11
- 12Ο ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ 11
- ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ 11
- ΑΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ 13
- ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΑΡΧΕΣ 15

2. ΟΜΙΛΙΕΣ ΜΙΣΟΥΣ 16
- ΔΕΔΟΜΕΝΑ 16
- ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΛΟΓΟΥ 17
- ΟΜΙΛΙΕΣ ΜΙΣΟΥΣ ΑΠΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ ΕΞΤΡΕΜΙΣΤΕΣ ΣΤΗ ΒΟΥΛΗ 19
- ΟΜΙΛΙΕΣ ΜΙΣΟΥΣ ΣΤΑ ΜΜΕ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ 20
- ΟΜΟ- / ΤΡΑΝΣΦΟΒΙΚΕΣ ΟΜΙΛΙΕΣ 21

3. ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΜΟ- / ΤΡΑΝΣΦΟΒΙΚΗ ΒΙΑ 22
- ΕΠΙΣΗΜΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ 22
- ΈΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ 23
- ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΗ ΒΙΑ ΣΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ 25
- ΑΝΑΦΟΡΑ ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ 26
- ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ 26

4. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΝΤΑΞΗΣ 29
- ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ 29
- ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ 29
- ΡΟΜΑ 32
- Η ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ 35

II. ΘΕΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ **37**

1. ΕΝΔΙΑΜΕΣΕΣ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΓΥΡΟΥ 37
2. ΆΛΛΑ 37

2.1 ΠΑΡΑΝΟΜΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ 37

2.2 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΙΣΑΛΛΟΔΟΞΙΑΣ ΕΙΣ ΒΑΡΟΣ ΤΩΝ ΛΟΑΤ 39

2.3 ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΕΞΤΡΕΜΙΣΜΟΣ 40

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΕΝΔΙΑΜΕΣΗΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ **43**

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΝ **45**

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ **51**

ΠΡΌΛΟΓΟΣ

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI), που ιδρύθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης, είναι ένας ανεξάρτητος μηχανισμός παρακολούθησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που ειδικεύεται σε ερωτήματα σχετικά με το ρατσισμό και τη μισαλλοδοξία. Απαρτίζεται από ανεξάρτητα και αμερόληπτα μέλη, που διορίζονται με γνώμονα το ηθικό τους κύρος και την εγνωσμένη τους εμπειρογνωμοσύνη στην αντιμετώπιση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, του αντισημιτισμού και της μισαλλοδοξίας.

Στα πλαίσια των θεσμοθετημένων δραστηριοτήτων της, η ECRI διενεργεί εργασία επιτήρησης ανά χώρα, που αναλύει την κατάσταση σε καθένα από τα κράτη μέλη όσον αφορά τον ρατσισμό και τη μισαλλοδοξία και καταρτίζει υποδείξεις και προτάσεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που εντοπίζονται.

Η επιτήρηση της ECRI ανά χώρα αφορά όλα τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης σε ισότιμη βάση. Η εργασία διεκπεραιώνεται σε κύκλους διαρκείας πέντε ετών καλύπτοντας εννέα με δέκα χώρες κάθε χρόνο. Οι εκθέσεις του πρώτου κύκλου ολοκληρώθηκαν στα τέλη του 1998, εκείνες του δευτέρου κύκλου στα τέλη του 2002, εκείνες του τρίτου κύκλου στα τέλη του 2007 και εκείνες του τέταρτου κύκλου θα ολοκληρωθούν στις αρχές του 2014. Η εργασία πάνω στον πέμπτο κύκλο εκθέσεων ξεκίνησε το Νοέμβριο του 2012.

Η μεθοδολογία εργασίας για την σύνταξη των εκθέσεων περιλαμβάνει την ανάλυση εγγράφων, τεκμηρίων και μαρτυριών, μια επίσκεψη επαφής στην χώρα που αποτελεί το αντικείμενο της έκθεσης και έπειτα, έναν εμπιστευτικό διάλογο που διεξάγεται με τις αρχές του εν λόγω κράτους.

Οι εκθέσεις της ECRI δεν είναι αποτέλεσμα ερευνών ή μαρτυριών. Αποτελούν αναλύσεις ικανού όγκου πληροφοριών που συλλέγονται από μια ευρεία ποικιλία πηγών. Η μελέτη της τεκμηρίωσης στηρίζεται σε σημαντικό αριθμό εθνικών αλλά και διεθνών γραπτών πηγών. Η επί τόπου επίσκεψη παρέχει την δυνατότητα διεξαγωγής απευθείας συναντήσεων με τους ενδιαφερόμενους (σε κυβερνητικό και μη κυβερνητικό επίπεδο) με στόχο την συλλογή εμπεριστατωμένων πληροφοριών. Η διαδικασία του εμπιστευτικού διαλόγου με τις αρχές του κράτους μέλους επιτρέπει σε αυτές, εφόσον το κρίνουν απαραίτητο, να παρέχουν σχόλια για το προσχέδιο της έκθεσης με σκοπό την αποκατάσταση τυχόν λαθών που θα μπορούσε να περιέχει η έκθεση ως προς τα πραγματικά περιστατικά. Με την ολοκλήρωση του διαλόγου οι εθνικές αρχές μπορούν, εφόσον το επιθυμούν, να ζητήσουν να επισυναφθούν οι απόψεις τους στην τελική έκθεση της ECRI.

Ο πέμπτος κύκλος των ανά χώρα εκθέσεων επικεντρώνεται σε τέσσερα θέματα, κοινά σε όλα τα κράτη μέλη: (1) Νομοθετικά θέματα, (2) Ομιλίες μίσους, (3) Βία, (4) Πολιτικές ένταξης και έναν αριθμό θεμάτων που είναι ειδικά για το καθένα από αυτά. Οι ενδιάμεσες συστάσεις του τέταρτου κύκλου που δεν εφαρμόστηκαν ή εφαρμόστηκαν εν μέρει κατά τη διάρκεια του τέταρτου κύκλου παρακολούθησης θα πρέπει να παρακολουθηθούν μέσα σε αυτό το πλαίσιο.

Στο πλαίσιο του πέμπτου κύκλου, ζητείται και πάλι προτεραιότητα για δύο συγκεκριμένες συστάσεις που επιλέχθηκαν από εκείνες που έγιναν στην έκθεση. Μια διαδικασία ενδιάμεσης παρακολούθησης για τις δυο αυτές συστάσεις θα διεξαχθεί από την ECRI μέσα στα επόμενα δύο χρόνια μετά τη δημοσίευση της έκθεσης αυτής.

Η έκθεση που ακολουθεί συντάχθηκε από την ECRI με δική της ευθύνη. Καλύπτει την κατάσταση στις 18 Ιουνίου 2014. Οποιαδήποτε εξέλιξη συνέβη έκτοτε ούτε καλύπτεται στην παρακάτω ανάλυση ούτε λαμβάνεται υπόψη στα συμπεράσματα και τις προτάσεις σε αυτή.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Από την υιοθέτηση της τέταρτης έκθεσης της ECRI για την Ελλάδα στις 2 Απριλίου 2009, παρουσιάστηκε πρόοδος σε αρκετούς τομείς.

Μετά από μια δραματική αύξηση στον αριθμό των περιστατικών ρατσιστικής βίας τα τελευταία χρόνια, που συνδέθηκε με την άνοδο του νεοναζιστικού κόμματος Χρυσή Αυγή, το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, στα τέλη του 2012, εισήγαγε ειδικές μονάδες μέσα στην αστυνομία για την αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας. Αυτές οι μονάδες έχουν εξουσιοδοτηθεί να διεξάγουν σε βάθος έρευνες σε ρατσιστικές επιθέσεις. Μπορούν επίσης να κινήσουν διαδικασία έρευνας αυτεπαγγέλτως και να λαμβάνουν ανώνυμες καταγγελίες. Τον Οκτώβριο 2013, διορίστηκε ένας Εισαγγελέας για τη δίωξη πράξεων ρατσιστικής βίας.

Το Σεπτέμβριο 2013, η ηγεσία της Χρυσής Αυγής συνελήφθη και προφυλακίστηκε για ποινικώς κολάσιμα αδικήματα. Το ελληνικό Κοινοβούλιο στη συνέχεια άλλαξε τους κανόνες για τη δημόσια χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων. Η χρηματοδότηση μπορεί τώρα να ακυρωθεί αν οι ηγέτες ενός κόμματος ή το 10% των βουλευτών του, έχουν καταδικαστεί για συμμετοχή σε «εγκληματική οργάνωση» ή «τρομοκρατικές ενέργειες».

Τον Σεπτέμβριο 2014, ένας νέος αντιρατσιστικός νόμος, ο νόμος 4285/2014, ψηφίστηκε από το Ελληνικό Κοινοβούλιο, με στόχο την ενίσχυση της υπάρχουσας αντιρατσιστικής νομοθεσίας.

Το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει συμπεριλάβει την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ρατσιστικής βίας στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων 2014-2016.

Ο νόμος 3852 του 2010 καθιέρωσε το πλαίσιο για τοπικά συμβούλια αφομοίωσης. Υπάρχουν περίπου 100 τέτοια συμβούλια που λειτουργούν σε ολόκληρη τη χώρα, που χρησιμεύουν ως ένα χρήσιμο εργαλείο ένταξης, παρέχοντας μια πλατφόρμα διαλόγου ανάμεσα στις διάφορες κοινότητες μεταναστών και τις δημοτικές αρχές.

Το 2013, το άρθρο 79(3) του Ποινικού Κώδικα, που ήδη ανέφερε τα ρατσιστικά και ομοφοβικά κίνητρα ως επιβαρυντικό στοιχείο, τροποποιήθηκε για να περιλαμβάνει την ταυτότητα φύλου και να καταστήσει αδύνατη την επιβολή ποινής με αναστολή. Ο νόμος 4285/2014 κατάργησε το τμήμα του άρθρου 79(3) σχετικά με τα επιβαρυντικά στοιχεία και εισήγαγε το άρθρο 81Α στον Ποινικό Κώδικα, κάνοντας αυστηρότερες τις κατώτερες ποινές που μπορούν να επιβληθούν για αδικήματα με κίνητρο το μίσος. Το χρώμα προστέθηκε στον κατάλογο των λόγων. Και πάλι, οι ποινές δεν μπορούν να ανασταλούν.

Η ECRI χαιρετίζει τις θετικές αυτές εξελίξεις στην Ελλάδα. Ωστόσο, παρά την πρόοδο που έχει επιτευχθεί, κάποια ζητήματα προκαλούν ανησυχία.

Η Ελλάδα ακόμα δεν έχει κυρώσει το 12ο Πρωτόκολλο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και οι αρχές δεν έχουν δείξει καμία πρόθεση να προετοιμάσουν την επικύρωση.

Παρά το γεγονός ότι οι ελληνικές αρχές αναγνωρίζουν την ανάγκη για την καταπολέμηση του ρατσισμού, δεν έχει τεθεί σε ισχύ ολοκληρωμένη και πολυτομεακή στρατηγική για να αντιμετωπίσει τις βαθύτερες αιτίες της και να εμπλέξει τους εταίρους της κοινωνίας των πολιτών στον αγώνα ενάντια στο ρατσισμό.

Υπήρξε μια σημαντική αύξηση στα επίπεδα της υποκίνησης φυλετικού μίσους, ιδίως στο πλαίσιο του δημόσιου λόγου, ακόμη και από τους εκπροσώπους πολιτικών κομμάτων. Το μίσος συνήθως στρέφεται κατά των μεταναστών, αλλά και εναντίον των Ρομά, των Εβραίων και των Μουσουλμάνων. Η κατάσταση αυτή δεν αντιμετωπίζεται

επαρκώς και υπάρχει διαδεδομένη ατιμωρησία για τις ομιλίες μίσους και ανεπαρκής επίσημη καταδίκη.

Η Ελλάδα έχει δει μια αύξηση της ρατσιστικής βίας τα τελευταία χρόνια και παρόλο που έχουν ληφθεί ορισμένα μέτρα, αυτά έχουν παραμείνει σε μεγάλο βαθμό ανεπαρκή. Ο φόβος της σύλληψης και της απέλασης αποθαρρύνει τα θύματα ρατσιστικής βίας, που δεν έχουν καθεστώς μόνιμης διαμονής, να καταγγείλουν τα περιστατικά στην αστυνομία. Η αρνητική συμπεριφορά των μελών της αστυνομίας προς τους μετανάστες και η απροθυμία τους να ερευνήσουν υποθέσεις ρατσιστικής βίας εναντίον τους ουσιαστικά προστίθεται σε ένα γενικό κλίμα ατιμωρησίας. Επιπλέον, παρέχεται ανεπαρκής υποστήριξη στα θύματα, με αξιοσημείωτη εξαίρεση ορισμένες φιλανθρωπικές μη κυβερνητικές οργανώσεις που παρέχουν βοήθεια.

Η κατάσταση των Ρομά στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται ακόμα από κοινωνικό αποκλεισμό και στέρηση. Ο διαχωρισμός στον τομέα της εκπαίδευσης δεν έχει τελειώσει, παρά τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στο θέμα αυτό και οι συνθήκες στέγασης σε πολλούς οικισμούς Ρομά παραμένουν υποβαθμισμένες. Τα προγράμματα ένταξης των Ρομά εξακολουθούν να μην έχουν επαρκή συμμετοχή των εκπροσώπων της κοινότητας των Ρομά.

Οι παράνομοι μετανάστες συνήθως κρατούνται στην Ελλάδα, χωρίς αξιολόγηση της ανάγκης για ένα τέτοιο μέτρο ή την εξέταση εναλλακτικών και λιγότερο αναγκαστικών μέτρων. Όταν απελευθερώνονται οι μετανάστες αφήνονται στην τύχη τους χωρίς πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες. Στις ΜΚΟ απαγορεύεται από το νόμο η παροχή στέγης στον αυξανόμενο αριθμό παράνομων μεταναστών που υποφέρουν από την έλλειψή της. Αυτό έχει αυξήσει το επίπεδο ένδειάς τους όπως έχει παρατηρηθεί στο κέντρο της Αθήνας.

Υπάρχει επίσης σημαντική διάκριση έναντι των ΛΟΑΤ και ιδίως κατά των διεμφυλικών ατόμων. Η παρενόχληση από την αστυνομία είναι ένα συνηθισμένο φαινόμενο, όπως είναι και οι διακρίσεις στον τομέα της εκπαίδευσης. Τα εν λόγω άτομα δεν έχουν επαρκή υποστήριξη ή προστασία από τις διακρίσεις.

Στην παρούσα έκθεση, η ECRI ζητά από τις ελληνικές αρχές να πράξουν τα δέοντα σε αρκετούς τομείς. Στα πλαίσια αυτά, παρέχει μια σειρά συστάσεων, περιλαμβανομένων και των παρακάτω.

Η Ελλάδα θα πρέπει να επικυρώσει το 12ο Πρωτόκολλο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

Οι ελληνικές αρχές θα πρέπει να δημιουργήσουν μια Ομάδα Δράσης για την ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης εθνικής στρατηγικής για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας. Μια τέτοια Ομάδα Δράσης θα πρέπει να αποτελείται από τις σχετικές αρχές, τους δυο ανεξάρτητους φορείς (Συνήγορος του Πολίτη και Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου) και ΜΚΟ, ώστε να ενισχυθεί η συνεργασία μεταξύ των αρχών και της κοινωνίας των πολιτών για το θέμα αυτό. Η εθνική στρατηγική θα πρέπει, μεταξύ άλλων, να περιλαμβάνει μια ανάλυση της κατάστασης, μια επισκόπηση των υφιστάμενων μέτρων, των κενών και των αναγκών, και στρατηγικές συστάσεις για τον τρόπο αντιμετώπισής τους, συμπεριλαμβανομένων στόχων και μετρήσιμων δεικτών.*

Το ζήτημα των ρατσιστικών ή / και ομο- / τρανσφοβικών κινήτρων σε περιπτώσεις βίαιων περιστατικών θα πρέπει να γίνει αναπόσπαστο μέρος των ερευνών και των δικαστικών διαδικασιών από το ξεκίνημά τους. Θα πρέπει να παρέχεται περαιτέρω κατάρτιση της αστυνομίας, για την οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν τα προγράμματα που προτείνονται από διεθνείς οργανισμούς. Οι αρχές θα πρέπει να

* Η σύσταση αυτή θα υπόκειται σε μια διαδικασία ενδιάμεσης παρακολούθησης από την ECRI μέσα στα επόμενα δύο χρόνια από τη δημοσίευση της παρούσας έκθεσης.

προσφέρουν επίσης εκπαίδευση στους δικαστές και τους εισαγγελείς για την εφαρμογή του άρθρου 81Α του Ποινικού Κώδικα σχετικά με αδικήματα με κίνητρο το μίσος.*

Οι ελληνικές αρχές θα πρέπει να ξεκινήσουν μια ευρεία εκστρατεία ενημέρωσης του κοινού για την καταγγελία της ρατσιστικής συμπεριφοράς ως αντίθετης προς τις ελληνικές αξίες και συμφέροντα και για την προαγωγή μιας πολυ-πολιτισμικής και χωρίς αποκλεισμούς προσέγγισης της ελληνικής ταυτότητας.

Οι ελληνικές αρχές πρέπει να αναπτύξουν μια αποτελεσματική στρατηγική για να θέσουν αμέσως τέλος στο φυλετικό διαχωρισμό που επηρεάζει τα παιδιά Ρομά στα σχολεία και να αποτρέψει τυχόν επανάληψη στο μέλλον. Μια τέτοια στρατηγική θα πρέπει να είναι σε πλήρη συμμόρφωση με τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και μπορεί επίσης να αντλήσει έμπνευση από τη Σύσταση Γενικής Πολιτικής Αριθ. 10 της ECRI **για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων μέσα και μέσω της σχολικής εκπαίδευσης**.

Οι αρχές θα πρέπει να απο-ποινικοποιούν την παροχή καταλύματος σε παράνομους μετανάστες, ώστε οι φιλανθρωπικές οργανώσεις να μπορούν να παρέχουν βοήθεια σε παράνομους μετανάστες οι οποίοι υποφέρουν από την έλλειψη στέγης.

Οι αρχές θα πρέπει να αναπτύξουν μια εθνική στρατηγική, μαζί με τους εκπροσώπους των ΛΟΑΤ, για την καταπολέμηση των διακρίσεων και της ομο- / τρανσφοβίας, σε μέρη που συμπεριλαμβάνουν τα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Επιπλέον, όλο το εκπαιδευτικό προσωπικό θα πρέπει να ενθαρρύνεται και να υποστηρίζεται στην παροχή βοήθειας στα θύματα εκφοβισμού. Οι αρχές θα πρέπει επίσης να εκδώσουν μια σαφή εντολή προς όλους τους αστυνομικούς ότι στα διεμφυλικά άτομα δεν θα πρέπει να επιβάλλεται πρόστιμο για δήθεν αδικήματα πορνείας λόγω απλώς της ταυτότητας και της εμφάνισής τους.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

I. Κοινά θέματα

1. Νομοθεσία κατά του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων[1]

- **12ο Πρωτόκολλο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου**

1. Στην τρίτη και την τέταρτη έκθεσή της, η ECRI συνέστησε στην Ελλάδα να επικυρώσει το συντομότερο δυνατό, το 12ο Πρωτόκολλο, που υπεγράφη στις 4 Νοεμβρίου 2000. Οι ελληνικές αρχές επανέλαβαν τη θέση τους, που στηριζόταν στον σχετικά μικρό αριθμό επικυρώσεων και την απουσία μιας καλά εδραιωμένης νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων σε σχέση με το κείμενο αυτό. Ωστόσο, η ECRI θεωρεί, ότι η προθυμία επικύρωσης του Πρωτοκόλλου που τέθηκε σε ισχύ την 1η Απριλίου 2005, δεν θα πρέπει να εξαρτάται από τον αριθμό των άλλων επικυρώσεων, αλλά από τη χρησιμότητά του για την καταπολέμηση του ρατσισμού στην Ελλάδα. Επιπλέον, η ECRI επιθυμεί να επιστήσει την προσοχή της Ελλάδας στην απόφαση για την υπόθεση Σέιντιτς και Φίντσι κατά Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, της 22ας Δεκεμβρίου 2009[2], στην οποία το Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων διαπίστωσε ότι το 12ο Πρωτόκολλο θα πρέπει να ερμηνεύεται με τον ίδιο τρόπο όπως το άρθρο 14 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

2. Η ECRI για μια ακόμα φορά παροτρύνει την Ελλάδα να κυρώσει το 12ο Πρωτόκολλο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

- **Ποινικό δίκαιο**

3. Οι διατάξεις του ποινικού δικαίου για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων περιλαμβάνονται στο νόμο 927/1979, όπως τροποποιήθηκε με τους νόμους 1419/1984, 2910/2001 και 4285/2014. Ο νόμος 4285/2014 ψηφίστηκε στις 9 Σεπτεμβρίου 2014 με σκοπό την προσαρμογή του νόμου 927/1979 στην απόφαση-πλαίσιο 2008/913 / ΔΕΥ για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου.

4. Το άρθρο 1.1 του νόμου 927/1979 ποινικοποιεί την εκ προθέσεως δημόσια υποκίνηση[3] πράξεων ή δραστηριοτήτων που ενδέχεται να οδηγήσουν σε διακρίσεις, μίσος ή βία εναντίον ατόμων ή ομάδων με βάση τη φυλετική, εθνική ή εθνοτική καταγωγή, το χρώμα, τη θρησκεία, τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου.[4] Η δημιουργία ή η ηγεσία ή η συμμετοχή σε μια ομάδα που προωθεί το ρατσισμό απαγορεύεται από το άρθρο 1.4 του νόμου. Αν και ο

---

[1] Σύμφωνα με την υπ' αριθμό 7 Σύσταση Γενικής Πολιτικής (GPR) της ECRI, «ρατσισμός» σημαίνει την πεποίθηση ότι λόγοι όπως η φυλή, το χρώμα, η γλώσσα, η θρησκεία, η ιθαγένεια, η εθνική ή εθνοτική καταγωγή, δικαιολογούν την καταφρόνηση για ένα άτομο ή μια ομάδα ατόμων ή την έννοια της ανωτερότητας ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων. Σύμφωνα με την Σύσταση Γενικής Πολιτικής Αριθ. 7, «φυλετική διάκριση» σημαίνει οποιαδήποτε διαφορετική μεταχείριση που βασίζεται σε λόγους όπως «η φυλή», το χρώμα, η γλώσσα, η θρησκεία, η ιθαγένεια ή η εθνική ή εθνοτική καταγωγή που δεν έχει αντικειμενική και λογική αιτιολόγηση.

[2] Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina (ECtHR προσφυγές αριθ. 27996/06 και 34836/06).

[3] Το άρθρο 1 ορίζει ότι για να υπόκειται στο νόμο η εν λόγω συμπεριφορά πρέπει να «θέσει σε κίνδυνο τη δημόσια τάξη ή να απειλήσει τη ζωή, την ελευθερία ή τη σωματική ακεραιότητα των ατόμων αυτών» ή «να αποτελέσει απειλή για τη ζωή, την ελευθερία ή τη σωματική ακεραιότητα (ενός προστατευόμενο ατόμου ή μιας προστατευόμενης ομάδας)».-

[4] Αυτό είναι επίσης σχετικό για τα τμήματα I.2, I.3 και II.2.2.

νόμος καλύπτει τη σύσταση που περιέχεται στην §18 γ της υπ αριθ. 7 Σύστασης Γενικής Πολιτικής (GPR) της ECRI στην εθνική νομοθεσία για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων, που σχετίζονται με ρατσιστικές απειλές, δεν αντιμετωπίζει εκείνες στην §§ 18 β σχετικά με τις ύβρεις και τη δυσφήμηση ή την 18 στ, σχετικά με τη δημόσια διάδοση, δημόσια διανομή ή παραγωγή ή αποθήκευση ρατσιστικού υλικού.

5. Το άρθρο 1 δεν αναφέρεται στους λόγους της γλώσσας και της ιθαγένειας.

6. Η ECRI συνιστά η γλώσσα και η υπηκοότητα να περιλαμβάνονται στον κατάλογο των λόγων του άρθρου του νόμου 927/1979. Συνιστά επίσης, τα αδικήματα που εξακολουθούν να λείπουν (βλ. §4 ανωτέρω) να συμπεριληφθούν στο νόμο.

7. Οι φυλετικές διακρίσεις κατά την άσκηση του δημοσίου λειτουργήματος ή επαγγέλματος κάποιου - σύμφωνα με την υπ αριθ. 7 Σύσταση Γενικής Πολιτικής (GPR) στην εθνική νομοθεσία για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων, § 18 η - δεν ποινικοποιείται από το νόμο 927/1979, όπως τροποποιήθηκε από τα άρθρα 1 και 2 του νόμου 4285/2014.

8. Η ECRI συνιστά την τροποποίηση του νόμου 927/1979 προκειμένου να ποινικοποιηθεί η φυλετική διάκριση κατά την άσκηση του δημοσίου λειτουργήματος ή επαγγέλματος κάποιου.

9. Η πράξη της άρνησης, της επιδοκιμασίας ή της υποτίμησης γενοκτονίας, εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και εγκλημάτων πολέμου ποινικοποιείται από τις τροποποιήσεις που εισάγονται στο άρθρο 2 του νόμου 927/1979 με το άρθρο 2 του νόμου 4285/2014.

10. Ο νόμος 927/1979 δεν ποινικοποιεί την δημόσια έκφραση, με ρατσιστικό σκοπό, των ιδεολογιών με ισχυρισμό ανωτερότητας, όπως συνιστάται στην υπ αριθ. 7, § 18δ GPR.

11. Η ECRI συνιστά την τροποποίηση του νόμου 927/1979 προκειμένου να ποινικοποιηθεί η δημόσια έκφραση με ρατσιστικό σκοπό, των ιδεολογιών με ισχυρισμό ανωτερότητας.

12. Ο νόμος 927/1979 δεν ακολουθεί άμεσα την υπ αριθ. 7 §20 της GPR (που ποινικοποιεί την ηθική αυτουργία, συνέργεια ή απόπειρα διάπραξης αξιόποινων πράξεων), αλλά υπάρχουν γενικές διατάξεις του Ποινικού Κώδικα για το σκοπό αυτό.

13. Η έννοια της ποινικής ευθύνης νομικών προσώπων δεν υπάρχει στο ελληνικό δίκαιο. Ωστόσο, το άρθρο 4 του νόμου 4285/2014 προβλέπει την επιβολή διοικητικών προστίμων σε νομικά πρόσωπα, όταν μία από τις αξιόποινες πράξεις του νόμου 927/1979 έχει διαπραχθεί εκ μέρους τους.

14. Το Άρθρο 79(3) του Ποινικού Κώδικα κατέστησε επιβαρυντικό στοιχείο τη διάπραξη πράξης μίσους με βάση τη φυλή, τη θρησκεία, την εθνική ή εθνοτική καταγωγή, ή τον διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου του θύματος. Η ποινή δεν θα μπορούσε να ανασταλεί[5]. Ο νόμος 4285/2014 εισήγαγε το άρθρο 81Α του Ποινικού Κώδικα κάνοντας

[5] Το άρθρο 79(3) εισήχθη το 2008. Η τροποποίηση του 2013 πρόσθεσε την ταυτότητα φύλου ως λόγο και κατέστησε αδύνατη την επιβολή ποινής με αναστολή.

αυστηρότερες τις κατώτερες ποινές που μπορούν να επιβληθούν για αδικήματα με κίνητρο το μίσος.[6] Ο νόμος 4285/2014 κατάργησε το τμήμα του άρθρου 79(3) σχετικά με τα επιβαρυντικά στοιχεία. Ο κατάλογος των λόγων στο άρθρο 81Α είναι ο ίδιος με εκείνον που εμφανιζόταν στο άρθρο 79(3) εκτός από το ότι το χρώμα (καθώς και η αναπηρία) έχει συμπεριληφθεί. Και πάλι, οι ποινές δεν μπορούν να ανασταλούν. Η ECRI σημειώνει ότι η νέα διάταξη δεν ανταποκρίνεται πλήρως με την §21 της υπ αριθ. 7 GPR. Ωστόσο, την προσοχή της ECRI έχει επίσης τραβήξει η πρόχειρη εφαρμογή του άρθρου 79(3).[7] Κατά την άποψη της ECRI, είναι σημαντικό οι αρχές να παρακολουθούν προσεκτικά τον τρόπο με τον οποίο θα χρησιμοποιηθεί το άρθρο 81Α από τα δικαστήρια για να εκτιμήσουν κατά πόσον μπορεί να βοηθήσει να ξεπεραστούν τα προβλήματα που ανέκυψαν με το άρθρο 79(3). Η ECRI θα επανεξετάσει και πάλι το ζήτημα κατά τον επόμενο κύκλο παρακολούθησης.

15. Η ECRI συνιστά η γλώσσα και η υπηκοότητα να περιλαμβάνονται στον κατάλογο των λόγων του άρθρου 81Α του Ποινικού Κώδικα.

- **Αστικό και διοικητικό δίκαιο**

16. Ο νόμος 3304/2005 παρέχει προστασία κατά της διάκρισης.[8] Στην τελευταία της έκθεση, η ECRI χαιρέτισε την ψήφιση του νόμου ως ένα θετικό βήμα, αλλά τόνισε επίσης ορισμένα κενά που απαιτούν τροποποίηση για να παρέχουν ευρύτερη προστασία κατά των διακρίσεων για τους λόγους που περιέχονται στην υπ αριθ. 7 GPR της ECRI.

17. Ο νόμος 3304/2005 καλύπτει τις διακρίσεις λόγω φυλής[9], εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, φύλου, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού και επεκτείνεται τόσο στον δημόσιο όσο και τον ιδιωτικό τομέα. Καλύπτει την εργασία, την κοινωνική προστασία, την παιδεία και την πρόσβαση σε δημόσια αγαθά και υπηρεσίες, περιλαμβανομένης και της στέγασης. Αν και αυτό δεν αναφέρεται ρητά στο νόμο, ορισμένοι παρατηρητές θεωρούν ότι είναι προφανές από τα συμφραζόμενα ότι τα φυσικά πρόσωπα, καθώς και οι οργανώσεις είναι υπεύθυνα όταν διαπράττουν πράξεις διάκρισης.[10] Το άρθρο 2(1) απαγορεύει την άμεση και έμμεση διάκριση και το άρθρο 2(3) απαγορεύει επίσης την εντολή για την εφαρμογή διακρίσεων.

18. Ο νόμος 3304/2005 δεν αναφέρει τη διάκριση με βάση το χρώμα, τη γλώσσα ή την ιθαγένεια, όπως συνιστάται στην υπ αριθ. 7, §1 a GPR της ECRI. Η ECRI συνέστησε στην τέταρτη έκθεσή της στις ελληνικές αρχές να ενισχύσουν το νόμο 3304/2005 διευρύνοντας το πεδίο εφαρμογής του ώστε να συμπεριλάβει

---

[6] Ο Ποινικός Κώδικας προσδιορίζει τις ελαφρότερες και τις βαρύτερες ποινές που μπορούν να επιβληθούν για κάθε κατηγορία ποινικών αδικημάτων: μικροαδικήματα, πλημμελήματα και εγκλήματα (κακουργήματα).

[7] Βλ §§75 και 76 στο τμήμα I.3.

[8] This law implements EU Directives 2000/43/EC and 2000/78/EC, which establish the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin and a general framework of equal treatment in employment and occupation respectively. Ο νόμος αυτός εφαρμόζει τις Οδηγίες της ΕΕ 2000/43/ΕΚ και 2000/78/ΕΚ, οι οποίες θεσπίζουν την αρχή της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής και ένα γενικό πλαίσιο ίσης μεταχείρισης στην απασχόληση και την εργασία, αντίστοιχα.

[9] Ο νόμος δεν περιέχει ορισμό αυτού του όρου. Ωστόσο, ο νόμος 474/1990, που επικύρωσε τη Διεθνή Σύμβαση για την Κατάργηση Κάθε Μορφής Φυλετικής Διάκρισης (ICERD), παρέχει έναν τέτοιο ορισμό στο άρθρο 1(1) του: «φυλετική διάκριση σημαίνει κάθε διάκριση, αποκλεισμό, περιορισμό ή προτίμηση με βάση τη φυλή, το χρώμα, την προέλευση ή την εθνική ή εθνοτική καταγωγή που έχει σκοπό ή αποτέλεσμα την αναίρεση ή εξασθένιση της αναγνώρισης, απόλαυσης ή άσκησης, επί ίσοις όροις, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών στον πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, πολιτισμικό ή άλλο τομέα της δημόσιας ζωής.»

[10] Βλ. επίσης: Athanasios Theodoridis, Report on Measures to Combat Discrimination - Directives 2000/43/EC και 2000/78/EC - Country Report 2012, Greece, 2013, σ.39.

τους προαναφερθέντες λόγους. Ωστόσο, καμία τροποποίηση δεν έχει γίνει μέχρι τώρα για το σκοπό αυτό.

19. Το κεφάλαιο ΙΙΙ του νόμου, το οποίο απαγορεύει τις διακρίσεις που βασίζονται, μεταξύ άλλων, σε θρησκευτικές ή άλλες πεποιθήσεις, δεν επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής αυτής της απαγόρευσης στην κοινωνική προστασία, την παιδεία και την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες. Η ECRI συνέστησε στην τέταρτη έκθεσή της στις ελληνικές αρχές να ενισχύσουν το νόμο 3304/2005 διευρύνοντας το πεδίο εφαρμογής του κεφαλαίου ΙΙΙ για να περιλάβει αυτά τα θέματα, αλλά καμία τροποποίηση δεν έχει γίνει μέχρι τώρα για το σκοπό αυτό.

20. Η διάκριση δια συσχετισμού ή η διάκριση λόγω εικασίας, όπως αναφέρονται στην υπ αριθ. 7 §6 GPR της ECRI, δεν καλύπτονται από το νόμο.

21. Δεν υπάρχουν διατάξεις στο νόμο 3304/2005 που θέτουν μια άμεση υποχρέωση στις δημόσιες αρχές για την πρόληψη των διακρίσεων κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, όπως συνιστάται στην υπ αριθ. 7 §§8 και 9 GPR της ECRI.

22. Η ECRI συνιστά την τροποποίηση του νόμου 3304/2005 σύμφωνα με την υπ αριθ. 7 Σύσταση Γενικής Πολιτικής της, για να: περιλαμβάνει λόγους χρώματος, ιθαγένειας και γλώσσας, να επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής του Κεφαλαίου ΙΙΙ του νόμου στην κοινωνική προστασία, την εκπαίδευση και την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες, να περιλαμβάνει τις διακρίσεις λόγω συσχετισμού και εικασίας και να περιλαμβάνει μια άμεση υποχρέωση για όλες τις δημόσιες αρχές να αποτρέπουν την εφαρμογή διακριτικής μεταχείρισης κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους.

23. Στην τέταρτη έκθεσή της, η ECRI συνέστησε στις ελληνικές αρχές να λάβουν μέτρα για να διασφαλίσουν μια πιο δυναμική εφαρμογή του νόμου 3304/2005 σε περιπτώσεις φυλετικών διακρίσεων τροποποιώντας τον, μεταξύ άλλων, ώστε να δώσουν τη δυνατότητα σε παράγοντες της κοινωνίας των πολιτών να προσφύγουν ενώπιον του δικαστηρίου, ακόμη και εάν δεν αναφέρεται συγκεκριμένο θύμα, όπως υποδεικνύεται στην §25 της υπ' αριθμό 7 GPR της ECRI. Αυτό δεν έχει συμβεί μέχρι τώρα.

24. Η ECRI επαναλαμβάνει τη σύστασή της για τροποποίηση του νόμου 3304/2005 έτσι ώστε να επιτραπεί στις μη κυβερνητικές οργανώσεις να προσφύγουν ενώπιον του δικαστηρίου, χωρίς να αντιπροσωπεύουν ένα συγκεκριμένο θύμα.

25. Ο νόμος 3304/2005 δεν παρέχει τη δυνατότητα κατάργησης της δημόσιας χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων τα οποία υποδαυλίζουν το ρατσισμό ή διάλυσής τους, σύμφωνα με τις §§16 και 17 αντίστοιχα της υπ' αριθ. 7 GPR της ECRI. Ωστόσο, το φθινόπωρο του 2013, μετά τη σύλληψη αρκετών μελών της ηγεσίας του νεοναζιστικού κόμματος Χρυσή Αυγή λόγω άσκησης ποινικής δίωξης, το κοινοβούλιο αποφάσισε ότι η δημόσια χρηματοδότηση ενός κόμματος μπορεί να ανασταλεί αν η ηγεσία του ή 10% των βουλευτών του, κατηγορηθεί για συμμετοχή σε «εγκληματική οργάνωση» ή «τρομοκρατικές ενέργειες». Η χρηματοδότηση μπορεί να ακυρωθεί αν οι κατηγορούμενοι καταδικαστούν. Εάν όμως δεν καταδικαστούν, τα ποσά της διακοπείσας χρηματοδότησης θα πρέπει να πληρωθούν. Η ECRI έχει πλήρη επίγνωση της σημασίας της δημόσιας χρηματοδότησης για τα πολιτικά κόμματα ώστε να μπορέσουν να εκπληρώσουν την αποστολή τους μέσα σε ένα δημοκρατικό σύστημα. Ωστόσο, αυτό δεν μπορεί να αποτελέσει δικαιολογία για την παροχή

δημόσιων κονδυλίων σε ρατσιστικά κόμματα που παραβιάζουν βασικές δημοκρατικές αξίες.[11]

26. Η ίδια λογική ισχύει για το ερώτημα εάν θα επιτρέπεται η ύπαρξη και η λειτουργία στις εκλογές, ρατσιστικών κομμάτων. Παρόλο που η δημιουργία ή η ηγεσία μιας ομάδας που προωθεί τον ρατσισμό απαγορεύεται από το νόμο 927/1979, η διάταξη αυτή δεν εφαρμόζεται. Η τρέχουσα πρακτική υποχρεώνει τα πολιτικά κόμματα που επιθυμούν να εγγραφούν για τις εκλογές να υποβάλλουν γραπτή δέσμευση για την τήρηση του Συντάγματος, αλλά το ερώτημα αν μια τέτοια δέσμευση αντιστοιχεί στο πρόγραμμα και τη συμπεριφορά του κόμματος ουδέποτε αποτέλεσε αντικείμενο ανασκόπησης. Οι ελληνικές αρχές τόνισαν ότι το σύνταγμα της χώρας δεν περιέχει μια διάταξη για την απαγόρευση πολιτικών κομμάτων. Πολλές οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών υπέδειξαν στην ECRI ότι θα έβλεπαν ένα τέτοιο βήμα με καχυποψία. Αυτή η προσέγγιση βασίζεται στην εμπειρία της Ελλάδας με την απαγόρευση των πολιτικών κομμάτων στον απόηχο του εμφυλίου πολέμου και κατά την περίοδο της στρατιωτικής χούντας. Παρόλα αυτά, το Σύνταγμα δεν αποκλείει την απαγόρευση των ρατσιστικών και νεοναζιστικών κομμάτων, ακόμη και αν αυτό δεν προβλέπεται ρητώς. Η ECRI τονίζει ότι έγκαιρα μέτρα θα πρέπει να ληφθούν ενάντια σε τέτοιου είδους κόμματα για την αποφυγή κλιμάκωσης εγκληματικών δραστηριοτήτων. Για τον ίδιο λόγο, τα άσχημα εκλογικά αποτελέσματα τέτοιων κομμάτων δεν θα έπρεπε να χρησιμοποιούνται σαν επιχείρημα για την μη απαγόρευσή τους.

27. Η ECRI συνιστά, σύμφωνα με την υπ αριθ. 7 GPR της, την τροποποίηση της νομοθεσίας όχι μόνο για την κατάργηση της δημόσιας χρηματοδότησης οργανώσεων που υποδαυλίζουν το ρατσισμό, αλλά επίσης για την πρόβλεψη της δυνατότητας διάλυσης τέτοιων οργανώσεων.

- **Ανεξάρτητες αρχές**

28. Ο νόμος 3304/2005 αναθέτει σε τρεις εξειδικευμένους φορείς την προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης. Ο Συνήγορος του Πολίτη είναι ένας από αυτούς[12]. Η εντολή του καλύπτει την ίση μεταχείριση ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στο δημόσιο τομέα. Η ECRI σημειώνει ότι ο τέταρτος κύκλος συστάσεών της σχετικά με την ενδυνάμωση του Συνήγορου του Πολίτη να εκπροσωπεί τα φερόμενα ως θύματα στο δικαστήριο ή να τους παρέχει νομική βοήθεια, καθώς και η παράταση της προθεσμίας για την υποβολή καταγγελιών, δεν έχει παρακολουθηθεί.[13]

29. Ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί μόνο να παραπέμψει μια υπόθεση στον αρμόδιο εισαγγελέα ή διοικητική αρχή για έρευνα, χωρίς να έχει το δικαίωμα να ξεκινήσει και να συμμετέχει σε δικαστικές υποθέσεις. Από το 2010, η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) προτείνει την τροποποίηση του νόμου 3304/2005 για να επιτρέπεται στο Συνήγορο του Πολίτη να παρεμβαίνει υπέρ ενός ενάγοντος σε υποθέσεις που έχουν ερευνηθεί στο παρελθόν από αυτόν και στη συνέχεια οδηγούνται ενώπιον των δικαστηρίων. Ωστόσο, τέτοιες τροποποιήσεις δεν έχουν γίνει ούτε προγραμματίζονται.

---

[11] Το άρθρο 29(1) του ελληνικού συντάγματος δηλώνει ότι: «Οι έλληνες πολίτες που έχουν το δικαίωμα ψήφου μπορούν να ιδρύσουν ή να συμμετέχουν σε πολιτικά κόμματα, η οργάνωση και η δραστηριότητα των οποίων πρέπει να υπηρετεί την ελεύθερη λειτουργία μιας δημοκρατικής κυβέρνησης.»

[12] Η ελληνική Υπηρεσία του Συνηγόρου του Πολίτη είναι μια συνταγματικά καθορισμένη ανεξάρτητη αρχή. Η οργάνωση, η στελέχωση και η λειτουργία της καθορίζονται στο Νόμο 3094/2003 και το Προεδρικό Διάταγμα 273/1999.

[13] Συμπεράσματα της ECRI για την εφαρμογή των συστάσεων όσον αφορά την Ελλάδα που υπόκειται σε ενδιάμεση παρακολούθηση, 22.6.2012.

30. Ο Συνήγορος του Πολίτη δεν μπορεί να λάβει καταγγελίες σχετικά με τον ιδιωτικό τομέα, όπως συνιστάται στην υπ αριθ. 7 §24 GPR της ECRI.

31. Η ECRI συνιστά την τροποποίηση του νόμου 3304/2005 για να δώσει στον Συνήγορο του Πολίτη το δικαίωμα να κινήσει δικαστικές διαδικασίες, να συμμετέχει σε αυτές και να παρεμβαίνει υπέρ των εναγόντων των οποίων τις υποθέσεις έχει ερευνήσει. Θα πρέπει να επιτρέπεται στον Συνήγορο του Πολίτη να λαμβάνει καταγγελίες από τον ιδιωτικό τομέα σχετικά με φυλετικές διακρίσεις. Διαφορετικά, μια ανεξάρτητη αρχή ισότητας, που ασχολείται, μεταξύ άλλων, με τις φυλετικές διακρίσεις θα πρέπει να δημιουργηθεί σύμφωνα με αυτά που σύστησε η ECRI στην προαναφερθείσα υπ αριθ. 7 σύσταση γενικής πολιτικής της και την πιο λεπτομερή υπ αριθ. 2 σύσταση γενικής πολιτικής για ειδικευμένα όργανα για την καταπολέμηση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, του αντισημιτισμού και της μισαλλοδοξίας σε εθνικό επίπεδο.

32. Οι άλλοι δύο φορείς που είναι επιφορτισμένοι με την παρακολούθηση της συμμόρφωσης με την αρχή της ίσης μεταχείρισης είναι η Επιτροπή Ίσης Μεταχείρισης, η οποία καλύπτει όλους τους τομείς με εξαίρεση τον δημόσιο τομέα και την απασχόληση, καθώς και η Επιθεώρηση Εργασίας, η οποία δραστηριοποιείται στο τομέα της απασχόλησης και του επαγγέλματος στον ιδιωτικό τομέα. Ωστόσο, δεν είναι ανεξάρτητοι φορείς, δεδομένου ότι αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και του Υπουργείου Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων αντίστοιχα. Οι αρχές έχουν πληροφορήσει την ECRI ότι δεν υπάρχουν σχέδια αλλαγής του καθεστώτος των φορέων αυτών.

33. Η ECRI συνιστά ότι για να γίνουν ανεξάρτητες αρχές, η Επιτροπή Ίσης Μεταχείρισης και η Επιθεώρηση Εργασίας, θα πρέπει να τους δοθεί μια κατάσταση παρόμοια με εκείνη του Συνηγόρου του Πολίτη. Εναλλακτικά, οι αρμοδιότητές τους θα μπορούσαν να μεταφερθούν σε μια ανεξάρτητη αρχή, όπως προτείνεται στην §31.

2. Ομιλίες μίσους[14]

- Δεδομένα

34. Κατά την επίσκεψή της στην Ελλάδα, η αντιπροσωπεία της ECRI ενημερώθηκε από διάφορους συνομιλητές ότι το διαδεδομένο πρόβλημα των ομιλιών μίσους είχε αυξηθεί σημαντικά από το 2009, ιδίως στο πλαίσιο της ανόδου της Χρυσής Αυγής. Οι απόψεις αυτές επιβεβαιώθηκαν από την ανασκόπηση των μέσων μαζικής ενημέρωσης, των blog στο διαδίκτυο και του πολιτικού λόγου. Οι ομιλίες μίσους στρέφονται κυρίως κατά των μεταναστών, των Μουσουλμάνων και των Ρομά αλλά επίσης κατά των Εβραίων και των ΛΟΛΑΤ. Επιπλέον, υπήρξαν οριακά επεισόδια εναντίον εκείνων των οποίων οι χώρες θεωρούνται ως υπεύθυνες για την οικονομική κρίση και τα μέτρα λιτότητας που λαμβάνονται σε σχέση με αυτή. Ο ακριβής αριθμός των περιστατικών αυτών είναι δύσκολο να εξακριβωθεί με την απουσία συστηματικής συλλογής δεδομένων. Εξάλλου, δεν υπάρχουν λεπτομερή στατιστικά στοιχεία σχετικά με τις λίγες υποθέσεις που φτάνουν στα δικαστήρια, δεδομένου ότι δεν υπάρχει κεντρική βάση δεδομένων για τα εγκλήματα μίσους. Κάθε δικαστήριο υποτίθεται ότι θα συγκεντρώνει τα δικά του δεδομένα, χωρίς τυποποιημένα κριτήρια.

35. Η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να δημιουργήσουν έναν εθνικό μηχανισμό παρακολούθησης για περιστατικά ομιλιών μίσους. Αυτός θα πρέπει να

[14] Αυτό το τμήμα καλύπτει τις ρατσιστικές και τις ομο- / τρανσφοβικές ομιλίες. Για τον ορισμό των «ομιλιών μίισους» Βλ. σύσταση Αριθ. Σ (97) 20 της Επιτροπής Υπουργών στα κράτη μέλη για τις «ομιλίες μίσους», που υιοθετήθηκε στις 30.10.1997.

περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, μια κεντρική βάση δεδομένων για δικαστικές υποθέσεις.

36. Το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ODIHR) του ΟΑΣΕ έλαβε την τελευταία υποβολή του γραφείου της Ελληνικής Εισαγγελίας το 2013 που κάλυπτε την περίοδο 2012. Σύμφωνα με αυτή, δεν αναφέρθηκε κανένα νέο κρούσμα το 2010 και το 2011, εκδόθηκε μια καταδίκη για ένα ρατσιστικό έγκλημα το 2011 και μόνο ένα ρατσιστικό έγκλημα - κατά ατόμων αφρικανικής καταγωγής - διώχθηκε το 2012.[15] Οι αρχές ενημέρωσαν την αντιπροσωπεία της ECRI ότι 15 υποθέσεις είχαν ερευνηθεί και εννέα διώξεις είχαν πραγματοποιηθεί βάσει του νόμου 927/1979, το 2013. Η αύξηση αυτή σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με τα κατασταλτικά μέτρα κατά της Χρυσής Αυγής.[16]

37. Πριν την ανάλυση των διαφόρων εκδηλώσεων ομιλιών μίσους στην Ελλάδα σήμερα, η ECRI, επιθυμεί να τονίσει την απουσία συστηματικών προσπαθειών πρόληψης. Επίσης επιθυμεί να τονίσει την έλλειψη αποτελεσματικών απαντήσεων: η σχετική ποινική νομοθεσία δεν εφαρμόζεται πάντα και η κατάσταση χειροτερεύει από τη μη καταδίκη των ομιλιών μίσους και την απουσία των μέτρων αυτορρύθμισης μεταξύ των πολιτικών κομμάτων ή των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Η ECRI έχει, φυσικά, ενημερώθηκε από τις αρχές σχετικά με τα σχέδια για την προώθηση της ανοχής στα σχολεία. Ενώ η ECRI καλωσορίζει αυτές τις δραστηριότητες, σημειώνει ότι παραμένουν λίγες και σποραδικές.

- **Πολιτικός και άλλες μορφές ρατσιστικού δημόσιου λόγου**

38. Μετά την τελευταία έκθεση της ECRI, η Ελλάδα είδε την άνοδο της Χρυσής Αυγής, η οποία εισήλθε στο Δημοτικό Συμβούλιο της Αθήνας το 2010 και στη βουλή το 2012. Η ηγεσία και τα μέλη της Χρυσής Αυγής έχουν εκφράσει ανοιχτά το μίσος τους για τους μετανάστες και τους Εβραίους σε πολλές περιπτώσεις. Ο έπαινος του ναζισμού και του Χίτλερ, η άρνηση του Ολοκαυτώματος και οι αντισημιτικές ομιλίες μίσους είναι συχνά φαινόμενα.

39. Τα αντισημιτικά στερεότυπα δεν περιορίζονται στα ακροδεξιά πολιτικά κόμματα, αλλά έχουν διεισδύσει σε μεγάλα τμήματα της κοινωνίας, καθώς και σε ορισμένα τμήματα της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας.[17] Ο Μητροπολίτης Πειραιώς Σεραφείμ έκανε ανοιχτά αντισημιτικές δηλώσεις στην τηλεόραση τον Δεκέμβριο 2010, όταν κατηγόρησε τους Εβραίους για την ενορχήστρωση του

---

[15] Πληροφορίες του ΟΑΣΕ στην ECRI, 2013 και ODIHR, Εγκλήματα Μίσους στην Περιφέρεια του ΟΑΣΕ, 2013, σ.27.

[16] Το Μάρτιο του 2013, ο βρετανικός τηλεοπτικός σταθμός «Channel 4» μετέδωσε ένα ντοκιμαντέρ για τη Χρυσή Αυγή, στην οποία ένα μέλος του κόμματος, ο Αλέξανδρος Πλωμαρίτης, δήλωσε, αναφορικά με τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται στα ναζιστικά στρατόπεδα θανάτου, ότι «οι μετανάστες θα πρέπει να μετατρέπονται σε σαπούνι» και ότι «είμαστε έτοιμοι να ανοίξουμε τις φούρνους". Το Κεντρικό Συμβούλιο των Εβραϊκών Κοινοτήτων στην Ελλάδα διαμαρτυρήθηκε δημοσίως εναντίον αυτών των σχολίων. Στη συνέχεια, η νεοσύστατη μονάδα της αστυνομίας κατά του ρατσισμού έστειλε αποσπάσματα του ντοκιμαντέρ στον εισαγγελέα. Μια αυτεπάγγελτη δίωξη ασκήθηκε κατά του Αλέξανδρου Πλωμαρίτη για παραβίαση του νόμου 927/1979. Αυτό είναι ένα σπάνιο παράδειγμα τέτοιων δηλώσεων που έχουν σαν αποτέλεσμα μια επίσημη έρευνα.

[17] USA Greekreporter.com, Greek Orthodox Community of America Renounced Anti-Semitic Statements by Metropolitan Seraphim of Piraeus, δημοσ. 27.10.2010. – Robert Mackey, A Greek Bishop's Anti-Semitic Tirade, δημοσ. 22.12.2010 στο New York Times.com; - Haaretz, European Jewish Congress 'repulsed' by Greek priest's anti-Semitic remarks, δημοσ. 22.12.2010, πρόσβαση όλων στις 22.5.2014. - Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τέτοιες αντισημιτικές απόψεις δεν είναι αντιπροσωπευτικές της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας στο σύνολό της. Αν και μερικοί επίσκοποι ήταν κατηγορηματικά αντίθετοι στην πρόσφατα εκδοθείσα νομοθεσία για την καταπολέμηση του ρατσισμού, η Ιερά Σύνοδος της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ελλάδας την επαίνεσε ως μια προσπάθεια για την προώθηση της κοινωνικής ειρήνης και του σεβασμού των δικαιωμάτων όλων.

Ολοκαυτώματος και κατηγόρησε τον παγκόσμιο Σιωνισμό για μια συνωμοσία υποδούλωσης της Ελλάδας και της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Σε πρόσφατη παγκόσμια έρευνα, ο Σύνδεσμος Ενάντια στη Δυσφήμιση διαπίστωσε ότι η Ελλάδα είχε τον υψηλότερο βαθμό του δείκτη (69%) αντισημιτικής συμπεριφοράς έξω από τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική.[18] Τέτοιες απόψεις εκδηλώθηκαν επίσης σε πράξεις βανδαλισμού τον Οκτώβριο 2012 κατά του Μνημείου του Ολοκαυτώματος των Εβραίων της Ρόδου που είχε ήδη υποστεί βανδαλισμούς αρκετές φορές στο παρελθόν καθώς και στη βεβήλωση της τοπικής συναγωγής τον Μάιο 2010.

40. Εκπρόσωποι μεταναστευτικών και άλλων ομάδων για τις οποίες ανησυχεί η ECRI υπέδειξαν ότι οι καθημερινές ομιλίες μίσους στη δημόσια ζωή έχουν αυξηθεί τα τελευταία χρόνια. Παραδείγματα περιλαμβάνουν υποτιμητικά σχόλια που γίνονται στα μέσα μαζικής μεταφοράς, τα σχολεία, τα καταστήματα ή τους δρόμους. Αν και οι παρατηρήσεις αυτές δεν βασίζονται σε στατιστικά στοιχεία, αλλά στην υποκειμενική εμπειρία των θυμάτων και των μαρτύρων των εν λόγω ομιλιών μίσους, εντούτοις αποτελούν έναν σημαντικό δείκτη των αλλαγών στις αντιλήψεις της κοινής γνώμης. Οι πληροφορίες αυτές βοηθούν επίσης στην κατανόηση των αντιλήψεων των ατόμων για το πόσο ευάλωτα είναι στις διακρίσεις και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Η κατάσταση φαίνεται να είναι ιδιαίτερα δύσκολη στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας, όπου κατοικούν πολλοί μετανάστες και τα προβλήματα που προκαλούνται από το φόβο ή την εμπειρία της κοινωνικής στέρησης μεταξύ των κατοίκων μακροχρόνιας διαμονής σε ορισμένες γειτονιές συγχωνεύονται με τη φυλετική προκατάληψη. Οι εξελίξεις αυτές συνδέονται στενά με τον πολιτικό λόγο, ο οποίος τα τελευταία χρόνια έχει διαμορφωθεί σε μεγάλο βαθμό από την αντι-μεταναστευτική ρητορική. Η τρέχουσα χρηματοπιστωτική, οικονομική και κοινωνική κρίση στην Ελλάδα έχει διαβρώσει την κοινωνική συνοχή και την ικανότητα του κράτους να αντιμετωπίσει τις συνέπειές της. Η λαϊκίστικη ρητορική είναι ένα σύνηθες φαινόμενο σε τέτοιες καταστάσεις, όχι μόνο στην Ελλάδα. Ωστόσο, η ανάγκη να κατανοήσουμε και να αντιμετωπίσουμε τις ανησυχίες των πολιτών, μεταξύ άλλων όσον αφορά τη μετανάστευση, δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να χρησιμοποιηθεί καταχρηστικά για να ενθαρρύνει τις φυλετικές προκαταλήψεις ή να προκαλέσει συμπεριφορές αντιπαράθεσης. Η πολιτική ηγεσία θα πρέπει να αναλάβει τις ευθύνες της, ηρεμώντας τις εντάσεις και προωθώντας την αμοιβαία κατανόηση και την ανοχή.

41. Η ECRI θυμάται, στο πλαίσιο αυτό, ότι τον Αύγουστο του 2012, ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη δήλωσε ότι, λόγω της παράνομης μετανάστευσης «... η χώρα χάνεται. Από την εισβολή των Δωριέων, 4000 χρόνια πριν, ποτέ μέχρι σήμερα η χώρα δεν έχει υποστεί μια εισβολή τέτοιων διαστάσεων ... αυτό είναι μια βόμβα στα θεμέλια της κοινωνίας και του κράτους».[19] Οι δηλώσεις αυτές έγιναν στο πλαίσιο της επιχείρησης Ξένιος Δίας, η οποία είχε αρχίσει τον Αύγουστο 2012 και περιλάμβανε ελέγχους του νομικού καθεστώτος των μεταναστών από την αστυνομία στους δρόμους, με βάση τη φυλετική σκιαγράφησή τους. Ο όρος «βόμβα» χρησιμοποιήθηκε επίσης δημοσίως τον Ιούλιο 2012 από τον ίδιο υπουργό όταν αναφέρθηκε στο κέντρο της Αθήνας, όπου πολλοί παράνομοι μετανάστες και αιτούντες άσυλο συχνά νοικιάζουν και ζουν σε συνωστισμένα διαμερίσματα που χαρακτηρίζονται από υποβαθμισμένες συνθήκες διαβίωσης, συχνά στερούμενοι πρόσβασης στις δημόσιες υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας.[20] Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι

[18] Σύνδεσμος Ενάντια στη Δυσφήμιση, ADL Global 100: A Survey of Attitudes Toward Jews in Over 100 Countries Around the World – Executive Summary, 2014, πρόσβαση στις 14.5.2014.

[19] Παρατίθεται στο: Έκθεση του Επιτρόπου του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, μετά την επίσκεψή του στην Ελλάδα, Στρασβούργο, Απρίλιος 2013, σ.8.

[20] Παρατίθεται στο: Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 2013, σ.8.

δύο ημέρες αργότερα η Χρυσή Αυγή αναφέρθηκε στη δήλωση του υπουργού ως «δικαίωση των (δικών της) θέσεων».[21] Η ECRI αναφέρεται σε αυτά τα ατυχή περιστατικά, προκειμένου να τονίσει την ανάγκη αποχής της ηγεσίας της χώρας από απάνθρωπα σχόλια.

42. Υπάρχουν και άλλα παραδείγματα επικίνδυνων σχολίων, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που έγιναν τον Ιανουάριο 2014 από τη Σόφια Βούλτεψη, μέλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τη συντηρητική / κεντροδεξιά Νέα Δημοκρατία. Κατά τη διάρκεια μιας ζωντανής τηλεοπτικής εκπομπής αποκάλεσε τους πρόσφυγες «άοπλους εισβολείς, όπλα στα χέρια των Τούρκων». Στην πραγματικότητα, αναφερόταν στο ναυάγιο στο Φαρμακονήσι, το οποίο είχε ως αποτέλεσμα τον πνιγμό εννέα παιδιών και τριών γυναικών κατά τη διάρκεια μιας αμφιλεγόμενης επιχείρησης της ελληνικής ακτοφυλακής για την αναχαίτιση παράνομων μεταναστών.[22]

43. Παρομοίως, οι Ρομά δεν είναι μόνο θύματα καθημερινών προσβολών από μέλη του ευρέος κοινού, αλλά επίσης αποτελούν το αντικείμενο αρνητικών στερεοτύπων στον πολιτικό λόγο. Τον Οκτώβριο του 2013, κατά τη διάρκεια μιας επιδρομής της αστυνομίας σε καταυλισμό των Ρομά στα Φάρσαλα, η αστυνομία πήρε ένα ξανθό κορίτσι από το ζευγάρι που το είχε μεγαλώσει, επειδή θεώρησε ότι δεν έμοιαζε με το ζευγάρι αυτό. Η αστυνομία υποπτεύθηκε ότι το κορίτσι είχε απαχθεί – πράγμα που αποδείχθηκε αναληθές - και ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, απευθυνόμενος στους αστυνομικούς της υπόθεσης αυτής, τους συνεχάρη για τη «διάλυση γκέτο ανομίας όπου πραγματοποιούνται απαγωγές παιδιών ».[23]

44. Πολλοί εκπρόσωποι ευάλωτων ομάδων εξήγησαν ότι ενώ τα καθημερινά ρατσιστικά σχόλια που αντιμετωπίζουν στη δημόσια σφαίρα μπορούν, σε κάποιο βαθμό, να αντιμετωπιστούν και να αποθαρρυνθούν μέσω προσωπικού διαλόγου, το επίπεδο και η ποιότητα των ομιλιών μίσους παίρνει μια τρομακτικά διαφορετική διάσταση όταν ο κόσμος αισθάνεται ότι ενθαρρύνεται από τους πολιτικούς ηγέτες που αντηχούν και προωθούν τις προκαταλήψεις και τις δυσαρέσκειες. Η προκύπτουσα αποδοχή των ομιλιών μίσους δημιουργεί στην ελληνική κοινωνία ένα γενικό κλίμα το οποίο διευκολύνει την αυξανόμενη προθυμία διάπραξης ή ανοχής πράξεων βίας εναντίον αυτών των ομάδων. Τέτοιου είδους δηλώσεις ενθαρρύνουν περαιτέρω τις λαϊκές ομιλίες μίσους ακριβώς σε μια εποχή που λόγω της αύξησης των κοινωνικών εντάσεων, η δημιουργία γεφυρών μεταξύ των κοινοτήτων καθίσταται ακόμη πιο αναγκαία.

45. Η ECRI καλεί όλα τα πολιτικά κόμματα, καθώς και την ηγεσία της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, για να κρατήσουν μια σθεναρή στάση ενάντια στο ρατσιστικό λόγο και να δώσουν εντολή στους εκπροσώπους τους να απέχουν από τα υποτιμητικά σχόλια που απευθύνονται ομάδες ατόμων λόγω της «φυλής», της θρησκείας, της εθνικότητας, της γλώσσας ή της εθνοτικής καταγωγής τους.

- **Ομιλίες μίσους από πολιτικούς εξτρεμιστές στη Βουλή**

46. Η Χρυσή αυγή έχει επανειλημμένα χρησιμοποιήσει το Ελληνικό Κοινοβούλιο σαν μια πλατφόρμα της ρατσιστικής της προπαγάνδας. Στα παραδείγματα περιλαμβάνεται ένα περιστατικό στις 18 Οκτωβρίου 2012, όταν κατά τη διάρκεια μιας συνόδου ολομέλειας, η βουλευτής της Χρυσής Αυγής Ελένη Ζαρούλια

[21] Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 2013, σ.8.

[22] Damian Mac Con Uladh, δημοσιεύτηκε από το EnetEnglish.gr, 31.1.2014, πρόσβαση 3.4.2014.

[23] Ευρωπαϊκό Φόρουμ Ρομά και Ταξιδιωτών (ERTF), Briefing paper on the situation of Roma and Travellers in Greece, υπεβλήθη στην Γραμματεία της ECRI Δεκέμβριο 2013, σ.15.
Βλ. επίσης: http://www.antenna.gr/news/Politics/article/320004/dendias--aytokatharsi-stin-astynomia-.

αναφέρθηκε στους μετανάστες στην Ελλάδα ως «υπάνθρωπους που έχουν εισβάλει στην πατρίδα μας, με όλων των ειδών τις ασθένειες». Δεν υπήρξε έντονη αντίδραση από το κοινοβούλιο σε αυτό το ακραίο παράδειγμα ομιλίας μίσους, που αναφέρθηκε ευρέως στα ελληνικά ΜΜΕ.[24] Ένα άλλο παράδειγμα είναι η ανάγνωση αποσπασμάτων από τα διαβόητα αντισημιτικά πλαστογραφημένα Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών από τον εκπρόσωπο του κόμματος Ηλία Κασιδιάρη κατά τη διάρκεια μιας συνόδου ολομέλειας στις 23 Οκτωβρίου 2012.

47. Η έλλειψη αποφασιστικών απαντήσεων κατά των ομιλιών μίσους στο Κοινοβούλιο επισημάνθηκε από τον Επίτροπο του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, μετά την επίσκεψή του στην Ελλάδα στις αρχές του 2013. Κάλεσε τα ελληνικά πολιτικά κόμματα και το κοινοβούλιο να εγκρίνουν αυτορυθμιστικά μέτρα για την αντιμετώπιση και την επιβολή κυρώσεων σε μισαλλόδοξες, ξενοφοβικές και ρατσιστικές ομιλίες που χρησιμοποιούνται από τους πολιτικούς, με την τροποποίηση, για παράδειγμα, των πειθαρχικών μέτρων που μπορούν να επιβληθούν σε βουλευτές σύμφωνα με το άρθρο 77 του κανονισμού του ελληνικού κοινοβουλίου.[25] Η ECRI σημειώνει ότι πρόσφατα έχουν ληφθεί μέτρα από τους προεδρεύοντες στις συνεδριάσεις ενάντια σε βουλευτές της Χρυσής Αυγής. Αυτή η θετική τάση πρέπει να ακολουθηθεί από διαρθρωτικά μέτρα.

48. Η ECRI συνιστά να εισαχθεί στον κανονισμό του κοινοβουλίου μια διάταξη που απαγορεύει τις ρατσιστικές και ομο- / τρανσφοβικές προσβολές και προβλέπει μέτρα ή / και κυρώσεις που πρέπει να επιβληθούν σε περίπτωση παράβασης.

- **Ομιλίες μίσους στα ΜΜΕ και το διαδίκτυο**

49. Οι ομιλίες μίσους είναι ευρέως διαδεδομένες στα ΜΜΕ και στο διαδίκτυο. Είναι σε μεγάλο βαθμό ανεξέλεγκτες και ατιμώρητες. Ένας από τους λόγους είναι η έλλειψη αποτελεσματικών μηχανισμών αυτορρύθμισης στο πλαίσιο αυτό. Η άνοδος της Χρυσής Αυγής φαίνεται να έχει διευκολυνθεί από τους τηλεοπτικούς σταθμούς που μεταδίδουν συνεντεύξεις με την ηγεσία της με τη μορφή επίδειξης τρόπου ζωής, που οδηγεί σε υποβάθμιση, αντί να παρέχουν σε βάθος πληροφορίες για τη ρατσιστική ιδεολογία και τις δραστηριότητές της. Μια μελέτη που εξετάζει την πολιτική συμπεριφορά σε συγκεκριμένες περιοχές της Αθήνας, όπως ο Άγιος Παντελεήμονας, όπου η Χρυσή Αυγή ήταν πολύ επιτυχής κατά τις τελευταίες δημοτικές εκλογές, διαπίστωσε ότι: «Οι υποστηρικτές των ριζοσπαστικών απόψεων έχουν προνομιακή πρόσβαση στα γενικά ΜΜΕ, το σοβαρό Τύπο. Με μεγάλη ευκολία οι αρθρογράφοι υποβάλλουν απόψεις που είναι μη θεσμικές, μη-πολιτικές. Υπάρχει ένα φλερτ με τον εξτρεμισμό».[26]

50. Η υπόθεση του ξανθού κοριτσιού στον οικισμό των Ρομά επίσης έδειξε την υπερίσχυση αρνητικών στερεοτύπων στα ΜΜΕ. Πολλές εφημερίδες αμέσως, πριν γίνουν γνωστά οποιαδήποτε αποτελέσματα της αστυνομικής έρευνας, ανακοίνωσαν ότι το κορίτσι πρέπει να είχε απαχθεί και δημοσίευαν τίτλους όπως «μωρά αρπαγμένα από τους Ρομά» ή «ο ξανθός άγγελος και οι απαγωγείς». Αρκετά τηλεοπτικά κανάλια μίλησαν για δίκτυα εμπορίας ανθρώπων, υποστηρίζοντας ότι οι γονείς θα την ανάγκαζαν να ζητιανεύει ή ότι ήθελαν να την πουλήσουν «ολόκληρη ή κομματιασμένη». Ο Συνήγορος του

[24] Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 2013, σ.8.

[25] Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 2013, σ.10.

[26] Ανελήφθη από κοινού από ελληνικά (Πάντειο και Μακεδονίας), βρετανικά (Οξφόρδη) και γαλλικά (Σορβόνη) πανεπιστήμια. Οι αρχικές διαπιστώσεις του κυκλοφόρησαν τον Απρίλιο 2011.

Πολίτη άσκησε κριτική στα ΜΜΕ για αναπαραγωγή «στερεοτύπων και ρατσιστική συμπεριφορά».[27]

51. Ο αντιτρομοκρατικός λόγος στα μέσα ενημέρωσης, επίσης, συχνά έχει ως στόχο τους μετανάστες και τους πρόσφυγες, καθώς και τη μουσουλμανική κοινότητα γενικά. Τα ΜΜΕ διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη σύνδεση της εγκληματικότητας και της τρομοκρατίας με τη μετανάστευση, τροφοδοτώντας περαιτέρω τις ομιλίες μίσους. Τον Δεκέμβριο 2011, για παράδειγμα, η ακροδεξιά εφημερίδα ΣΤΟΧΟΣ αναφέρθηκε ανοιχτά σε μουσουλμάνους και τους μετανάστες που προέρχονται από την Τουρκία ως «τρομοκράτες».[28] Η Ισλαμοφοβία έχει αυξηθεί δραματικά από τότε που ο ακροδεξιός τύπος άρχισε να συνδέει το Ισλάμ με την τρομοκρατία.[29] Στις 9 Απριλίου 2011 τα γραφεία του Συλλόγου Σομαλικής Κοινότητας στην Αθήνα υπέστησαν βανδαλισμό. Το περιστατικό αυτό συνέβη μετά τη δημοσίευση στην υπερ-συντηρητική Ελεύθερη Ώρα ενός άρθρου με τον τίτλο «Σομαλοί πειρατές με ένα τέμενος στην οδό Φυλής» και τον υπότιτλο «Χριστιανοσύνη κατά Ισλάμ». Ο συγγραφέας του αναφέρει ότι «οι Σομαλοί είναι τα πιο επικίνδυνοι ισλαμιστές στον κόσμο».[30] Αναφορές στην «ισλαμική τρομοκρατία» μπορεί επίσης να βρεθούν σε πολλά εξτρεμιστικά διαδικτυακά blog - όπως Ελληνική Εθνική Υπερηφάνεια ή Ελλάς - όπου οι συνεισφέροντες συχνά παραμένουν ανώνυμοι.[31]

52. Η ECRI συνιστά ο νόμος 927/1979 να εφαρμόζεται πάντα σε περιπτώσεις ομιλιών μίσους στα ΜΜΕ. Συνιστά επίσης στις αρχές να ενθαρρύνουν, χωρίς να παραβιάζουν την ανεξαρτησία των ΜΜΕ, τη δημιουργία ενός μηχανισμού αυτορρύθμισης για τη βιομηχανία των ΜΜΕ ώστε να προληφθούν τα ρατσιστικά σχόλια στις εφημερίδες, την τηλεόραση και το ραδιόφωνο. Επιπλέον, συνιστά στις ελληνικές αρχές να επικυρώσουν το Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Σύμβασης για το Έγκλημα στον Κυβερνοχώρο, όπως δηλώνεται στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων 2014-2016.

- **Ομο- / τρανσφοβικές ομιλίες**

53. Η ECRI έχει ενημερωθεί από τις ομάδες ΛΟΑΤ ότι οι ομο- και τρανσφοβικές ομιλίες μίσους, η λεκτική παρενόχληση και τα απρεπή σχόλια είναι συνήθη στο ευρύ κοινό, με αποτέλεσμα τα άτομα των ομάδων ΛΟΑΤ να αισθάνονται ότι αντιμετωπίζουν συνεχώς διακρίσεις και ότι υφίστανται αποκλεισμό στην καθημερινή ζωή.

54. Η Χρυσή Αυγή και ακραίες θρησκευτικές ομάδες ηγήθηκαν μιας βίαιης διαδήλωσης που ανάγκασε το κατέβασμα του αμφιλεγόμενου θεατρικού έργου Κόρπους Κρίστι του Τέρενς Μακ Νάλι - στο οποίο ο Ιησούς και οι απόστολοι απεικονίζονται ως γκέι άντρες - στην Αθήνα τον Οκτώβριο 2012. Ο βουλευτής της Χρυσής Αυγής Ηλίας Παναγιώταρος κινηματογραφήθηκε να φωνάζει ομοφοβικές προσβολές στον σκηνοθέτη της παράστασης. Μετά την ματαίωση του έργου, ο σκηνοθέτης έλαβε απειλές για τη ζωή του.[32]

55. Στις αρχές Δεκεμβρίου 2013, ο Πειραιώς Σεραφείμ, γνωστός για τις ομοφοβικές του απόψεις[33], απείλησε[34] με αφορισμό οποιονδήποτε βουλευτή που θα ψήφιζε

[27] ERTF, 2013, σ.15. – Βλ. επίσης εφημερίδα Espresso και εφημερίδα Έθνος.

[28] Βλ. εφημερίδα Στόχος, http://www.stoxos.gr/2011/12/2007.html, πρόσβαση 5.12.2013.

[29] Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του Ρατσισμού (ENAR), 2013, σ.32.

[30] Αντιγόνη ΜΚΟ, Ετήσια Έκθεση 2011, σ. 145, - παρατίθεται στο: ENAR, 2013, σ.32.

[31] ENAR, 2013, σ.32. http://national-pride.org/2011/02/21/ και http://www.hellasontheweb.org.

[32] Paul Mason, δημοσ. 17.10.2012 στο BBC News World online, πρόσβαση 3.4.2014.

[33] Βλ. για παράδειγμα Robert Mackey, A Greek Bishop's Anti-Semitic Tirade, δημοσ. 22.12.2010 στο New York Times.com, πρόσβαση 22.5.2014, για τα ομοφοβικά σχολιά του.

την επέκταση των συμφώνων συμβίωσης στους ομοφυλοφίλους.[35] Ο εξέχων ρόλος της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην ελληνική κοινωνία θέτει μια ηθική υποχρέωση στους ηγέτες της να τοποθετούνται σαφώς ενάντια σε κάθε μορφή ομιλιών μίσους, συμπεριλαμβανομένων των ομοφοβικών δηλώσεων που έκαναν ορισμένοι εκπρόσωποι της Εκκλησίας.

56. Η ECRI συνιστά στις αρχές να συζητήσουν με την ηγεσία της Ορθόδοξης Εκκλησίας τον τρόπο με τον οποίο η Εκκλησία μπορεί να χρησιμοποιήσει την ηθική της υπόσταση για την πρόληψη και την καταπολέμηση των ομιλιών μίσους, καθώς και κατά των ΛΟΑΤ.

57. Η ECRI συνιστά στις αρχές να κάνουν μια δημόσια δήλωση που καταδικάζει τις ομο- / τρανσφοβικές ομιλίες μίσους. Συνιστά επίσης σε όλα τα πολιτικά κόμματα να λάβουν σταθερή δημόσια θέση κατά του ομο- / τρανσφοβικού λόγου από τους εκπροσώπους τους.

3. Ρατσιστική και ομο- / τρανσφοβική βία

- Επίσημα δεδομένα

58. Υπάρχει ένα σοβαρό πρόβλημα με την ελλιπή αναφορά της ρατσιστικής ή ομο- / τρανσεξουαλικής βίας στην Ελλάδα. Όσον αφορά τη ρατσιστική βία, αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στο φόβο των θυμάτων ότι θα συλληφθούν και θα απελαθούν όταν καταγγέλλουν ένα τέτοιο έγκλημα στην αστυνομία, με δεδομένο το γεγονός ότι πολλοί από αυτούς δεν έχουν άδειες παραμονής. Άλλοι αποτρεπτικοί παράγοντες περιλαμβάνουν την απουσία επιτυχών διώξεων των δραστών, καθώς και επίμονους και συνεχείς ισχυρισμούς, μερικοί από τους οποίους είχαν επισήμως διερευνηθεί, για συμπαιγνία μεταξύ αστυνομικών και Χρυσής Αυγής, που μείωσαν σημαντικά την εμπιστοσύνη των θυμάτων ρατσιστικής βίας στην αστυνομία. Επιπλέον, το γεγονός ότι η αστυνομία έχει ζητήσει από αρκετά θύματα να καταβάλουν το ποσό των € 100 για την υποβολή καταγγελιών, δημιούργησε ένα πρόσθετο εμπόδιο, αν και οι αρχές υπέδειξαν στην ECRI ότι στις περιπτώσεις αυτές κανένα ποσό δεν θα πρέπει να χρεώνεται από την αστυνομία.[36] Αυτό έχει καταστεί σαφές στο νόμο 4285/2014, ο οποίος στο άρθρο 5 αποκλείει ρητά τέτοιου είδους ποσά.

59. Η ECRI συνιστά στις αρχές να διασφαλίσουν ότι παρέχονται σαφείς οδηγίες σε όλους τους αστυνομικούς ότι κανένα ποσό δεν χρεώνεται για την καταγγελία ρατσιστικής ή ομο- / τρανσφοβικής βίας. Τα θύματα θα πρέπει να ενημερώνονται πάντα ανάλογα.

60. Οι ελληνικές αρχές δεν συγκεντρώνουν πλήρη στατιστικά στοιχεία σχετικά με την έκταση της ρατσιστικής βίας. Υπάρχουν επίσημα στοιχεία για τα δεδομένα εγκλημάτων μίσους που υποβλήθηκαν από το γραφείο του εισαγγελέα και του υπουργείου Δικαιοσύνης στον ΟΑΣΕ (ODIHR), που έχουν ήδη αναφερθεί στο κεφάλαιο Ι.2 ανωτέρω. Ωστόσο, πολύ περισσότερα πρέπει να γίνουν για να

---

[34] http://www.tanea.gr/news/politics/article/5062171/epistolh-benizeloy-se-serafeim-h-orthodoksia-apexei-plhrws-apo-antilhpseis-kanonistikes-hthikoplastikes-timwrhtikes/, πρόσβαση 3.4.2014.

[35] Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι απόψεις αυτές δεν είναι αντιπροσωπευτικές της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας στο σύνολό της.

[36] Σύμφωνα με το άρθρο 46 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ένα ποσό €100 απαιτείται προκειμένου να κατατεθεί μήνυση σε υποθέσεις που δεν διώκονται αυτεπάγγελτα. Τα θύματα ρατσιστικών επιθέσεων δεν θα πρέπει να πληρώνουν αυτό το ποσό, δεδομένου ότι σχετίζονται με αδικήματα που διώκονται αυτεπάγγελτα. Ωστόσο, ορισμένα θύματα έχουν αναφέρει ότι τους ζητήθηκε από την αστυνομία να το πληρώσουν. Αυτό είναι υπερβολικά υψηλό για πολλούς από αυτούς δεδομένων των κοινωνικών τους συνθηκών. Βλ. επίσης: Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 2013, σ. 19).

μετατραπεί η τρέχουσα συλλογή δεδομένων σε ένα σύστημα πλήρους κλίμακας. Ωστόσο, το γεγονός αυτό δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ως ένδειξη χαμηλού αριθμού περιστατικών, αλλά μάλλον ενδεικτικό των τεράστιων προβλημάτων όσον αφορά την καταγγελία, τη διερεύνηση και τη δίωξη πράξεων ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα. Επιπλέον, το ρατσιστικό κίνητρο ως επιβαρυντικό στοιχείο, για παράδειγμα σε περιπτώσεις φόνου, απόπειρας δολοφονίας, ή επίθεσης, αυτή τη στιγμή λαμβάνεται υπόψη μόνο κατά το τέλος της δίκης, όταν μια καταδικαστική απόφαση έχει επιτευχθεί και η ποινή πρόκειται να καθοριστεί. Ωστόσο, ακόμα και που αυτό γίνεται σπάνια, όπως αποδεικνύεται από την περίπτωση των δύο ανδρών που καταδικάστηκαν στις 15 Απριλίου 2014 για τη δολοφονία ενός Πακιστανού μετανάστη, του Σαχζάτ Λουκμάν, τον Ιανουάριο 2013, χωρίς να ληφθούν υπόψη τα ρατσιστικά κίνητρά τους.

- **Έκταση του πραγματικού προβλήματος**

61. Τον Οκτώβριο 2011, μια ομάδα ΜΚΟ (20 σήμερα) μαζί με την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και την UNHCR ίδρυσαν το Δίκτυο *Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας* (RVRN) για να καλύψει το κενό των δεδομένων. Δεδομένου ότι το RVRN δεν είναι παρόν σε όλη τη χώρα και εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την προθυμία των θυμάτων να εμφανιστούν, οι αριθμοί του δεν συνιστούν έναν πλήρη απολογισμό υπόψη της ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα. Πιθανότατα δείχνουν την κορυφή του παγόβουνου, με πολλά περιστατικά να μην αναφέρονται.[37]

62. Οι εκθέσεις και τα συμπεράσματα του δικτύου υποδεικνύουν μια έκρηξη της ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, που συμπίπτει με το ξεδίπλωμα της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης της χώρας. Ήδη κατά την περίοδο Νοεμβρίου 2010 - Ιουνίου 2011, η πολυκλινική της ΜΚΟ «Πράξις» στο κέντρο της Αθήνας κατέγραψε 206 περιστατικά ρατσιστικής βίας. Τα περισσότερα θύματα ήταν άνδρες ηλικίας 25-45 χρονών. Έγιναν επίσης 45 επιθέσεις κατά γυναικών και παιδιών. Κατά το πρώτο εξάμηνο του 2011, οι Γιατροί του Κόσμου, που λειτουργούν επίσης μια πολυκλινική στο κέντρο της Αθήνας, κατέγραψαν ότι περίπου 300 μετανάστες ήταν θύματα σωματικής κακοποίησης. Οι συνηθέστερες χώρες προέλευσης των θυμάτων ήταν το Μπαγκλαντές και το Αφγανιστάν.[38]

63. Το 2012, το RVRN καταχώρησε δύο δολοφονίες [39] με ρατσιστικά κίνητρα και 154 περιστατικά.[40] Τα περισσότερα συνέβησαν στις αστικές συνοικίες της Αθήνας ή στους γύρω νομούς. Τα περισσότερα περιστατικά συνέβησαν σε δημόσιους χώρους, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων μεταφορών.[41] Έγιναν επίσης επιθέσεις σε ένα αφγανικό εστιατόριο και ένα σομαλικό κοινοτικό κέντρο.[42] Ακόμα και σε ιδιωτικά σπίτια τα άτομα δεν ήταν ασφαλή, όπως αποδείχθηκε από μια επίθεση στο σπίτι του ιμάμη της Πακιστανικής Κοινότητας στα Σεπόλια.

---

[37] Συνήγορος του Πολίτη, Το φαινόμενο της ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα και πώς καταπολεμάται, Σεπτέμβριος 2013, σ. 2.

[38] ENAR, Racism and related discriminatory practices in Greece. Shadow Report 2011-2012, 2013, σ. 29.

[39] RVRN, Έκθεση 2012, Αθήνα, Απρίλιος 2013, πρόσβαση 16.12.2013.

[40] Από τις 154 καταγεγραμμένες περιπτώσεις ρατσιστικής βίας το 2012, τα θύματα αποτελούνταν από 149 άνδρες και 5 γυναίκες, κυρίως από το Αφγανιστάν (47), το Πακιστάν (13), την Αλγερία (12), το Μπαγκλαντές (12), την Αίγυπτο (10), το Μαρόκο (7) και τη Σομαλία (6). 44 από αυτούς ήταν αιτούντες άσυλο, τέσσερις αναγνωρισμένοι πρόσφυγες, 15 ήταν κάτοχοι αδειών διαμονής και 79 δεν είχαν νόμιμα έγγραφα ή βρίσκονταν υπό εντολή απέλασης. Σε ορισμένες περιπτώσεις, το νομικό καθεστώς του θύματος ήταν άγνωστο.

[41] RVRN, 2013.

[42] ENAR, 2013, σ. 30.

64. Η πλειονότητα των θυμάτων ήταν Μουσουλμάνοι. Οι επιθέσεις αυτές συχνά συνοδεύονταν από λεκτικές προσβολές και απειλές μέσω των οποίων το ρατσιστικό κίνητρο της επίθεσης εκφραζόταν σαφώς. Η συντριπτική πλειοψηφία των δραστών πιστεύεται ότι είναι Έλληνες, αν και υπήρξαν επίσης ορισμένες επιθέσεις στις οποίες φέρεται να συμμετείχαν Αλβανοί. Παραδείγματα συμμετοχής νεαρών Αλβανών στη Χρυσή Αυγή σε τοπικό επίπεδο, για παράδειγμα στα σχολεία, έχουν επίσης αναφερθεί από άλλες οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που συνάντησαν την αντιπροσωπεία της ECRI. Μόνο σε έξι από τα 154 περιστατικά ο δράστης ενήργησε μόνος του. Σύμφωνα με μαρτυρίες που δόθηκαν από θύματα στο RVRN, σε 91 περιπτώσεις, οι δράστες πιστεύεται ότι συνδέονταν με τη Χρυσή Αυγή. Σε πολλές περιπτώσεις, τα θύματα ή οι μάρτυρες αναγνώρισαν σαφώς άτομα που ανήκουν στο τοπικό υποκατάστημα Χρυσής Αυγής ή οι δράστες φορούσαν τα διακριτικά του κόμματος. Οι επιτιθέμενοι ενήργησαν με οργανωμένο τρόπο και σε ομάδες, κινούμενοι είτε με μοτοσικλέτα ή με τα πόδια, και συχνά συνοδεύονταν από επιθετικά σκυλιά. Ήταν ντυμένοι στα μαύρα ή με ρούχα στρατιωτικού στιλ, φορώντας κράνη ή με καλυμμένα τα πρόσωπά τους. Τα θύματα μίλησαν για περιοχές της Αθήνας, που είχαν γίνει απρόσιτες για αυτά, λόγω του φόβου ότι θα δεχθούν επίθεση. Τα περισσότερα περιστατικά συνέβησαν βράδυ ή τις πρώτες πρωινές ώρες. Η καταγραφή των περιστατικών από το RVRN αποκάλυψε όχι μόνο ότι το επίπεδο της βίας στις επιθέσεις έχει αυξηθεί, αλλά επίσης ότι υπάρχει μεγαλύτερη ανοχή ή φόβος από μάρτυρες που δεν παρέμβηκαν για να βοηθήσουν τα θύματα κατά τη διάρκεια των επιθέσεων. Σε πολλές περιπτώσεις, τα θύματα ανέφεραν τη χρήση όπλων, όπως ρόπαλα, λοστούς, πτυσσόμενα γκλομπ, αλυσίδες, σιδερογροθιές, σπρέι, μαχαίρια και σπασμένα μπουκάλια, ενώ η χρήση μεγάλων σκύλων έχει επανειλημμένα αναφερθεί στις περιοχές του Αγίου Παντελεήμονα και της Πλατείας Αττικής. Τα θύματα συχνά υπέστησαν πολλαπλά τραύματα όπως κατάγματα, διαστρέμματα, θλάσεις, τραυματισμούς, εκδορές, ζημιά στην όραση και την ακοή ή / και συμπτώματα μετα-τραυματικού στρες.[43] Ένα από τα θύματα είχε ολόκληρη την πλάτη του σημαδεμένη με τα αρχικά "ΧΑ", τα αρχικά της Χρυσής Αυγής.[44]

65. Το 2013, ο αριθμός των περιστατικών ρατσιστικής βίας αυξήθηκε και πάλι σημαντικά σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Το RVRN κατέγραψε 320 θύματα σε 166 ξεχωριστές επιθέσεις.[45] Από αυτές, οι 143 αφορούσαν μετανάστες ή πρόσφυγες, περιλαμβανομένης της δολοφονίας του Πακιστανού που προαναφέρθηκε. Μια επίθεση έγινε εναντίον ενός ακτιβιστή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και 22 περιστατικά είχαν σαν στόχο άτομα των ΛΟΑΤ. Παρόλο που αυτή ήταν η πρώτη φορά που το RVRN κατέγραψε επιθέσεις που υποκινήθηκαν από το μίσος σε σχέση με τον σεξουαλικό προσανατολισμό, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπήρχαν τέτοια περιστατικά στο παρελθόν. Αυτό συνδέεται με την πρόσφατη κινητοποίηση και συμμετοχή ΜΚΟ ΛΟΑΤ στο RVRN.[46]

66. Τον Απρίλιο 2013, περισσότεροι από 150 μετανάστες, κυρίως από το Μπαγκλαντές, που εργάζονταν ως εργάτες συγκομιδής φράουλας πυροβολήθηκαν στη Μανολάδα από τους επιστάτες τους, όταν διαμαρτυρήθηκαν και απαίτησαν την εκκρεμούσα αμοιβή τους. Σαν αποτέλεσμα, περίπου 35 μετανάστες τραυματίστηκαν και χρειάστηκαν νοσοκομειακή περίθαλψη. Το περιστατικό αυτό αποδεικνύει ότι η ρατσιστική βία έχει εξαπλωθεί πολύ πέρα από τις δραστηριότητες που ενορχηστρώθηκαν

[43] RVRN, 2013.

[44] Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 2013, σ. 6.

[45] RVRN, Racist Violence Recording Network presents 2013 annual report.

[46] RVRN, 2013.

από τη Χρυσή Αυγή και ότι μια απάνθρωπη στάση απέναντι στους μετανάστες έχει εξαπλωθεί σε άλλα μέρη της κοινωνίας.

67. Παρά το γεγονός ότι η γενική τάση περιστατικών ρατσιστικής βίας μειώθηκε μετά τα κατασταλτικά μέτρα κατά της Χρυσής Αυγής το φθινόπωρο 2013, το πρόβλημα της ρατσιστικής βίας δεν έχει εξαφανιστεί. Στην πραγματικότητα, 18 περισσότερα περιστατικά καταγράφηκαν κατά τους τρεις μήνες μετά τη σύλληψη και τη δίωξη της ηγεσίας του κόμματος για τη δημιουργία μιας εγκληματικής οργάνωσης. Το Μάρτιο 2014, η αντιπροσωπεία της ECRI ενημερώθηκε ότι μια αναζωπύρωση των επιθέσεων είχε παρατηρηθεί κατά την περίοδο πριν την επίσκεψη.

- **Ρατσιστική βία στην αστυνομία**

68. Τον Μάιο 2011, η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) υιοθέτησε μια ειδική έκθεση σχετικά με την αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα από την αστυνομία και το δικαστικό σύστημα.[47] Η Επιτροπή διαπίστωσε ότι η ρατσιστική βία δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά χωρίς μια πλήρη αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο η αστυνομία χειρίζεται τέτοιες περιπτώσεις. Η μεταρρύθμιση ήταν ιδιαιτέρως σημαντική στις περιπτώσεις που αφορούσαν αξιωματικούς της αστυνομίας. Τέτοιες περιπτώσεις γενικά κατέληξαν σε αθώωση, αν διερευνήθηκαν καθόλου. Αυτή η αποτυχία ορθής διερεύνησης των καταγγελιών συνέβαλε στην απροθυμία των θυμάτων να αναφέρουν το έγκλημα. Η αστυνομία κατηγορήθηκε ότι, στην καλύτερη των περιπτώσεων, είναι ένας ουδέτερος παρατηρητής των επιθέσεων από ακροδεξιές ομάδες. Στη χειρότερη των περιπτώσεων ήταν εκείνη που πραγματικά διέπραξε ρατσιστική βία. Επιπλέον, η αστυνομία συχνά αρνήθηκε να διεξάγει έρευνα, ακόμη και όταν υπήρχαν άφθονα στοιχεία.[48]

69. Για το 2012, το RVRN ανέφερε μια ξεχωριστή κατηγορία 25 περιστατικών ρατσιστικής βίας που αφορούσαν αξιωματικούς της αστυνομίας.[49] Επτά από αυτά συνέβησαν σε αστυνομικά τμήματα όπου κρατούνται παράνομοι μετανάστες, συχνά για μακρά χρονικά διαστήματα. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα θύματα ανέφεραν ότι μεταφέρθηκαν σε αστυνομικά τμήματα, κρατήθηκαν και έπειτα υπέστησαν κακομεταχείριση για μερικές ώρες. Υπήρξε επίσης τουλάχιστον ένα περιστατικό για το οποίο υπάρχει ισχυρισμός συμπαιγνίας μεταξύ αστυνομικών του λιμενικού και μελών της Χρυσής Αυγής κατά τη διάρκεια μιας επίθεσης στο σπίτι ενός μετανάστη στη Χίο.[50]

70. Ο νόμος 3938/2011, όπως τροποποιήθηκε από το νόμο 4249/2014, ίδρυσε μια υπηρεσία αυθαίρετων συμβάντων εντός της Ελληνικής Αστυνομίας για τη διερεύνηση των περιπτώσεων κατάχρησης εξουσίας από την αστυνομία. Ωστόσο, η υπηρεσία αυτή δεν έχει ακόμα ξεκινήσει το έργο της. Η

---

[47] Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Ρατσιστική Βία, 2011. – Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι ήδη τον Οκτώβριο 2012, ο Αρχηγός της Ελληνικής Αστυνομίας είχε εκδώσει μια εγκύκλιο (αρ 6004/1/128) που περιείχε οδηγίες για τη Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων / Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας, να χειριστεί, ως απόλυτη προτεραιότητα, τις καταγγελίες για εικαζόμενη κακομεταχείριση αλλοδαπών από αστυνομικούς κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Επίσης: ένα εγχειρίδιο με τίτλο «Οδηγίες συμπεριφοράς της Ελληνικής Αστυνομίας προς θρησκευτικές και ευάλωτες κοινωνικές ομάδες» εκδόθηκε και διανέμεται σε όλους τους αστυνομικούς,

[48] ENAR, 2013, σ. 29 – Βλ. επίσης: Συνήγορος του Πολίτη, 2013, σ. 3-4 και έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (ΕΠΒ) στο 2011 visit to Greece (σσ.12 και 41).

[49] RVRN, 2013.

[50] Ο Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, στην έκθεσή του το 2013 αναφέρει καταγγελίες από άστεγους μετανάστες που ζουν στο Πεδίον του Άρεως στην Αθήνα, ότι οι αστυνομικοί που είχαν ελέγξει τα έγγραφά τους κατά τη διάρκεια της ημέρας, συχνά επέστρεφαν τη νύχτα, φορώντας μπλουζάκια της Χρυσής Αυγής για να συμμετέχουν σε βίαια επεισόδια εναντίον τους (σελ. 22).

αντιπροσωπεία της ECRI ενημερώθηκε από τις αρχές ότι το 2013, υποβλήθηκαν 109 καταγγελίες για ρατσιστικές πράξεις που διαπράχθηκαν από αστυνομικούς. Παρόλο που το γεγονός της δημιουργίας μιας τέτοιας υπηρεσίας αποτελεί ένα θετικό βήμα, είναι λυπηρό το ότι δεν είναι πλήρως ανεξάρτητη, αλλά παραμένει μέρος της αστυνομικής δύναμης.

71. Η ECRI επιθυμεί να επαναλάβει τη σύστασή της στις ελληνικές αρχές να προβλέψουν για τη δημιουργία οργάνου, ανεξάρτητου από τις αστυνομικές και διωκτικές αρχές, στο οποίο θα ανατεθεί η έρευνα των φερόμενων ως υποθέσεων φυλετικών διακρίσεων και κακής συμπεριφοράς με ρατσιστικά κίνητρα από την αστυνομία, όπως αναφέρεται στο Κεφάλαιο II 10) της υπ' αριθμό 11 Σύστασης Γενικής Πολιτικής της ECRI για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων στην αστυνόμευση.

- **Αναφορά ρατσιστικής βίας**

72. Εκτός από τα εμπόδια που αναφέρονται στην εισαγωγή αυτού του τμήματος, πολλά από τα θύματα που διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα δεν έχουν καμία εμπιστοσύνη στο δικαστικό σύστημα.[51] Από τα 154 θύματα που αναφέρθηκαν το 2012, μόνο 24 κατάθεσαν επίσημες καταγγελίες και κίνησαν δικαστικές διαδικασίες. Άλλα 23 υπέδειξαν ότι, καταρχήν, θα ήθελα να το πράξουν. Το υπόλοιπο δεν ενέργησαν περαιτέρω, κυρίως επειδή δεν διέθεταν έγγραφα και φοβόντουσαν ότι θα συλληφθούν και θα απελαθούν. Αντί να ασχολείται με τους καταγγέλλοντες ως εν δυνάμει θύματα εγκλήματος, η αστυνομία συχνά φαινόταν να δίνει προτεραιότητα στον έλεγχο του καθεστώτος διαμονής τους. Σε πολλές περιπτώσεις, τα θύματα δήλωσαν ότι προσπάθησαν να αναφέρουν τα περιστατικά στην αστυνομία αλλά αντιμετώπισαν απροθυμία για βοήθεια ή αποθάρρυνση και, σε ορισμένες περιπτώσεις, αντιμετώπισαν ακόμη και πραγματική άρνηση ανταπόκρισης. Μερικά θύματα δεν ήθελαν να διαμαρτυρηθούν επειδή είχαν ήδη βιώσει την αστυνομική βία ή επειδή υποστήριζαν ότι οι δράστες συνδέονταν με την αστυνομία ή / και τη Χρυσή Αυγή. Ως εκ τούτου, τα θύματα φοβούνταν τα αντίποινα.[52]

- **Μέτρα που λαμβάνονται από τις αρχές**

73. Ενώ κάποια μέτρα είχαν ληφθεί από τις αρχές, όπως η δημιουργία νέων αντιρατσιστικών αστυνομικών μονάδων στις αρχές του 2013, αυτά παρέμειναν σε μεγάλο βαθμό ανεπαρκή για την αντιμετώπιση του προβλήματος της ρατσιστικής βίας. Μόνο μετά τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα, ελληνικής καταγωγής, από ένα μέλος της Χρυσής Αυγής το Σεπτέμβριο του 2013 οι αρχές ενήργησαν κατά του νεοναζιστικού κόμματος, συλλαμβάνοντας και ασκώντας ποινική δίωξη στην ηγεσία του διότι δημιούργησε μια εγκληματική οργάνωση. Ένας εισαγγελέας διορίστηκε τον Οκτώβριο 2013 για την ποινική δίωξη πράξεων ρατσιστικής βίας. Οι συλλήψεις προκάλεσαν επίσης μια δημόσια συζήτηση για το αν η καταστολή μπορεί να έχει κίνητρο κυρίως την κομματική πολιτική.[53] Από την άλλη πλευρά, το γεγονός ότι εκατοντάδες επιθέσεις εναντίον αλλοδαπών, μεταξύ των οποίων αρκετές δολοφονίες, δεν οδήγησαν σε οποιεσδήποτε ενέργειες εναντίον αυτής της οργάνωσης, αλλά αυτό που χρειάστηκε ήταν ο θάνατος ενός Έλληνα, είναι από μόνο του ανησυχητικό. Αυτή η στάση υπονοείται επίσης από ένα σχόλιο που έκανε ο πρώην υψηλόβαθμος Γραμματέας Υπουργικού Συμβουλίου, απαντώντας το 2012 στην ετήσια έκθεση της ΕΕΔΑ, η οποία είχε θέσει το πρόβλημα της ρατσιστικής βίας, ότι «δεν

[51] ENAR, 2013, σ. 29.

[52] RVRN, 2013.

[53] Βλ. για παράδειγμα: Greek PM's aide quits over purported Golden Dawn video, δημοσιεύτηκε από το Reuters, 2.4.2014, πρόσβαση 23.5.2014.

ενδιαφερόμαστε για τα ανθρώπινα δικαιώματα των αλλοδαπών».[54] Το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει συμπεριλάβει την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ρατσιστικής βίας στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων 2014-2016.

74. Η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να δημιουργήσουν μια Ομάδα Δράσης για την ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης εθνικής στρατηγικής για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας. Μια τέτοια Ομάδα Δράσης θα πρέπει να αποτελείται από τις σχετικές αρχές, τους δυο ανεξάρτητους φορείς (Συνήγορο του Πολίτη και Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου) και ΜΚΟ, ώστε να ενισχυθεί η συνεργασία μεταξύ των αρχών και της κοινωνίας των πολιτών για το θέμα αυτό. Η εθνική στρατηγική θα πρέπει, μεταξύ άλλων, να περιλαμβάνει μια ανάλυση της κατάστασης, μια επισκόπηση των υφιστάμενων μέτρων, των κενών και των αναγκών και τις στρατηγικές συστάσεις για τον τρόπο αντιμετώπισής τους, συμπεριλαμβανομένων στόχων και μετρήσιμων δεικτών.

75. Δεν υπήρχαν σχεδόν καθόλου ποινικές διώξεις κατά των δραστών της ρατσιστικής βίας μέχρι τις συλλήψεις της ηγεσίας της Χρυσής Αυγής. Επιπλέον, η ECRI ενημερώθηκε από τις διωκτικές αρχές, το Συνήγορο του Πολίτη και διάφορες ΜΚΟ ότι τα ρατσιστικά ή / και τα ομο- / τρανσφοβικά κίνητρα μιας πράξης, σύμφωνα με το άρθρο 79 του Ποινικού Κώδικα σχετικά με τα επιβαρυντικά στοιχεία, λήφθηκε υπόψη μόνο ΄στο τέλος της δίκης, όταν αποφασιζόταν η διάρκεια της ποινής. Αυτό σημαίνει ότι συνήθως ολόκληρο το ρατσιστικό ή / και ομο- / τρανσφοβικό υπόβαθρο και διάσταση δεν λαμβάνεται δεόντως υπόψη κατά τη διάρκεια της συλλογής αποδεικτικών στοιχείων, της έρευνας και της δικαστικής διαδικασίας, παρά την Αστυνομική εγκύκλιο του 2006 σχετικά με την ένταξη των εν λόγω κινήτρων στις έρευνες της αστυνομίας. Αυτό με τη σειρά του οδήγησε επίσης σε μια στρεβλή εικόνα όσον αφορά την έκταση των εγκλημάτων μίσους που διαπράττονται και τη σοβαρότητα του προβλήματος αυτού στην ελληνική κοινωνία. Αρκετές συστάσεις είχαν γίνει στο παρελθόν από οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων σχετικά με την ανάγκη να ληφθούν τα ρατσιστικά ή ομο- / τρανσφοβικά κίνητρα υπόψη από την αρχή της έρευνας και κατά την έναρξη της δίκης. Δεδομένης της κλίμακας του προβλήματος στην Ελλάδα, είναι δύσκολο να κατανοήσουμε γιατί αυτό δεν είχε γίνει πριν. Το νέο άρθρο 81Α του Ποινικού Κώδικα σχετικά με τα αδικήματα με κίνητρο το μίσος, που εισήχθη το 2014, έχει ως στόχο να διορθώσει αυτό το πρόβλημα τώρα.

76. Η ECRI συνιστά το ζήτημα των ρατσιστικών ή / και ομο- / τρανσφοβικών κινήτρων σε περιπτώσεις βίαιων περιστατικών να γίνει αναπόσπαστο μέρος των ερευνών και των δικαστικών διαδικασιών από το ξεκίνημά τους. Η ECRI συνιστά κατάρτιση της αστυνομίας, για την οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν τα προγράμματα που προτείνονται από διεθνείς οργανισμούς. Η ECRI συνιστά επίσης στις αρχές να προσφέρουν εκπαίδευση στους δικαστές και τους εισαγγελείς για την εφαρμογή του άρθρου 81Α του Ποινικού Κώδικα σχετικά με αδικήματα με κίνητρο το μίσος.

77. Στα τέλη του 2012, το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη εισήγαγε ειδικές μονάδες της αστυνομίας για την αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας.[55] Έχουν λάβει εντολή να διεξάγουν σε βάθος έρευνες σε ρατσιστικές επιθέσεις. Μπορούν επίσης να κινούν διαδικασίες έρευνας αυτεπάγγελτα και να

[54] Βλ. για παράδειγμα: Marcus Walker / Marianna Kakaounaki, Greece struggles to outlaw its Golden Dawn fascist party, published on 5.12.2013 on στην ιστοσελίδα της UNHCR Greece (1 Against Racism), πρόσβαση 17.4.2014.

[55] Προεδρικό Διάταγμα 132/2012.

λαμβάνουν ανώνυμες καταγγελίες, μεταξύ άλλων και μέσω μιας ειδικής τηλεφωνικής γραμμής επικοινωνίας. Ωστόσο, σύμφωνα με τους χρήστες, η τηλεφωνική γραμμή (11414) δεν διαθέτει διερμηνείς. Επιπλέον, οι καλούντες δεν έλαβαν καμία πληροφορία σχετικά με τη διαδικασία καταγγελίας ή οποιαδήποτε διαθέσιμη βοήθεια, αλλά απλώς τους είπαν να υποβάλουν την καταγγελία σε αστυνομικό τμήμα. Με τέτοιο τρόπο λειτουργίας, η τηλεφωνική γραμμή δεν μπορεί να είναι αποτελεσματική.

78. Η ECRI συνιστά την στελέχωση της τηλεφωνικής γραμμής με διερμηνείς (τουλάχιστον στα αραβικά, περσικά, αγγλικά) και την παροχή οδηγιών στο προσωπικό να παρέχει λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά με τη διαδικασία για αναφοράς ρατσιστικής βίας, καθώς και πληροφορίες για οποιαδήποτε βοήθεια στα θύματα, όπως ιατρικές, ψυχοκοινωνικές ή νομικές συμβουλές.

79. Η αρμοδιότητα των νέων αστυνομικών μονάδων περιορίζεται στα θύματα των πράξεων μίσους «για εθνικούς, φυλετικούς ή θρησκευτικούς λόγους» και δεν περιλαμβάνει τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου.

80. Η ECRI συνιστά την συμπερίληψη του σεξουαλικού προσανατολισμό και της ταυτότητας φύλου στην εντολή των νέων αντιρατσιστικών αστυνομικών μονάδων.

81. Ενώ η πρωτοβουλία για τη δημιουργία ειδικών αστυνομικών μονάδων είναι ευπρόσδεκτη, μέχρι στιγμής υπάρχουν λίγα στοιχεία για την αποτελεσματικότητά τους. Τα περισσότερα θύματα ρατσιστικής βίας δεν τις εμπιστεύονται επειδή, μεταξύ άλλων, το προσωπικό τους έχει προσληφθεί μέσα από την αστυνομία. Χωρίς ορατή παρουσία μιας νέας και διαφορετικής συμπεριφοράς μεταξύ των μελών των μονάδων αυτών, το πρόβλημα αυτό είναι πιθανό να παραμείνει. Η προσεκτική επιλογή του προσωπικού και η κατάλληλη κατάρτιση (βλ. επίσης τη σύσταση που διατυπώνεται στην παράγραφο 74), είναι ζωτικής σημασίας σε αυτό το θέμα.

82. Η ECRI συνιστά περαιτέρω κατάρτιση των νέων αντιρατσιστικών αστυνομικών μονάδων.

83. Επιπλέον, οι αξιωματικοί της αστυνομίας εξακολουθούν να έχουν τη νομική υποχρέωση να ελέγχουν την κατάσταση παραμονής των θυμάτων της ρατσιστικής βίας, η οποία είναι συχνά ένα σημαντικό αντικίνητρο για τα θύματα να εμφανιστούν. Απαιτούνται εγγυήσεις για τα πρόσωπα που δεν έχουν άδεια παραμονής. Η πρόληψη και η καταπολέμηση της ρατσιστικής βίας απαιτεί τα θύματα να μπορούν να αναφέρουν τέτοια εγκλήματα υπό ασφαλείς συνθήκες.

84. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής της, η αντιπροσωπεία της ECRI ενημερώθηκε από τις αρχές ότι ο νέος Κώδικας Μετανάστευσης και Ένταξης θα παρέχει εγγυήσεις για την προσωρινή επικουρική προστασία των θυμάτων ρατσιστικής βίας που δεν έχουν ένα καθεστώς κανονικού μετανάστη στην Ελλάδα. Έκτοτε η πρόταση αποσύρθηκε.

85. Ωστόσο, μια υπουργική απόφαση (Αριθ. 30651), της 5ης Ιουνίου 2014 προβλέπει την έκδοση αδειών διαμονής - για ανθρωπιστικούς λόγους - από τον Υπουργό Εσωτερικών για τους υπηκόους τρίτων χωρών που βρίσκονται στην Ελλάδα και οι οποίοι είναι θύματα ή μάρτυρες σημαντικών ρατσιστικών αδικημάτων. Πρέπει να έχει δοθεί εντολή διεξαγωγής προκαταρκτικής έρευνας ή να έχουν κινηθεί ποινικές διαδικασίες. Οι άδειες ισχύουν έως ότου κλείσει η υπόθεση ή εκδοθεί μια οριστική δικαστική απόφαση. Η ECRI καλωσορίζει αυτό το βήμα, αν και θα ήταν προτιμότερο ο νόμος να προβλέπει την αυτόματη αναστολή της απέλασης αντί να αφήνεται στην υπουργική διακριτική ευχέρεια.

4. Πολιτικές ένταξης

- Μετανάστες

86. Τη δεκαετία του 90 οι περισσότεροι μετανάστες στην Ελλάδα προέρχονταν από την Αλβανία και την Ανατολική Ευρώπη. Αυτό άλλαξε την επόμενη δεκαετία, όταν πολλοί μετανάστες έφθασαν από την Αφρική και την Ασία, ιδίως το Πακιστάν και το Μπαγκλαντές. Φαίνεται ότι η πρώτη ομάδα - πολλά από τα μέλη της οποίας έχουν διαμείνει στη χώρα για παρατεταμένες χρονικές περιόδους - παραμένει συχνά ένα ξεχωριστό και χαμηλότερο κοινωνικό στρώμα μέσα στην ελληνική κοινωνία.[56] Η δεύτερη ομάδα τα πάει χειρότερα, πιθανώς λόγω των μεγαλύτερων πολιτιστικών διαφορών, που επιδεινώθηκαν από την έναρξη της οικονομικής κρίσης στο τελευταίο μέρος της δεκαετίας εκείνης. Αυτό καταδεικνύει την ανάγκη για μια ισχυρή πολιτική ένταξης.

- Μέτρα που λαμβάνονται από τις αρχές

87. Το 2013, η Ελλάδα ανέπτυξε μια εθνική στρατηγική για την ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών, αλλά συγκεκριμένα αποτελέσματα δεν είναι ακόμη γνωστά.[57] Οι τομείς προτεραιότητας είναι: υπηρεσίες πληροφόρησης, εκπαίδευσης και μαθήματα ελληνικής γλώσσας, απασχόληση και επαγγελματική κατάρτιση, υγεία, στέγαση, πολιτική συμμετοχή, ισότητα ευκαιριών και διαπολιτισμικός διάλογος. Το 2012, η Ελλάδα ήταν πολύ κάτω του μέσου όρου στη λίστα του ΟΟΣΑ για τους «βασικούς δείκτες ένταξης μεταναστών», που αφορούν, μεταξύ άλλων, τη στέγαση, το εισόδημα, την εκπαίδευση, την αντιστοίχιση δεξιοτήτων και την πολιτογράφηση.[58]

88. Οι αρχές ενημέρωσαν την ECRI ότι ο νέος Κώδικας Μετανάστευσης και Ένταξης (νόμος 4251/2014) τέθηκε σε ισχύ την 1η Απριλίου 2014. Αν και αυτός δεν περιλαμβάνει την περαιτέρω μείωση του αριθμού των ενσήμων που απαιτούνται για την ανανέωση των αδειών διαμονής από τα τρέχοντα 120 σε 50 το χρόνο, όπως είχε αρχικά προβλεφθεί, περιέχει ορισμένες μεταβατικές διατάξεις. Έχουν ως στόχο τη βοήθεια υπηκόων τρίτων χωρών που έχασαν ή κινδυνεύουν να χάσουν το καθεστώς νόμιμης διαμονής τους λόγω ανεργίας. Άτομα των οποίων η άδεια παραμονής έληξε πριν τις 30 Σεπτεμβρίου 2014 και που δεν έχουν τον απαιτούμενο αριθμό ενσήμων, θα μπορούν να ανανεώσουν την άδειά τους απλά με την επίδειξη έγκυρης εθνικής κάρτας κοινωνικής ασφάλισης. Η ECRI καλωσορίζει την ευελιξία αυτή, αν και δεν μπορεί να θεωρηθεί ως υποκατάστατο της μόνιμης μείωσης του αριθμού των ενσήμων.[59] Είναι επίσης θετικό το γεγονός ότι το Υπουργείο Εσωτερικών εκσυγχρόνισε τη διοικητική διαδικασία ανανέωσης των αδειών διαμονής με τη δημιουργία 58 λεγόμενων «υπηρεσιών μιας στάσης» σε ολόκληρη τη χώρα, που άρχισαν να λειτουργούν στις αρχές του 2014. Επιπλέον προσωπικό εξακολουθούσε να εκπαιδεύεται για να ενισχύσει τα γραφεία της Αθήνας και του Πειραιά, όπου

---

[56] Kasimis Charalambos, Greece: Illegal Immigration in the Midst of Crisis, εκδόθηκε από τον ιστότοπο του Ινστιτούτου Μεταναστευτικής Πολιτικής, 8 Μαρτίου 2012 και Kasimis Charalambos / Kassimi Chryssa, Greece: A History of Migration, published on the website of the Migration Policy Institute, 1 June 2004. Τελευταία πρόσβαση και στα δύο: 30 Απριλίου 2014. – Βλ. επίσης: Inam Ullah Leghari, Pakistani immigrants in Greece: from changing pattern of migration to Diaspora politics and transnationalism, Εργασία που παρουσιάστηκε στο Ελληνικό Παρατηρητήριο, London School of Economics, 2009.

[57] Ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, πρόσβαση 29.4.2014: http://ec.europa.eu/ewsi/en/resources/detail.cfm?ID_ITEMS=34568 - Βλ. επίσης: Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 2013, σ.9.

[58] Πηγή: ΟΟΣΑ, Key indicators of integration by country, Ελλάδα.

[59] Βλ. συμπεράσματα της ECRI για την εφαρμογή των συστάσεων όσον αφορά την Ελλάδα που υπόκειται σε ενδιάμεση παρακολούθηση, 22.6.2012.

όλες οι άδειες διαμονής είχαν εν τω μεταξύ, ανανεωθεί αυτόματα για τέσσερις μήνες.

89. Το άρθρο 78 του νόμου 3852/2010 θεσπίζει το πλαίσιο για τα τοπικά συμβούλια ένταξης.[60] Έχουν καταχωρηθεί 219 τέτοια συμβούλια σε ολόκληρη τη χώρα, αλλά μόνο περίπου 100 έχει αναφερθεί ότι λειτουργούν. Η αντιπροσωπεία της ECRI συναντήθηκε με τα μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου της Αθήνας για την Ένταξη των Μεταναστών, το οποίο έχει περιγραφεί ως ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο ένταξης, διότι παρέχει μια πλατφόρμα για διάλογο μεταξύ των διαφόρων κοινοτήτων μεταναστών και των δημοτικών αρχών. Ελλείψει δικαιωμάτων ψήφου στις τοπικές εκλογές για τους μη πολίτες της ΕΕ, ο φορέας αυτός μπορεί επίσης να προάγει τη συμμετοχή και εκπροσώπηση στις δημόσιες υποθέσεις.[61] Ωστόσο, το πεδίο εφαρμογής περιορίζεται καθώς το Συμβούλιο είναι απλώς ένα συμβουλευτικό όργανο και δεν έχει εξουσίες λήψης αποφάσεων.

90. Η ECRI συνιστά τη διενέργεια αξιολόγησης ως προς το γιατί περισσότερο από το ήμισυ των υφιστάμενων τοπικών συμβουλίων για την ένταξη των μεταναστών δεν λειτουργούν.

91. Το 2013, ένα τμήμα του Συμβουλίου της Επικρατείας, του Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου στην Ελλάδα, αμφισβήτησε τη συνταγματικότητα του νόμου 3838/2010 για την ιθαγένεια[62] στο βαθμό που θα χορηγούσε υπηκοότητα στα παιδιά αλλοδαπών που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα και των οποίων οι γονείς μόνιμα και νόμιμα διαμένουν στη χώρα για τουλάχιστον πέντε συναπτά έτη ή ιθαγένεια στα παιδιά αλλοδαπών που γεννήθηκαν στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, υπό την προϋπόθεση ότι έχουν ολοκληρώσει επιτυχώς τουλάχιστον έξι σχολικές τάξεις στην Ελλάδα (άρθρο 1Α) και δικαίωμα ψήφου στις τοπικές εκλογές στους μετανάστες δεύτερης γενιάς (άρθρο14).[63] Το τμήμα επέκρινε το άρθρο 1Α του νόμου για τη μη πρόβλεψη μιας διαδικασίας που θα αποδείκνυε τη σχέση του ατόμου που θα γινόταν Έλληνας πολίτης με το ελληνικό έθνος. Το τμήμα επίσης βρήκε ακατάλληλα τα κριτήρια που θέτει ο νόμος για τη λήψη απόφασης σχετικά με την ιθαγένεια ενός ατόμου και απαίτησε ισχυρότερους δεσμούς με την Ελλάδα. Το τμήμα επίσης βρήκε ακατάλληλα τα κριτήρια που θέτει ο νόμος για τη λήψη απόφασης σχετικά με την ιθαγένεια ενός ατόμου και απαίτησε ισχυρότερους δεσμούς με την Ελλάδα. Επιπλέον, το τμήμα αναφέρθηκε στο Σύνταγμα που έδινε δικαίωμα συμμετοχής στις τοπικές εκλογές μόνο στους Έλληνες και τους πολίτες της ΕΕ.[64] Η ECRI υπενθυμίζει ότι, αν και όχι απαραίτητα απαίτηση, η ιθαγένεια μπορεί να είναι ένα σημαντικό εργαλείο για την ένταξη των μεταναστών. Είναι, ως εκ τούτου, λυπηρό το γεγονός ότι μια προοδευτική πολιτική πρωτοβουλία φαίνεται να έχει σταματήσει.

92. Οι εργαζόμενοι μετανάστες συχνά υποφέρουν από βίαιες σχέσεις απασχόλησης, πράγμα που έγινε ορατό και πάλι μετά τους πυροβολισμούς στη Μανολάδα το 2013, που ήταν το αποκορύφωμα μηνών παραμέλησης και

---

60 Ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, πρόσβαση 29.4.2014: http://ec.europa.eu/ewsi/en/resources/detail.cfm?ID_ITEMS=21974.

61 Βλ. επίσης: Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 2013, σ.9. - Πρέπει επίσης να δοθεί προσοχή στην Σύμβαση για την Συμμετοχή των Αλλοδαπών στον Δημόσιο Βίο σε Τοπικό Επίπεδο και την παράγραφο 158 της τέταρτης έκθεσης της ECRI για την Ελλάδα.

62 Βλ. επίσης: Dimitris Christopoulos, EUDO Citizenship Observatory, Country Report: Greece, European University Institute, Florence, January 2013.

63 Ιστότοπος του Δικτύου RED, πρόσβαση 18.12.2013: http://www.rednetwork.eu/?i=rednetwork.en.items&id=946.

64 Δίκτυο RED, 2013.

εκμετάλλευσης χιλιάδων μεταναστών εργαζομένων.[65] Η Επιθεώρηση Εργασίας ερεύνησε την υπόθεση μετά για να διασφαλίσετε ότι οι εκκρεμείς μισθοί καταβλήθηκαν, αλλά είναι ανησυχητικό το γεγονός ότι έπρεπε να συμβούν επεισόδια βίας για να τραβήξουν την προσοχή των αρχών τέτοιου είδους συνθήκες.

93. Η ECRI συνιστά στην Επιθεώρηση Εργασίας να δώσει ιδιαίτερη προσοχή στις συνθήκες εργασίας των μεταναστών ώστε να αποφευχθεί η εκμετάλλευσή τους.

94. Η ECRI αποδοκιμάζει το γεγονός ότι το Τέμενος της Αθήνας δεν έχει ακόμα χτιστεί[66], παρόλο που έχει σημειωθεί κάποια πρόοδος. Οι περισσότεροι Μουσουλμάνοι πιστοί[67] συναντιούνται σε ιδιωτικούς χώρους, οι οποίοι συχνά είναι ακατάλληλοι. Η ECRI έχει πληροφορηθεί ότι υπήρξαν πολλά προβλήματα με την εγγραφή των εν λόγω χώρων ως τόπων λατρείας. Μια εγκύκλιος εκδόθηκε από τις αρχές τον Μάιο 2014 για παροχή καθοδήγησης σχετικά με αυτό το θέμα. Ωστόσο, η ECRI θεωρεί ότι οι αρχές θα πρέπει να αναλάβουν ενεργή δράση για την επίλυση του προβλήματος λατρείας των μουσουλμάνων.

95. Η ECRI επιθυμεί να επαναλάβει τη σύστασή της στις ελληνικές αρχές να εξαλείψουν τυχόν διοικητικά εμπόδια για την κατασκευή ενός μουσουλμανικού τεμένους στην Αθήνα.

96. Πολλές οργανώσεις μεταναστών ενημέρωσαν την ECRI ότι η επιχείρηση Ξένιος Δίας, που αποτελείται από μέτρα σταμάτημα-και-έρευνα από την αστυνομία για τον εντοπισμό και την κράτηση παράνομων μεταναστών, είχε σοβαρές αρνητικές συνέπειες για την ένταξη. Πολλοί κάτοικοι μακροχρόνιας διαμονής υποβλήθηκαν σε ρατσιστική κατηγοριοποίηση και αντιμετωπίστηκαν με καχυποψία που τους αποξένωσε από την ελληνική κοινωνία.[68] Αρκετοί μετανάστες ανέφεραν προσβλητική γλώσσα και ανάρμοστη συμπεριφορά αστυνομικών, όταν δεν μπορούσαν να παράγουν αμέσως τα έγγραφα παραμονής τους.

97. Η ECRI συνιστά στις αρχές να δώσουν οδηγίες στους αστυνομικούς να απέχουν από τη ρατσιστική κατηγοριοποίηση κατά τις επιχειρήσεις σταμάτημα-και-έρευνα και να διασφαλιστεί ένας τόνος και μια συμπεριφορά σεβασμού προς όλα τα άτομα που σταματάνε.

---

[65] Η Διεθνής Αμνηστία επισκέφθηκε την περιοχή τον Απρίλιο 2013 και παρατήρησε φρικτές συνθήκες, όπου οι εργαζόμενοι - κάποιοι στην αρχή της εφηβείας τους - ζούσαν σε συνωστισμένες αποθήκες (για τις οποίες έπρεπε να πληρώνουν € 20 «ενοίκιο» το μήνα) χωρίς πρόσβαση σε καθαρό νερό και αποχέτευση. Σύμφωνα με μάρτυρες, περίπου 2000 Μπαγκλαντεσιανοί εργάζονται στην περιοχή, με άλλες 3000 ή περισσότερους εργαζόμενους από άλλες χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Βουλγαρίας και της Αλβανίας. Μερικοί είχαν άδειες παραμονής ή είχαν υποβάλει αιτήσεις χορήγησης ασύλου, αλλά άλλοι είναι παράνομοι μετανάστες χωρίς ασφάλιση ή πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη. Πολλοί εργάζονταν για μόνο € 3,15 την ώρα. (Διεθνής Αμνηστία, Δεκέμβριος 2013, σ.10).

[66] Βλ. την 4η έκθεση της ECRI για την Ελλάδα, παράγραφος 107. Βλ. επίσης την Έκθεση του Επιτρόπου του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 2013, σ. 9.

[67] Η κατάσταση είναι διαφορετική για την μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης (βλ. παρακάτω).

[68] Μόνο περίπου 5% των ατόμων που οδηγήθηκαν σε ένα αστυνομικό τμήμα, βρέθηκε ότι διαμένουν παράνομα στην Ελλάδα. (Συνήγορος του Πολίτη, Το φαινόμενο της ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα και πώς καταπολεμάται, Σεπτέμβριος 2013, σ. 5).

- **Ρομά**

98. Ο αριθμός των Ρομά στην Ελλάδα υπολογίζεται γύρω στις 265000 (περίπου 2,5 % του πληθυσμού).[69] Ως αποτέλεσμα των αποτυχημένων σχεδίων ένταξης, πολλοί Ρομά εξακολουθούν να είναι περιθωριοποιημένοι και κοινωνικά αποκλεισμένοι.[70] Οι ελληνικές αρχές ίδρυσαν μια διυπουργική επιτροπή για τον συντονισμό όλων των κυβερνητικών οργάνων που συμμετέχουν σε προγράμματα ένταξης των Ρομά. Ενώ η επιτροπή έχει μόνο προγραμματιστεί να συνεδριάζει μια φορά το χρόνο, είναι θετικό το γεγονός ότι είχε συναντηθεί τρεις φορές σε επτά μήνες πριν από την επίσκεψη της ECRI. Το γεγονός αυτό αντανακλά τη σπουδαιότητα του θέματος και την ανάγκη για ισχυρή και συγχρονισμένη δράση.

99. Η ECRI συνιστά στη διυπουργική επιτροπή για την ένταξη των Ρομά να εξακολουθήσει να συνεδριάζει τουλάχιστον μια φορά κάθε τρεις μήνες για να παρακολουθεί τις εξελίξεις.

100. Η Εθνική Στρατηγική 2012-2020 για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά έχει ως στόχο τον τερματισμό του κοινωνικού αποκλεισμού των Ρομά και τη δημιουργία συνθηκών για την ένταξή τους. Το προηγούμενο Ολοκληρωμένο Σχέδιο Δράσης, με παρόμοιους γενικά στόχους, έχει σε μεγάλο βαθμό αποτύχει. Υπήρχε επίσης ανεπαρκής συμμετοχή εκπροσώπων των Ρομά στην αξιολόγηση του.[71] Η νέα στρατηγική δίνει προτεραιότητα στην στέγαση, την εκπαίδευση, την απασχόληση και την υγεία.

101. Η ECRI συνιστά στις κοινότητες των Ρομά να εμπλέκονται στη συστηματική παρακολούθηση των παρεμβάσεων του προγράμματος, για να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα και η μεγαλύτερη συμμετοχή των μελών της κοινότητας.

102. Η ECRI συνιστά τη δημιουργία μηχανισμού συνεχούς παρακολούθησης και λογοδοσίας για τη νέα στρατηγική Ένταξης των Ρομά 2012-2020, στον οποίο εκπροσωπούνται οι κοινότητες των Ρομά. Η ECRI συνιστά επίσης μια ανεξάρτητη ενδιάμεση αξιολόγηση να πραγματοποιηθεί σε εύθετο χρόνο.

103. Ένα μεγάλο πρόβλημα εξακολουθεί να είναι η έλλειψη συνοχής μεταξύ των εθνικών στρατηγικών, των περιφερειακών σχεδίων δράσης και της εφαρμογής σε τοπικό επίπεδο. Προς το παρόν, η αποτελεσματικότητα των μέτρων ένταξης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη συνεργασία των τοπικών αρχών και των θεσμικών οργάνων. Εκπρόσωποι διαφόρων υπουργείων καθώς και ΜΚΟ επιβεβαίωσαν ότι η τοπική αντίσταση στην ένταξη των Ρομά είναι συχνά έντονη και δύσκολη για τις κεντρικές αρχές να την ξεπεράσουν.

104. Η ECRI συνιστά τον στενό συντονισμό της εφαρμογής της Εθνικής Στρατηγικής 2012-2020 για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά με τις περιφερειακές και τις τοπικές αρχές.

105. Προβλήματα εξακολουθούν να υφίστανται ιδίως όσον αφορά τον διαχωρισμό στη στέγαση και την εκπαίδευση, που συχνά βασίζεται σε ευρέως διαδεδομένες προκαταλήψεις σε βάρος των Ρομά στις τοπικές κοινότητες. Η πλειοψηφία των ηλικιωμένων Ρομά εξακολουθούν να είναι αναλφάβητοι και, παρόλο που η σχολική εκπαίδευση είναι πιο συνήθης μεταξύ των νεότερων Ρομά, η

[69] Τον Σεπτέμβριο 2010 οι εκτιμήσεις κυμαίνονταν από 180000 έως 350000 ευρώ - Συμβούλιο της Ευρώπης Τμήμα Ρομά και Ταξιδιωτών, που αναφέρεται στο: Claude Cahn και Elspeth Guild, Recent Migration of Roma in Europe, 2010 (2η έκδοση), σ. 87. – δημοσιεύτηκε από τον Ύπατο Αρμοστη για τις Εθνικές Μειονότητες του ΟΑΣΕ.

[70] ERTF, 2013, σ. 2.

[71] Βλ. συμπεράσματα της ECRI για την εφαρμογή των συστάσεων όσον αφορά την Ελλάδα που υπόκειται σε ενδιάμεση παρακολούθηση, 22.6.2012.

συμμετοχή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία εξακολουθεί να είναι ανεπαρκής. Τα ποσοστά αναλφαβητισμού και εγκατάλειψης του σχολείου ανάμεσα στα παιδιά Ρομά εξακολουθούν να είναι υψηλά.[72] Η θέση τους στην επίσημη αγορά εργασίας είναι, σε γενικές γραμμές, επισφαλής ή ακόμη και ανύπαρκτη. Πολλοί Ρομά που συναντήθηκαν με την αντιπροσωπεία της ECRI εξήγησαν ότι λόγω της έλλειψης επίσημης εκπαίδευσης και της μειωμένης ζήτησης για ανειδίκευτους εργάτες, ιδίως στον οικοδομικό τομέα, ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης, πρέπει τώρα να στηριχθούν ακόμη περισσότερο σε ανεπίσημες οικονομικές δραστηριότητες, όπως η συλλογή παλιοσίδερων. Τα επιδόματα τέκνου που παρέχονται από το κράτος είναι συχνά η μόνη σταθερή πηγή εισοδήματος, διαιωνίζοντας έτσι την εξάρτηση και την κοινωνικο-οικονομική περιθωριοποίηση.

106. Οι μαθητές Ρομά συχνά αποκλείονται από τα σχολεία ή στέλνονται σε εγκαταστάσεις μόνο για Ρομά. Στην απόφασή του το 2012 στην υπόθεση Σαμπάνης και άλλοι κατά Ελλάδας[73], το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 14 (απαγόρευση διακρίσεων) της ΕΣΑΔ σε συνδυασμό με το άρθρο 2 του υπ αριθ. 1 Πρωτοκόλλου (δικαίωμα στην εκπαίδευση). Η υπόθεση αφορούσε το εκπαίδευση των παιδιών Ρομά στο 12ο Δημοτικό Σχολείο Ασπροπύργου. Το σχολείο υποτίθεται ότι δεχόταν τόσο Ρομά όσο και μη Ρομά παιδιά χωρίς διάκριση, αλλά δεν έχουν εγγραφεί μη Ρομά παιδιά και το σχολείο παρείχε ένα επίπεδο εκπαίδευσης κατώτερο εκείνου που παρέχεται σε άλλα σχολεία. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων σύστησε την εγγραφή των μαθητών σε άλλα σχολεία. Ο Συνήγορος του Πολίτη το είχε περιγράψει ως «σχολείο-γκέτο» και ζήτησε, ανεπιτυχώς, τη συγχώνευσή του με άλλο τοπικό σχολείο.[74]

107. Η αντιπροσωπεία της ECRI επισκέφθηκε το σχολείο και διαπίστωσε ότι ακόμα το παρακολουθούσαν μόνο παιδιά Ρομά. Οι προσπάθειες να εγγραφούν αυτά τα παιδιά στο δημοτικό σχολείο που βρίσκεται κοντύτερα στον οικισμό τους, που εν τω μεταξύ είχε μεταφερθεί με εντολή των τοπικών αρχών, είχαν αποτύχει. Οι γονείς των μη Ρομά μαθητών και οι κάτοικοι της περιοχής είχαν απειλήσει με βία, αν τα παιδιά Ρομά εγγράφονταν εκεί και ο διευθυντής, που υποστηρίζεται από τοπικούς παράγοντες, αρνήθηκε να τα εγγράψει. Ενώ το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων προσπάθησε να ξεκινήσει διάλογο για την επίλυση του προβλήματος σύμφωνα με την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, τελικά αποφάσισε να κρατήσει τα παιδιά Ρομά στο 12ο Δημοτικό Σχολείο για «τη δική τους ασφάλεια».

108. Μετά την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η κυβέρνηση έκανε κάποιες προσπάθειες κατάργησης των χωριστών σχολείων, μέσω ενός εθνικού προγράμματος για την Εκπαίδευση των Παιδιών Ρομά και μέσω των λεγόμενων Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας. Την πρωτοβουλία αυτή ανέλαβε το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και το πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση.[75] Στόχος της είναι να εξασφαλίσει την ισότιμη εκπαιδευτική ένταξη των μαθητών και, αν είναι δυνατόν, να άρει τα κοινωνικά και οικονομικά εμπόδια για την πρόοδό τους.

---

[72] ERTF, 2013, σ. 7.

[73] Sampanis and Others v. Greece (ECtHR προσφυγή αριθ. 32526/05) – βλ. επίσης: Lavida and Others v. Greece.

[74] www.humanrightseurope.org/2012/12/human-rights-complaint-raises-concerns-about-ghetto-schools-for-greeces-roma-children/ πρόσβαση 25.4.2014.

[75] Το πρόγραμμα υλοποιείται από τα Πανεπιστήμια Θεσσαλονίκης και Αθηνών, υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, σε 84 δήμους με μεγάλες συγκεντρώσεις Ρομά, εστιάζοντας σε περιοχές όπου οι δείκτες ένταξης της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι χαμηλό.

Ωστόσο, η Ελλάδα σήμερα εξακολουθεί ακόμα να αποτυγχάνει στην εξασφάλιση της πρόσβασης σε μεικτή, χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευση για όλους τους μαθητές.

109. Η ECRI συνιστά έντονα στις ελληνικές αρχές να αναπτύξουν μια αποτελεσματική στρατηγική για να θέσουν αμέσως τέλος στο φυλετικό διαχωρισμό που επηρεάζει τα παιδιά Ρομά στα σχολεία και να αποτρέψει τυχόν επανάληψη στο μέλλον. Μια τέτοια στρατηγική θα πρέπει να είναι σε πλήρη συμμόρφωση με τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και μπορεί επίσης να αντλήσει έμπνευση από τη Σύσταση Γενικής Πολιτικής Αριθ. 10 της ECRI για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων μέσα και μέσω της σχολικής εκπαίδευσης.

110. Οι συνθήκες διαβίωσης σε πολλούς καταυλισμούς Ρομά στην Ελλάδα εξακολουθούν να αποτελούν ένα λόγο ανησυχίας. Μερικοί οικισμοί βρίσκονται σε πλήρη απομόνωση από τον υπόλοιπο πληθυσμό, χωρίς τρεχούμενο νερό ή ηλεκτρικό ρεύμα, χωρίς θέρμανση το χειμώνα και στέγες που στάζουν, σε ορισμένες περιπτώσεις και, χωρίς αποχετευτικό σύστημα ή πρόσβαση σε μέσα μαζικής μεταφοράς. Επιπλέον, πολλές αναγκαστικές εξώσεις των Ρομά έλαβαν χώρα χωρίς να προσδιορίζεται ένα κατάλληλο μέρος για την εγκατάσταση ενός ασφαλούς και νόμιμου οικισμού και χωρίς επαρκή πρόσβαση σε ένδικα μέσα.[76]

111. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Διεθνούς Δικτύου Ρομά, μετά από μια μελέτη που διεξήχθη σε συνεργασία με το Ελληνικό Υπουργείο Εργασίας, περίπου 80% των πρόχειρων οικισμών Ρομά και 20% των οικισμών που αποτελούνται από συνδυασμό σπιτιών και πρόχειρων κατασκευών, δεν ήταν συνδεδεμένοι στο εθνικό δίκτυο παροχής ηλεκτρικής ενέργειας. 31 από 37 πρόχειρους καταυλισμούς δεν ήταν συνδεδεμένοι με το σύστημα ύδρευσης και 26 δεν είχαν εγκαταστάσεις αποχέτευσης.[77]

112. Η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να λάβουν μέτρα για την αντιμετώπιση της κατάστασης των Ρομά που ζουν σε οικισμούς ανεπαρκών προδιαγραφών.

113. Η αντιπροσωπεία της ECRI επισκέφθηκε έναν οικισμό Ρομά στα Σπάτα. Βρισκόταν σε μια απομονωμένη τοποθεσία. Οι κάτοικοί του είχαν μεταφερθεί εκεί από την τοπική αρχή από άλλο οικισμό.[78] Τους είχαν παρασχεθεί ορισμένα προκατασκευασμένα σπίτια, όχι όμως και άλλες παροχές. Η έλλειψη πρόσβασης σε συστήματα ύδρευσης, αποχέτευσης και ηλεκτρικού ρεύματος δεν αντιμετωπίστηκε ποτέ. Σε μία τουλάχιστον περίπτωση, οι αρχές φέρεται να εξήγησαν ότι ο οικισμός δεν μπορεί να συνδεθεί με τα δίκτυα κοινής ωφέλειας λόγω της θέσης του κοντά στο αεροδρόμιο της Αθήνας, όπου στην πραγματικότητα η στέγαση συνήθως επιτρέπεται.

114. Στους Ρομά που ζουν στον οικισμό δεν έχει επιτραπεί η εγγραφή στην τοπική αρχή, επειδή δεν μπορούν να παρέχουν λογαριασμούς ηλεκτρικού ρεύματος ή νερού ως απόδειξη κατοικίας. Μερικά παιδιά Ρομά από τον οικισμό είχαν αρχικά εγγραφεί στο τοπικό σχολείο, από όπου διώχτηκαν και στη συνέχεια δεν έγινε αποδεκτή η εκ νέου εγγραφή τους λόγω της έλλειψης καταχώρισης

[76] Τον Δεκέμβριο 2009, η European Social Committee διαπίστωσε, για δεύτερη φορά μέσα σε πέντε χρόνια, παραβιάσεις του άρθρου 16 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, με την αιτιολογία ότι ένας σημαντικός αριθμός οικογενειών Ρομά συνέχισαν να ζουν σε συνθήκες που δεν πληρούν τις ελάχιστες προδιαγραφές και ότι οι οικογένειες Ρομά συνέχισαν να εκδιώκονται βίαια σε παραβίαση του Χάρτη. Η καταγγελία ανέφερε λεπτομερώς τη συνεχιζόμενη αδυναμία της ελληνικής κυβέρνησης να παράσχει επαρκή στέγαση και τη σχετική υποδομή για τους Ρομά, καθώς και τη συμμετοχή της σε πάνω από 20 αναγκαστικές εξώσεις από το 2004. Υπογράμμισε επίσης τις συστηματικές διακρίσεις που υφίστανται οι Ρομά και την έλλειψη επαρκών εγγυήσεων και διορθωτικών μέτρων.

[77] ERTF, 2013, σ. 10.

[78] Απόφαση 177/1995 του Δημοτικού Συμβουλίου Σπάτων, εκτελέστηκε τον Οκτώβριο 2000.

κατοικίας. Το πρόβλημα αναγνωρίζεται από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων ως ευρέως διαδεδομένο εμπόδιο για την εγγραφή στο σχολείο των παιδιών Ρομά.

- **Η μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης**

115. Η μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης είναι η μόνη αναγνωρισμένη μειονότητα και αποτελείται από άτομα, η πλειοψηφία των οποίων αυτοαποκαλούνται Τούρκοι, άλλοι Πομάκοι και Ρομά. Ο αριθμός τους υπολογίζεται σε περίπου 100000 έως 120000, σχεδόν το ένα τρίτο του πληθυσμού της περιοχής. Απολαμβάνουν ειδικά δικαιώματα σε σχέση με τη θρησκεία, τη γλώσσα και την εκπαίδευσή τους στη μητρική τους γλώσσα.[79]

116. Περίπου 60000, κυρίως Τούρκοι, από τη Δυτική Θράκη έχασαν την ελληνική ιθαγένεια σύμφωνα με το άρθρο 19 του νόμου για την ιθαγένεια, που ήταν σε ισχύ από το 1955 μέχρι το 1998.[80] Η κατάργηση της διάταξης δεν είχε αναδρομική ισχύ.[81] Έπρεπε να κάνεις αίτηση για να επανακτήσεις την ελληνική ιθαγένειά σου. Τα ενδιαφερόμενα άτομα, πρέπει να διαμένουν στην Ελλάδα. Το Υπουργείο Εσωτερικών έχει ενημερώσει την ECRI ότι μέχρι τώρα όλες οι αιτήσεις από άτομα που ζουν στην Ελλάδα έχουν υποστεί επεξεργασία, εκτός από μια που εξακολουθεί να εκκρεμεί. Οι εκπρόσωποι των μειονοτήτων ανέφεραν ότι τουλάχιστον 30 αιτήσεις δεν έχουν παραχωρηθεί ακόμη, πράγμα που θεωρούν ως συνεχιζόμενη αδικία και εμπόδιο για την πλήρη ένταξη. Οι αρχές αμφισβητούν τον αριθμό αυτό. Σε αυτό το πλαίσιο, αναφέρονται σε πέντε περιπτώσεις ανιθαγένειας στις οποίες οι ενδιαφερόμενοι δεν υπέβαλαν αίτηση για ιθαγένεια και τους δόθηκε ένας ειδικός τύπος άδειας διαμονής.

117. Η ECRI συνιστά στις αρχές να ενισχύσουν τις προσπάθειές τους για να διορθώσουν τις αρνητικές συνέπειες του άρθρου 19 του νόμου για την ιθαγένεια, που είχε σαν αποτέλεσμα πολλά άτομα να εξακολουθούν να μην είναι σε θέση να ανακτήσουν την ελληνική τους ιθαγένεια.

118. Η ECRI εκφράζει την ανησυχία της για τη σημαντική επιρροή που τα τρία γραφεία του Υπουργείου Εξωτερικών ασκούν σε θέματα που αφορούν το καθεστώς της μειονότητας, αν και οι ελληνικές αρχές έχουν ενημερώσει την ECRI ότι η αποστολή τους «περιορίζεται στην παρακολούθηση της εφαρμογής της κρατικής πολιτικής, σε συμμόρφωση με τις διεθνείς υποχρεώσεις της Ελλάδας.» Η ECRI επιθυμεί να τονίσει ότι αυτό θεωρείται από πολλά μέλη της μειονότητας ως σημάδι μη αναγνώρισής τους ως ισότιμων Ελλήνων πολιτών.

119. Οι εκπρόσωποι των μειονοτήτων που συναντήθηκαν με την αντιπροσωπεία της ECRI ήταν ικανοποιημένοι με το υπάρχον ποσοστό 0,5% του Πανεπιστημίου για τα μέλη της μουσουλμανικής μειονότητας της Δυτικής Θράκης. Αυτό θεωρείται ως ένας θετικός μηχανισμός που συνέβαλε επίσης στην αύξηση του αριθμού των γυναικών που σπουδάζουν. Ωστόσο, η περαιτέρω βελτίωση της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης θεωρείται ζωτικής σημασίας για να δώσει τη δυνατότητα σε περισσότερα παιδιά της μειονότητας να πληρούν τις προϋποθέσεις για την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ιδιαίτερη ανησυχία υπάρχει για την καθυστερημένη διαπίστευση της νέας σχολής για την διδασκαλία της

[79] Η Ελλάδα δεν είναι ακόμη συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση Πλαίσιο για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων. Τα δικαιώματα της μουσουλμανικής μειονότητας της Δυτικής Θράκης καθορίζονται στη Συνθήκη της Λωζάνης του 1923.

[80] Το άρθρο 19 λέει: «ένα άτομο μη-ελληνικής καταγωγής που εγκαταλείπει την Ελλάδα χωρίς πρόθεση επιστροφής μπορεί να δηλωθεί ότι έχει χάσει την ελληνική ιθαγένεια».

[81] Βλ. Third Report on Greece, της ECRI, 2004, παράγραφος 9 και Σύλλογος Επιστημόνων Μειονότητας Δυτικής Θράκης Western Thrace Minority University Graduates Association (ΣΕΜΔΘ), Σχόλια για την Έκθεση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για την Ελλάδα, ΗΠΑ 2011.

τουρκικής μητρικής γλώσσας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης, που αντικατέστησε την παλαιά Ειδική Παιδαγωγική Ακαδημία. Η επίσημη αναγνώριση, η οποία εκκρεμεί από το 2011, είναι αναγκαία προκειμένου να χορηγήσει στους μαθητές, η πρώτη ομάδα των οποίων πρόκειται να αποφοιτήσει το 2014, διπλώματα αναγνωρισμένα από το κράτος.

120. Η ECRI συνιστά στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων να διευκολύνει την έγκαιρη διαπίστευση της νέας σχολής για την διδασκαλία της τουρκικής μητρικής γλώσσας.

121. Υπάρχουν μόνο δύο σχολεία που παρέχουν δευτεροβάθμια δίγλωσση εκπαίδευση για τη μειονότητα (στην Ξάνθη και την Κομοτηνή). Η κατάσταση αυτή, σε συνδυασμό με μια γενικότερη έλλειψη διδακτικών πηγών για τα δίγλωσσα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, οδήγησε σε μείωση των εκπαιδευτικών προτύπων και επιπέδου επιδόσεων των παιδιών της μειονότητας και τελικά, στην κοινωνική και οικονομική περιθωριοποίηση και τον αποκλεισμό τους.[82] Οι μαθητές συχνά έπρεπε να εγκαταλείψουν το δικαίωμά τους στη δίγλωσση εκπαίδευση, εάν επιθυμούσαν να έχουν πρόσβαση σε καλύτερης ποιότητας εκπαίδευση που παρέχεται σε μονόγλωσσα (ελληνόφωνα) σχολεία.

122. Η ECRI συνιστά στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, εκτός από την πρόοδο που σημειώθηκε ήδη, να κλιμακώσει την υποστήριξή του στα δίγλωσσα σχολεία της Δυτικής Θράκης να διασφαλίσει ότι το επίπεδο διδασκαλίας είναι ίσο με εκείνο των μονόγλωσσων σχολείων. Η ECRI εφιστά επίσης την προσοχή των ελληνικών αρχών στην υπ' αριθμό 10 Σύσταση Γενικής Πολιτικής της που περιλαμβάνει χρήσιμες οδηγίες για τα προβλήματα αυτά.

123. Ο νόμος 3518/2006 έχει κάνει υποχρεωτική την προσχολική εκπαίδευση. Δεν υπάρχουν ειδικά μέτρα για την μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης, όπου παρέχεται μόνο στα ελληνικά.[83] Η κυβέρνηση απέρριψε τις προτάσεις για το άνοιγμα δίγλωσσων ελληνοτουρκικών νηπιαγωγείων στα υπάρχοντα δίγλωσσα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.[84] Τον Σεπτέμβριο 2012, οι περιφερειακοί επιθεωρητές του Εχίνου, Νομού Ξάνθης, αρνήθηκαν να εγγράψουν 20 παιδιά που δεν είχαν παρακολουθήσει το υποχρεωτικό (ελληνόφωνο μόνο) νηπιαγωγείο και απέλυσαν τον διευθυντή ενός δίγλωσσου σχολείου, που τα είχε εγγράψει και διδάξει. Ενώ βρέθηκε μια λύση σε αυτό το συμβάν και τα παιδιά παρακολουθούν σήμερα σχολείο, δεν υπάρχουν σχέδια για το πώς να αποφευχθούν τέτοιες καταστάσεις στο μέλλον. Η ECRI είναι της γνώμης ότι το δικαίωμα των παιδιών στην εκπαίδευση δεν θα πρέπει να διακυβεύεται.

124. Η ECRI συνιστά στις αρχές να λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλίζουν ότι τα παιδιά των μειονοτήτων έχουν πρόσβαση σε ένα δίγλωσσο ή μονόγλωσσα δημοτικό σχολείο, σύμφωνα με την επιλογή των γονιών τους. Συνιστά, επίσης, οι αρχές να ξεκινήσουν διάλογο με τους εκπροσώπους της μειονότητας για να λύσουν αυτό το πρόβλημα.

125. Η ECRI έλαβε πληροφορίες και καταγγελίες από εκπροσώπους της μειονότητας για το χαμηλό ποσοστό των μελών της μειονότητας που εργάζονται στη δημόσια διοίκηση, ιδίως σε θέσεις λήψης αποφάσεων – συμπεριλαμβανομένης και της ίδιας της Δυτικής Θράκης.

---

[82] Βλ. για παράδειγμα ΣΕΜΔΘ, Υποβολή στο Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, Φόρουμ για Θέματα Μειονοτήτων, Νοέμβριος 2012, σ. 2.

[83] ΣΕΜΔΘ, σχόλια για την Έκθεση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για την Ελλάδα, ΗΠΑ 2011.

[84] Ανθρώπινα Δικαιώματα Χωρίς Σύνορα, τουρκικές εθνοτικές ομάδες στην Ελλάδα, μια μουσουλμανική μειονότητα, Βρυξέλλες, Νοέμβριος 2012, σ. 12.

126. Η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να λάβουν μέτρα για την αύξηση του αριθμού των μελών της μειονότητας που εργάζονται στη δημόσια υπηρεσία της περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

II. Θέματα ειδικά για την Ελλάδα

1. Ενδιάμεσες συστάσεις παρακολούθησης του τέταρτου γύρου

127. Οι τρεις ενδιάμεσες συστάσεις παρακολούθησης από την έκθεση του τέταρτου κύκλου της ECRI συζητιούνται στις σχετικές θεματικές ενότητες (βλ. §§26, 86 και 98).

2. Άλλα

2.1 Παράνομοι μετανάστες

128. Το 2010, ο ΟΟΣΑ εκτιμούσε ότι σχεδόν το ήμισυ του πληθυσμού των μεταναστών στην Ελλάδα δεν είχε καθεστώς κανονικού μετανάστη.[85] Εκτιμάτο ότι υπήρχαν περίπου 350000 τέτοιων μεταναστών στη χώρα τον Δεκέμβριο 2010 και 390000 στα τέλη του 2011.[86] Κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2012, το 56% όλων των διαπιστωμένων παράνομων διελεύσεων συνόρων στην ΕΕ συνέβη μέσω των χερσαίων συνόρων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας.[87]

129. Όπως και πολλά άλλα όργανα για τα ανθρώπινα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένου του Επιτρόπου του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, η ECRI ανησυχεί για τις φερόμενες ως παραβιάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων των μεταναστών στο πλαίσιο των συνοριακών περιπολιών, όπως επιχειρήσεις «απώθησης» σε ξηρά και θάλασσα και ιδίως περιστατικά που θέτουν τη ζωή των μεταναστών σε κίνδυνο ή οδήγησαν σε θανάτους, όπως το ναυάγιο κοντά στο Φαρμακονήσι τον Ιανουάριο 2014.

130. Η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να μεριμνήσουν για εμπεριστατωμένες και ανεξάρτητες έρευνες σε φερόμενες ως παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο των συνοριακών περιπολιών και να αποτρέψει οποιαδήποτε επανεμφάνιση.

131. Η ECRI σημειώνει με ικανοποίηση ότι οι ελληνικές αρχές έχουν πλέον υιοθετήσει μια πολιτική χορήγησης προσωρινής ανθρωπιστικής διαμονής στη χώρα σε Σύριους πρόσφυγες. Επιπλέον, η ECRI βρίσκεται στην ευχάριστη θέση να έχει μάθει ότι δεν υπάρχουν πλέον σχέδια εισήγησης του καθεστώτος παράνομου μετανάστη ως επιβαρυντικού στοιχείου κατά την τέλεση αξιόποινης πράξης, όπως είχε συζητηθεί το 2012.[88]

132. Ο νόμος 3907/2011 προβλέπει ότι οι μετανάστες πρέπει να κρατούνται για την προετοιμασία της επιστροφής τους και την επιβολή της εντολής απομάκρυνσης, εκτός εάν άλλα επαρκή αλλά λιγότερο αναγκαστικά μέτρα μπορούν να εφαρμοστούν σε μια συγκεκριμένη περίπτωση (άρθρο 30.1). Ωστόσο, επί του παρόντος, δεν υπάρχουν στην πράξη «λιγότερο αναγκαστικά μέτρα». Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι αρχές θεωρούν αυτόματα ότι το να είσαι σε

[85] International Migration Outlook του ΟΟΣΑ, αναφέρεται στο: Charalambos Kasimis, Greece: Illegal Immigration in the Midst of Crisis, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Μάρτιος 2012.

[86] Thanos Maroukis, Update report Greece: The number of irregular migrants in Greece at the end of 2010 and 2011, Database on Irregular Migration, σ. 3.

[87] Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 2013, σ. 5.

[88] Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 2013, σ. 8.

παράνομη κατάσταση αποτελεί επαρκή λόγο για κράτηση[89] και η πολιτική είναι η συστηματική κράτηση παράνομων μεταναστών που έχουν εντοπιστεί, είτε σε χερσαία ή θαλάσσια σύνορα ή κατά τη διάρκεια αστυνομικών ελέγχων, για παράδειγμα στο πλαίσιο της επιχείρησης Ξένιος Δίας.

133. Η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να αναθεωρήσουν την πολιτική τους με στόχο να μην κρατούνται πλέον οι παράνομοι μετανάστες σε τακτική βάση, αλλά, στη θέση της, να αναπτυχθούν εναλλακτικά, λιγότερο αναγκαστικά μέτρα.

134. Ο νόμος 4075/2012 τροποποίησε το Προεδρικό Διάταγμα 114/2010 και το νόμο 3386/2005, που προβλέπει για τους μετανάστες και τους αιτούντες άσυλο να κρατούνται επίσης εάν αντιπροσωπεύουν «κίνδυνο για τη δημόσια υγεία», όταν «πάσχουν από μολυσματική νόσο», «ανήκουν σε ομάδες ευάλωτες σε λοιμώδεις ασθένειες» ή, ζουν σε «συνθήκες που δεν πληρούν τις ελάχιστες προδιαγραφές υγιεινής».[90] Η ECRI θεωρεί ότι αυτά τα μέτρα αποτελούν διάκριση. Τείνουν να οδηγήσουν σε περαιτέρω στιγματισμό, που στο ήδη υπάρχον κλίμα των ομιλιών μίσους και της ρατσιστικής βίας είναι αντιπαραγωγικά.

135. Οι παράνομοι μετανάστες μπορούν να έχουν πρόσβαση σε ιατρική θεραπεία σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, ανεξάρτητα από το καθεστώς διαμονής.[91] Η ECRI έμαθε, ωστόσο, για με τα προβλήματα που προκύπτουν από τον συχνό έλεγχο εγγράφων των μεταναστών από την αστυνομία έξω από κέντρα υγείας που λειτουργούν ΜΚΟ στην Αθήνα. Αυτό έχει γίνει ένα σημαντικό αντικίνητρο για την πρόσβαση των παράνομων μεταναστών σε αυτά τα κέντρα, λόγω φόβου σύλληψης και πιθανής απέλασης, με επακόλουθες αρνητικές συνέπειες για τα εν λόγω άτομα, καθώς και για την ευρύτερη δημόσια υγεία.

136. Η ECRI συνιστά στις αρχές να παρέχουν επαρκή ιατρική περίθαλψη στους μετανάστες, ανεξάρτητα από το καθεστώς διαμονής τους σε περιπτώσεις σοβαρών λοιμωδών νοσημάτων ή άλλων κινδύνων για τη δημόσια υγεία. Επιπλέον, όπου παρέχονται ιατρικές υπηρεσίες από τις ΜΚΟ, η πρόσβαση σε αυτές δεν θα πρέπει να διακυβεύεται από αστυνομικούς ελέγχους.

137. Οι παράνομοι μετανάστες, αν δεν κρατούνται, αφήνονται στην τύχη τους, χωρίς καμία κοινωνική προστασία ή δικαίωμα εργασίας. Πολλοί έχουν καταφύγει σε καταλήψεις εγκαταλειμμένων σπιτιών και πολυκατοικιών στο εσωτερικό της πόλης της Αθήνας, που έχει σαν αποτέλεσμα οι κάτοικοι να τους συνδέουν με την παρακμή και την εξαθλίωση των περιοχών αυτών.

138. Η ECRI ενημερώθηκε ότι η παροχή στέγης σε παράνομους μετανάστες είναι παράνομη και άτομα ή οργανώσεις που κάνουν κάτι τέτοιο μπορεί να αντιμετωπίσουν δίωξη.[92] Αυτό οδηγεί σε μια κατάσταση στην οποία οι φιλανθρωπικές οργανώσεις, οι οποίες θα ήταν διατεθειμένες να προσφέρουν

---

[89] Έκθεση του Ειδικού Εισηγητή του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών κατά την επίσκεψή του στην Ελλάδα, 2013, σ. 14. Βλ. ιστότοπο CPT (www.cpt.coe.int) για πληροφορίες σχετικά με τις συνθήκες κράτησης.

[90] Ενώ η κράτηση για λόγους δημόσιας υγείας, είναι επιτρεπτή βάσει του διεθνούς δικαίου, θα πρέπει σε όλες τις περιπτώσεις να είναι αναγκαία, αναλογική, κατάλληλη για την επίτευξη ενός σαφούς στόχου για τη δημόσια υγεία και, χωρίς διακρίσεις. Βλ. για παράδειγμα την απόφαση του ECtHR το 2005 στην υπόθεση Enhorn v. Sweden (αριθ. υπόθεσης 56529/00). Αμφιβολίες έχουν ήδη διατυπωθεί ως προς τη συμβατότητα με το άρθρο 5.1 της ΕΣΔΑ των διατάξεων που συγκεκριμένα στοχεύουν μη-πολίτες για κράτηση για λόγους υγείας (4η έκθεση της ECRI για τη Λιθουανία, §§ 184 - 185). Βλ. επίσης: Robyn Martin, The Exercise of Public Health Powers in Cases of Infectious Disease: Human Rights Implications, στο: Medical Law Review (2006) 14 (1): σ. 132-143.

[91] Focus Migration, Irregular Migration in Europe – Doubts about the Effectiveness of Control Strategies, Policy Brief nr. 9, Μάρτιος 2008, σ. 3.

[92] Βλ. νόμο 3386/2005, άρθρο 84 (1) και επίσης νόμο 4251/2014, άρθρο 29.

κάποια μορφή καταλύματος σε παράνομους μετανάστες, να εμποδίζονται να το πράξουν.

139. Η ECRI συνιστά στις αρχές να απο-ποινικοποιήσουν την παροχή καταλύματος σε παράνομους μετανάστες, ώστε οι φιλανθρωπικές οργανώσεις να μπορούν να παρέχουν βοήθεια σε παράνομους μετανάστες οι οποίοι υποφέρουν από την έλλειψη στέγης.

2.2 Πολιτικές για την καταπολέμηση των διακρίσεων και της μισαλλοδοξίας εις βάρος των ΛΟΑΤ[93]

140. Η Ελλάδα δεν έχει μια αποτελεσματική πολιτική για την προστασία των ΛΟΑΤ ατόμων κατά των διακρίσεων ή μια στρατηγική για την προώθηση της ανοχής απέναντι σε αυτή την ομάδα. Ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η ταυτότητα φύλου συμπεριλήφθηκαν ως αιτιολογία στο παλαιό άρθρο 79(3) του Ποινικού Κώδικα σχετικά με τα επιβαρυντικά στοιχεία και στον νόμο 4285/2014, που πρόσθεσε το νέο άρθρο 81Α για αδικήματα με κίνητρο το μίσος στον Ποινικό Κώδικα. [94] Ο σεξουαλικός προσανατολισμός, αλλά όχι η ταυτότητα φύλου περιλαμβάνεται επίσης στο σκεπτικό του νόμου 3304/2005 (βλ. τμήμα Ι.1 ανωτέρω). Ωστόσο, δεν υπάρχει εθνικό πρόγραμμα με στόχο την αύξηση της ευαισθητοποίησης του κοινού και την καταπολέμηση των αρνητικών στερεοτύπων και των προκαταλήψεων.

141. Στην έρευνα ΛΟΑΤ του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) το 2012, το 68% των ερωτηθέντων στην Ελλάδα δήλωσε ότι η προσβλητική γλώσσα των πολιτικών για τα ΛΟΑΤ άτομα είναι «αρκετά» ή «πολύ διαδεδομένη» στη χώρα τους (μέσος όρος ΕΕ: 44%).[95] Η ECRI ενημερώθηκε από τις ομάδες ΛΟΑΤ ότι τα ομο- και αμφιφυλόφιλα άτομα μπορούν συνήθως να αποφύγουν τις διακρίσεις μόνο με το να μην αποκαλύπτουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό, καθώς τα επίπεδα της μισαλλοδοξίας εξακολουθούν να είναι υψηλά. Αν και είναι λυπηρό το γεγονός ότι κάποιος αισθάνεται υποχρεωμένος να καταφύγει σε μυστικότητα, μια τέτοια «επιλογή» συχνά δεν είναι καν διαθέσιμη για διεμφυλικά και τρανσεξουαλικά άτομα.

142. Μια αιτία σοβαρής ανησυχία είναι η ομοφοβία και η τρανσφοβία που δείχνουν ορισμένα μέλη του προσωπικού εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Η έρευνα ΛΟΑΤ του FRA έδειξε ότι σχεδόν το ένα τέταρτο (24%) των ερωτηθέντων θεωρούν ότι υφίστανται διακρίσεις από το προσωπικό στα εκπαιδευτικά ιδρύματα επειδή είναι ΛΟΑΤ.[96] Η περίπτωση ενός διεμφυλικού ατόμου, που παρενοχλήθηκε σε ένα βραδινό σχολείο της Αθήνας και τελικά αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την περαιτέρω εκπαίδευσή της, είναι μια από τις εν λόγω περιπτώσεις και οδήγησε ακόμα και σε παρέμβαση του Συνηγόρου του Πολίτη.[97] Ωστόσο, σε αυτή την περίπτωση φαίνεται ιδιαίτερα περίεργο και αντιπαραγωγικό ότι ο μόνος δάσκαλος, ο οποίος είχε υποστηρίξει το θύμα ελλείψει υποστήριξης από τον

[93] Όσον αφορά τον ορισμό των ΛΟΑΤ βλ. Συμβούλιο της Ευρώπης, Διακρίσεις με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου στην Ευρώπη, 2011, σ. 21 και 139 κ.εξ.

[94] Βλ. § 14 στο τμήμα Ι.1 ανωτέρω.

[95] FRA, EU LGBT έρευνα, Survey data explorer – δημοσίευση Μάιος 2013, πρόσβαση 19.5.2014.

[96] EU FRA, EU LGBT έρευνα, Survey data explorer, 2013. - Σύμφωνα με την έρευνα μόνο το 1% των ερωτηθέντων ανέφεραν ότι ήταν πάντα ανοιχτοί για την ταυτότητά τους ως ΛΟΑΤ στο σχολείο, ενώ περισσότερα από τα τρία τέταρτα αισθάνθηκε την ανάγκη να το κρύψει εντελώς.

[97] Παρεμβάσεις από το Συνήγορο του Πολίτη διατίθενται στο: http://www.synigoros.gr/?i=isotita-ton-fylon.el.if2_9other.132282 – Βλ. επίσης: Ομιλία του Συνηγόρου του Πολίτη στο Συμβούλιο της ευρωπαϊκής διάσκεψης σχετικά με τις διακρίσεις των ΛΟΑΤ ατόμων, διατίθεται στο: http://www.synigoros.gr/resources/speech-on-discrimination-of-lgbt.pdf.

διευθυντή, τέθηκε σε διαθεσιμότητα στη συνέχεια κάτω από αμφίβολες συνθήκες και σύμφωνα με ισχυρισμούς χωρίς τη δέουσα διαδικασία.[98]

143. Η ECRI συνιστά έντονα στις ελληνικές αρχές να αναπτύξουν μια εθνική στρατηγική, μαζί με τους εκπροσώπους των ΛΟΑΤ, για την καταπολέμηση των διακρίσεων και της ομο- / τρανσφοβίας, σε μέρη που συμπεριλαμβάνουν τις εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις. Επιπλέον, όλο το εκπαιδευτικό προσωπικό θα πρέπει να ενθαρρύνεται και να υποστηρίζεται στη βοήθεια των θυμάτων εκφοβισμού.

144. Ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η ταυτότητα φύλου όχι μόνο δεν περιλαμβάνονται στην εντολή των νεοσύστατων αστυνομικών μονάδων κατά του ρατσισμού (βλέπε τμήμα Ι.3 ανωτέρω), αλλά επανειλημμένοι και συνεπείς ισχυρισμοί υπέπεσαν στην αντίληψή της ECRI που αφορούν τη συνήθη αστυνομική παρενόχληση των διεμφυλικών ατόμων επιβάλλοντάς τους πρόστιμα για άγρα πελατών και απόπειρα πορνείας απλώς με βάση την εμφάνισή τους και τη διαφορά ανάμεσα στην εμφάνισή τους και το φύλο που αναγράφεται στο δελτίο ταυτότητάς τους.

145. Η ECRI συνιστά έντονα στις ελληνικές αρχές να εκδώσουν μια σαφή εντολή προς όλους τους αστυνομικούς ότι στα διεμφυλικά άτομα δεν θα πρέπει να επιβάλλεται πρόστιμο για δήθεν αδικήματα πορνείας λόγω απλώς της ταυτότητας και της εμφάνισής τους.

146. Τις παραμονές του Thessaloniki Pride 2013, μια ομάδα διεμφυλικών ατόμων συνελήφθη και κατηγορήθηκε για αδικήματα κατά της δημόσιας τάξης που φέρεται ότι προκλήθηκαν από την διεμφυλική τους ταυτότητα. Ο δικηγόρος τους, που τους επισκέφθηκε στο αστυνομικό τμήμα, συνελήφθη επίσης, κατά ισχυρισμούς χωρίς αιτιολόγηση και υπέστη εκφοβισμό από αστυνομικούς.[99] Οι ελληνικές αρχές ενημέρωσαν την ECRI ότι μια εσωτερική έρευνα της αστυνομίας έχει διεξαχθεί, αλλά ότι η υπόθεση έκλεισε, καθώς δεν μπορούσαν να τεκμηριωθούν οι ισχυρισμοί εναντίον των αστυνομικών. Η ECRI σημειώνει ότι η έρευνα δεν ήταν ανεξάρτητη. Επιπλέον, δεν έχει λάβει καμία πληροφορία για το αν μια ποινική δίωξη κατά των εν λόγω αστυνομικών θα ξεκινήσει.

147. Η ECRI συνιστά στις αρχές να διασφαλίσουν την πλήρη και ανεξάρτητη διερεύνηση του περιστατικού αυτού.

2.3 Πολιτικός εξτρεμισμός

148. Τα αποτελέσματα των εκλογών του Μαΐου 2014 δείχνουν ότι η απειλή της Χρυσής Αυγής δεν έχει εξαφανιστεί. Το κόμμα τριπλασίασε το μερίδιο της ψήφου στις τοπικές εκλογές της Αθήνας από μόλις πάνω από 5% το 2010 σε 16% και πέτυχε 9,3% στις εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, παρά το γεγονός ότι αρκετοί από τους πολιτικούς ηγέτες της παρέμειναν υπό κράτηση κατά τη διάρκεια των προεκλογικών εκστρατειών. Ενώ φαίνεται ότι η στρατηγική των αρχών να διαλύσουν Χρυσή Αυγή και την δημόσια έλξη της εκθέτοντάς την ως εγκληματική οργάνωση είχε κάποια θετική επίδραση στη μείωση των περιστατικών ρατσιστικής βίας από το Σεπτέμβριο 2013, οι τοπικές και ευρωπαϊκές εκλογές έδειξαν σαφώς ότι πολιτική υποστήριξή της δεν έχει μειωθεί. Φαίνεται να συμβαίνει το αντίθετο. Το γεγονός αυτό καθιστά την

[98] Ελληνικό Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών, Scalable transphobic behavior against trans schoolgirl & teacher who supported her, 9.5.2013, πρόσβαση 19.5.2014 στο http://www.ilga-europe.org. Βλ. επίσης: Amnesty International, Because of Who I am – Homophobia, Transphobia and Hate Crimes in Europe, 2013, σ. 3.

[99] Ελληνικό Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών, Transgender arrests in police crackdowns and unlawful detention of the defenders of their rights in Thessaloniki, Greece, δημοσίευση 11.6.2013, πρόσβαση 19.5.2014 στο http://www.ilga-europe.org.

ανάγκη για ουσιαστική επαλήθευση των υποσχέσεων της συνταγματικότητας και την απαγόρευση των ρατσιστικών κομμάτων ακόμη πιο σημαντική, δεδομένης της αυξανόμενης απειλής που θέτει η Χρυσή Αυγή.

149. Ενώ η απαγόρευση ενός πολιτικού κόμματος δεν θα είναι αρκετή για να αλλάξει τις συμπεριφορές μεταξύ των ψηφοφόρων του και μπορεί να αυξήσει ακόμη και την έλξη τους στα μάτια κάποιων, ένα τέτοιο βήμα είναι ένα σαφές μήνυμα ότι οι οργανώσεις που υποστηρίζουν το φυλετικό μίσος δεν μπορούν να θεωρηθούν νόμιμη πολιτική δύναμη.

150. Τα νομικά μέτρα μπορούν, ωστόσο, να είναι μόνο μια πτυχή της συνολικής ανταπόκρισης που απαιτείται για την αντιμετώπιση του ρατσιστικού εξτρεμισμού, οι εκδηλώσεις του οποίου επίσης δεν περιορίζονται αναγκαστικά σε ένα μόνο πολιτικό κόμμα. Η τρέχουσα οικονομική κρίση, συμπεριλαμβανομένων των συνεχιζόμενων μέτρων λιτότητας, είναι αναμφισβήτητα ένας σημαντικός παράγοντας αποσταθεροποίησης και η γεωγραφική θέση της Ελλάδας ως το κύριο σημείο εισόδου για την παράνομη μετανάστευση στην ΕΕ επιδεινώνει περισσότερο τα πράγματα. Ωστόσο, η σύνδεση της έξαρσης του ρατσισμού μόνο με εξωτερικούς παράγοντες, υποβαθμίζει την ευθύνη της κοινωνίας να αποφασίσει πώς αντιδρά στις υπάρχουσες προκλήσεις. Ο ρατσισμός δεν είναι αυτόματη και αναπόφευκτη συνέπεια της κοινωνικής και οικονομικής κρίσης, αλλά είναι επίσης βαθιά ριζωμένος σε στενές και αποκλειστικές αντιλήψεις της ταυτότητας ενός ατόμου.

151. Ως εκ τούτου, η σημερινή κατάσταση όχι μόνο υπαγορεύει, αλλά και προσφέρει μια σημαντική ευκαιρία για μια ευρεία και παραδειγματική στροφή προς πιο περιεκτικούς ορισμούς της ελληνικής ταυτότητας. Αυτό μπορεί να επιτρέψει στην κοινωνία στο σύνολό της να απορρίψει τις υπάρχουσες ρατσιστικές τάσεις ως επίθεση στην πλούσια ποικιλομορφία της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Το φυλετικό μίσος και η βία δεν μπορεί ποτέ να αποτελέσει μηχανισμό υπεράσπισης της ελληνικής ταυτότητας. Αντίθετα, υπονομεύει την ίδια την ουσία της και τις αξίες του πολιτισμού που έχει διαμορφώσει.

152. Επομένως, είναι σημαντικό οι ελληνικές αρχές να διευκολύνουν μια δημόσια συζήτηση μέσα στην ελληνική κοινωνία, προκειμένου να επαναξιολογήσουν τους ορισμούς της εθνοτικής και μονο-πολιτισμικής ελληνικής ταυτότητας, που συχνά αποτελεί αφορμή να εκλαμβάνεται «το άλλο» ως απειλή για την ευημερία της χώρας. Οι ελληνικές αξίες της διαφάνειας, της φιλοξενίας, της ανοχής και της δημοκρατίας, σε συνδυασμό με τις ιστορικές εμπειρίες της καταπίεσης και της βίας του έθνους κατά το παρελθόν και τις παραδόσεις της μετανάστευσης, είναι χρήσιμα δομικά στοιχεία με τα οποία οι αρχές μπορούν να ξεκινήσουν ένα τέτοιο νέο δημόσιο διάλογο για να διευκολύνουν τον επαναπροσδιορισμό της ελληνικής ταυτότητας σε ένα πολυ-πολιτισμικό πλαίσιο.

153. Η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να ξεκινήσουν μια ευρεία εκστρατεία ενημέρωσης του κοινού για την καταγγελία της ρατσιστικής συμπεριφοράς ως αντίθετης προς τις ελληνικές αξίες και συμφέροντα και για την προαγωγή μιας πολυ-πολιτισμικής και χωρίς αποκλεισμούς προσέγγισης της ελληνικής ταυτότητας.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΕΝΔΙΑΜΕΣΗΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ

Οι δύο συγκεκριμένες συστάσεις για την εφαρμογή των οποίων η ECRI ζητά να δοθεί προτεραιότητα από τις αρχές της Ελλάδας είναι οι ακόλουθες:

- Η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να δημιουργήσουν μια Ομάδα Δράσης για την ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης εθνικής στρατηγικής για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας. Μια τέτοια Ομάδα Δράσης θα πρέπει να αποτελείται από τις σχετικές αρχές, τους δυο ανεξάρτητους φορείς (Συνήγορο του Πολίτη και Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου) και ΜΚΟ, ώστε να ενισχυθεί η συνεργασία μεταξύ των αρχών και της κοινωνίας των πολιτών για το θέμα αυτό. Η εθνική στρατηγική θα πρέπει, μεταξύ άλλων, να περιλαμβάνει μια ανάλυση της κατάστασης, μια επισκόπηση των υφιστάμενων μέτρων, των κενών και των αναγκών, καθώς και τις στρατηγικές συστάσεις για τον τρόπο αντιμετώπισής τους, συμπεριλαμβανομένων στόχων και μετρήσιμων δεικτών.

- Η ECRI συνιστά το ζήτημα των ρατσιστικών ή / και ομο- / τρανσφοβικών κινήτρων σε περιπτώσεις βίαιων περιστατικών να γίνει αναπόσπαστο μέρος των ερευνών και των δικαστικών διαδικασιών από το ξεκίνημά τους. Η ECRI συνιστά κατάρτιση της αστυνομίας, για την οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν τα προγράμματα που προτείνονται από διεθνείς οργανισμούς. Η ECRI συνιστά επίσης στις αρχές να προσφέρουν εκπαίδευση στους δικαστές και τους εισαγγελείς για την εφαρμογή του άρθρου 81Α του Ποινικού Κώδικα σχετικά με αδικήματα με κίνητρο το μίσος.

Μια διαδικασία ενδιάμεσης παρακολούθησης για τις δυο αυτές συστάσεις θα διεξαχθεί από την ECRI μέσα στα επόμενα δύο χρόνια μετά τη δημοσίευση της έκθεσης αυτής.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΝ

Η θέση των συστάσεων που περιλαμβάνονται στο κείμενο της έκθεσης παρουσιάζεται σε παρενθέσεις.

1. (§2) Η ECRI για μια ακόμα φορά παροτρύνει την Ελλάδα να κυρώσει το 12ο Πρωτόκολλο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

2. (§6) Η ECRI συνιστά η γλώσσα και η υπηκοότητα να περιλαμβάνονται στον κατάλογο των λόγων του άρθρου του νόμου 927/1979. Συνιστά επίσης, τα αδικήματα που εξακολουθούν να λείπουν (βλ. §4 ανωτέρω) να συμπεριληφθούν στο νόμο.

3. (§8) Η ECRI συνιστά την τροποποίηση του νόμου 927/1979 προκειμένου να ποινικοποιηθεί η φυλετική διάκριση κατά την άσκηση του δημοσίου λειτουργήματος ή επαγγέλματος κάποιου.

4. (§11) Η ECRI συνιστά την τροποποίηση του νόμου 927/1979 προκειμένου να ποινικοποιηθεί η δημόσια έκφραση με ρατσιστικό σκοπό, των ιδεολογιών με ισχυρισμό ανωτερότητας.

5. (§15) Η ECRI συνιστά η γλώσσα και η υπηκοότητα να περιλαμβάνονται στον κατάλογο των λόγων του άρθρου 81Α του Ποινικού Κώδικα.

6. (§22) Η ECRI συνιστά την τροποποίηση του νόμου 3304/2005 σύμφωνα με την υπ αριθ. 7 Σύσταση Γενικής Πολιτικής της, για να: περιλαμβάνει λόγους χρώματος, ιθαγένειας και γλώσσας, να επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής του Κεφαλαίου ΙΙΙ του νόμου στην κοινωνική προστασία, την εκπαίδευση και την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες, να περιλαμβάνει τις διακρίσεις λόγω συσχετισμού και εικασίας και να περιλαμβάνει μια άμεση υποχρέωση για όλες τις δημόσιες αρχές να αποτρέπουν την εφαρμογή διακριτικής μεταχείρισης κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους.

7. (§24) Η ECRI επαναλαμβάνει τη σύστασή της για τροποποίηση του νόμου 3304/2005 έτσι ώστε να επιτραπεί στις μη κυβερνητικές οργανώσεις να προσφύγουν ενώπιον του δικαστηρίου, χωρίς να αντιπροσωπεύουν ένα συγκεκριμένο θύμα.

8. (§27) Η ECRI συνιστά, σύμφωνα με την υπ αριθ. 7 GPR της, την τροποποίηση της νομοθεσίας όχι μόνο για την κατάργηση της δημόσιας χρηματοδότησης οργανώσεων που υποδαυλίζουν το ρατσισμό, αλλά επίσης για την πρόβλεψη της δυνατότητας διάλυσης τέτοιων οργανώσεων.

9. (§31) Η ECRI συνιστά την τροποποίηση του νόμου 3304/2005 για να δώσει στον Συνήγορο του Πολίτη το δικαίωμα να κινήσει δικαστικές διαδικασίες, να συμμετέχει σε αυτές και να παρεμβαίνει υπέρ των εναγόντων των οποίων τις υποθέσεις έχει ερευνήσει. Θα πρέπει να επιτρέπεται στον Συνήγορο του Πολίτη να λαμβάνει καταγγελίες από τον ιδιωτικό τομέα σχετικά με φυλετικές διακρίσεις. Διαφορετικά, μια ανεξάρτητη αρχή ισότητας, που ασχολείται, μεταξύ άλλων, με τις φυλετικές διακρίσεις θα πρέπει να δημιουργηθεί σύμφωνα με αυτά που σύστησε η ECRI στην προαναφερθείσα υπ αριθ. 7 σύσταση γενικής πολιτικής της και την πιο λεπτομερή υπ αριθ. 2 σύσταση γενικής πολιτικής για ειδικευμένα όργανα για την καταπολέμηση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, του αντισημιτισμού και της μισαλλοδοξίας σε εθνικό επίπεδο.

10. (§33) Η ECRI συνιστά ότι για να γίνουν ανεξάρτητες αρχές, η Επιτροπή Ίσης Μεταχείρισης και η Επιθεώρηση Εργασίας, θα πρέπει να τους δοθεί μια

κατάσταση παρόμοια με εκείνη του Συνηγόρου του Πολίτη. Εναλλακτικά, οι αρμοδιότητές τους θα μπορούσαν να μεταφερθούν σε μια ανεξάρτητη αρχή, όπως προτείνεται στην §31.

11. (§35) Η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να δημιουργήσουν έναν εθνικό μηχανισμό παρακολούθησης για περιστατικά ομιλιών μίσους. Αυτός θα πρέπει να περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, μια κεντρική βάση δεδομένων για δικαστικές υποθέσεις.

12. (§45) Η ECRI καλεί όλα τα πολιτικά κόμματα, καθώς και την ηγεσία της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, για να κρατήσουν μια σθεναρή στάση ενάντια στο ρατσιστικό λόγο και να δώσουν εντολή στους εκπροσώπους τους να απέχουν από τα υποτιμητικά σχόλια που απευθύνονται ομάδες ατόμων λόγω της «φυλής», της θρησκείας, της εθνικότητας, της γλώσσας ή της εθνοτικής καταγωγής τους.

13. (§48) Η ECRI συνιστά να εισαχθεί στον κανονισμό του κοινοβουλίου μια διάταξη που απαγορεύει τις ρατσιστικές και ομο- / τρανσφοβικές προσβολές και προβλέπει μέτρα ή / και κυρώσεις που πρέπει να επιβληθούν σε περίπτωση παράβασης.

14. (§52) Η ECRI συνιστά ο νόμος 927/1979 να εφαρμόζεται πάντα σε περιπτώσεις ομιλιών μίσους στα ΜΜΕ. Συνιστά επίσης στις αρχές να ενθαρρύνουν, χωρίς να παραβιάζουν την ανεξαρτησία των ΜΜΕ, τη δημιουργία ενός μηχανισμού αυτορρύθμισης για τη βιομηχανία των ΜΜΕ ώστε να προληφθούν τα ρατσιστικά σχόλια στις εφημερίδες, την τηλεόραση και το ραδιόφωνο. Επιπλέον, συνιστά στις ελληνικές αρχές να επικυρώσουν το Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Σύμβασης για το Έγκλημα στον Κυβερνοχώρο, όπως δηλώνεται στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων 2014-2016.

15. (§56) Η ECRI συνιστά στις αρχές να συζητήσουν με την ηγεσία της Ορθόδοξης Εκκλησίας τον τρόπο με τον οποίο η Εκκλησία μπορεί να χρησιμοποιήσει την ηθική της υπόσταση για την πρόληψη και την καταπολέμηση των ομιλιών μίσους, καθώς και κατά των ΛΟΑΤ.

16. (§57) Η ECRI συνιστά στις αρχές να κάνουν μια δημόσια δήλωση που καταδικάζει τις ομο- / τρανσφοβικές ομιλίες μίσους. Συνιστά επίσης σε όλα τα πολιτικά κόμματα να λάβουν σταθερή δημόσια θέση κατά του ομο- / τρανσφοβικού λόγου από τους εκπροσώπους τους.

17. (§59) Η ECRI συνιστά στις αρχές να διασφαλίσουν ότι παρέχονται σαφείς οδηγίες σε όλους τους αστυνομικούς ότι κανένα ποσό δεν χρεώνεται για την καταγγελία ρατσιστικής ή ομο- / τρανσφοβικής βίας. Τα θύματα θα πρέπει να ενημερώνονται πάντα ανάλογα.

18. (§71) Η ECRI επιθυμεί να επαναλάβει τη σύστασή της στις ελληνικές αρχές να προβλέψουν για τη δημιουργία οργάνου, ανεξάρτητου από τις αστυνομικές και διωκτικές αρχές, στο οποίο θα ανατεθεί η έρευνα των φερόμενων ως υποθέσεων φυλετικών διακρίσεων και κακής συμπεριφοράς με ρατσιστικά κίνητρα από την αστυνομία, όπως αναφέρεται στο Κεφάλαιο II 10) της υπ' αριθμό 11 Σύστασης Γενικής Πολιτικής της ECRI για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων στην αστυνόμευση.

19. (§74) Η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να δημιουργήσουν μια Ομάδα Δράσης για την ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης εθνικής στρατηγικής για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας. Μια τέτοια Ομάδα Δράσης θα πρέπει να αποτελείται από τις σχετικές αρχές, τους δυο ανεξάρτητους φορείς (Συνήγορο του Πολίτη και Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου) και ΜΚΟ, ώστε να ενισχυθεί η συνεργασία μεταξύ των αρχών και της κοινωνίας

των πολιτών για το θέμα αυτό. Η εθνική στρατηγική θα πρέπει, μεταξύ άλλων, να περιλαμβάνει μια ανάλυση της κατάστασης, μια επισκόπηση των υφιστάμενων μέτρων, των κενών και των αναγκών και τις στρατηγικές συστάσεις για τον τρόπο αντιμετώπισής τους, συμπεριλαμβανομένων στόχων και μετρήσιμων δεικτών.

20. (§76) Η ECRI συνιστά το ζήτημα των ρατσιστικών ή / και ομο- / τρανσφοβικών κινήτρων σε περιπτώσεις βίαιων περιστατικών να γίνει αναπόσπαστο μέρος των ερευνών και των δικαστικών διαδικασιών από το ξεκίνημά τους. Η ECRI συνιστά κατάρτιση της αστυνομίας, για την οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν τα προγράμματα που προτείνονται από διεθνείς οργανισμούς. Η ECRI συνιστά επίσης στις αρχές να προσφέρουν εκπαίδευση στους δικαστές και τους εισαγγελείς για την εφαρμογή του άρθρου 81Α του Ποινικού Κώδικα σχετικά με αδικήματα με κίνητρο το μίσος.

21. (§78) Η ECRI συνιστά την στελέχωση της τηλεφωνικής γραμμής με διερμηνείς (τουλάχιστον στα αραβικά, περσικά, αγγλικά) και την παροχή οδηγιών στο προσωπικό να παρέχει λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά με τη διαδικασία για αναφοράς ρατσιστικής βίας, καθώς και πληροφορίες για οποιαδήποτε βοήθεια στα θύματα, όπως ιατρικές, ψυχοκοινωνικές ή νομικές συμβουλές.

22. (§80) Η ECRI συνιστά την συμπερίληψη του σεξουαλικού προσανατολισμό και της ταυτότητας φύλου στην εντολή των νέων αντιρατσιστικών αστυνομικών μονάδων.

23. (§82) Η ECRI συνιστά περαιτέρω κατάρτιση των νέων αντιρατσιστικών αστυνομικών μονάδων.

24. (§90) Η ECRI συνιστά τη διενέργεια αξιολόγησης ως προς το γιατί περισσότερο από το ήμισυ των υφιστάμενων τοπικών συμβουλίων για την ένταξη των μεταναστών δεν λειτουργούν.

25. (§93) Η ECRI συνιστά στην Επιθεώρηση Εργασίας να δώσει ιδιαίτερη προσοχή στις συνθήκες εργασίας των μεταναστών ώστε να αποφευχθεί η εκμετάλλευσή τους.

26. (§95) Η ECRI επιθυμεί να επαναλάβει τη σύστασή της στις ελληνικές αρχές να εξαλείψουν τυχόν διοικητικά εμπόδια για την κατασκευή ενός μουσουλμανικού τεμένους στην Αθήνα.

27. (§97) Η ECRI συνιστά στις αρχές να δώσουν οδηγίες στους αστυνομικούς να απέχουν από τη ρατσιστική κατηγοριοποίηση κατά τις επιχειρήσεις σταμάτημα-και-έρευνα και να διασφαλιστεί ένας τόνος και μια συμπεριφορά σεβασμού προς όλα τα άτομα που σταματάνε.

28. (§99) Η ECRI συνιστά στη διυπουργική επιτροπή για την ένταξη των Ρομά να εξακολουθήσει να συνεδριάζει τουλάχιστον μια φορά κάθε τρεις μήνες για να παρακολουθεί τις εξελίξεις.

29. (§101) Η ECRI συνιστά στις κοινότητες των Ρομά να εμπλέκονται στη συστηματική παρακολούθηση των παρεμβάσεων του προγράμματος, για να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα και η μεγαλύτερη συμμετοχή των μελών της κοινότητας.

30. (§102) Η ECRI συνιστά τη δημιουργία μηχανισμού συνεχούς παρακολούθησης και λογοδοσίας για τη νέα στρατηγική Ένταξης των Ρομά 2012-2020, στον οποίο εκπροσωπούνται οι κοινότητες των Ρομά. Η ECRI συνιστά επίσης μια ανεξάρτητη ενδιάμεση αξιολόγηση να πραγματοποιηθεί σε εύθετο χρόνο.

31. (§104) Η ECRI συνιστά τον στενό συντονισμό της εφαρμογής της Εθνικής Στρατηγικής 2012-2020 για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά με τις περιφερειακές και τις τοπικές αρχές.

32. (§109) Η ECRI συνιστά έντονα στις ελληνικές αρχές να αναπτύξουν μια αποτελεσματική στρατηγική για να θέσουν αμέσως τέλος στο φυλετικό διαχωρισμό που επηρεάζει τα παιδιά Ρομά στα σχολεία και να αποτρέψει τυχόν επανάληψη στο μέλλον. Μια τέτοια στρατηγική θα πρέπει να είναι σε πλήρη συμμόρφωση με τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και μπορεί επίσης να αντλήσει έμπνευση από τη Σύσταση Γενικής Πολιτικής Αριθ. 10 της ECRI για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων μέσα και μέσω της σχολικής εκπαίδευσης.

33. (§112) Η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να λάβουν μέτρα για την αντιμετώπιση της κατάστασης των Ρομά που ζουν σε οικισμούς ανεπαρκών προδιαγραφών.

34. (§117) Η ECRI συνιστά στις αρχές να ενισχύσουν τις προσπάθειές τους για να διορθώσουν τις αρνητικές συνέπειες του άρθρου 19 του νόμου για την ιθαγένεια, που είχε σαν αποτέλεσμα πολλά άτομα να εξακολουθούν να μην είναι σε θέση να ανακτήσουν την ελληνική τους ιθαγένεια.

35. (§120) Η ECRI συνιστά στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων να διευκολύνει την έγκαιρη διαπίστευση της νέας σχολής για την διδασκαλία της τουρκικής μητρικής γλώσσας.

36. (§122) Η ECRI συνιστά στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, εκτός από την πρόοδο που σημειώθηκε ήδη, να κλιμακώσει την υποστήριξή του στα δίγλωσσα σχολεία της Δυτικής Θράκης να διασφαλίσει ότι το επίπεδο διδασκαλίας είναι ίσο με εκείνο των μονόγλωσσων σχολείων. Η ECRI εφιστά επίσης την προσοχή των ελληνικών αρχών στην υπ' αριθμό 10 Σύσταση Γενικής Πολιτικής της που περιλαμβάνει χρήσιμες οδηγίες για τα προβλήματα αυτά.

37. (§124) Η ECRI συνιστά στις αρχές να λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλίζουν ότι τα παιδιά των μειονοτήτων έχουν πρόσβαση σε ένα δίγλωσσο ή μονόγλωσσα δημοτικό σχολείο, σύμφωνα με την επιλογή των γονιών τους. Συνιστά, επίσης, οι αρχές να ξεκινήσουν διάλογο με τους εκπροσώπους της μειονότητας για να λύσουν αυτό το πρόβλημα.

38. (§126) Η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να λάβουν μέτρα για την αύξηση του αριθμού των μελών της μειονότητας που εργάζονται στη δημόσια υπηρεσία της περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

39. (§130) Η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να μεριμνήσουν για εμπεριστατωμένες και ανεξάρτητες έρευνες σε φερόμενες ως παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο των συνοριακών περιπολιών και να αποτρέψει οποιαδήποτε επανεμφάνιση.

40. (§133) Η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να αναθεωρήσουν την πολιτική τους με στόχο να μην κρατούνται πλέον οι παράνομοι μετανάστες σε τακτική βάση, αλλά, στη θέση της, να αναπτυχθούν εναλλακτικά, λιγότερο αναγκαστικά μέτρα.

41. (§136) Η ECRI συνιστά στις αρχές να παρέχουν επαρκή ιατρική περίθαλψη στους μετανάστες, ανεξάρτητα από το καθεστώς διαμονής τους σε περιπτώσεις σοβαρών λοιμωδών νοσημάτων ή άλλων κινδύνων για τη δημόσια υγεία. Επιπλέον, όπου παρέχονται ιατρικές υπηρεσίες από τις ΜΚΟ, η πρόσβαση σε αυτές δεν θα πρέπει να διακυβεύεται από αστυνομικούς ελέγχους.

42. (§139) Η ECRI συνιστά στις αρχές να απο-ποινικοποιήσουν την παροχή καταλύματος σε παράνομους μετανάστες, ώστε οι φιλανθρωπικές οργανώσεις να μπορούν να παρέχουν βοήθεια σε παράνομους μετανάστες οι οποίοι υποφέρουν από την έλλειψη στέγης.

43. (§143) Η ECRI συνιστά έντονα στις ελληνικές αρχές να αναπτύξουν μια εθνική στρατηγική, μαζί με τους εκπροσώπους των ΛΟΑΤ, για την καταπολέμηση των διακρίσεων και της ομο- / τρανσφοβίας, σε μέρη που συμπεριλαμβάνουν τις εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις. Επιπλέον, όλο το εκπαιδευτικό προσωπικό θα πρέπει να ενθαρρύνεται και να υποστηρίζεται στη βοήθεια των θυμάτων εκφοβισμού.

44. (§145) Η ECRI συνιστά έντονα στις ελληνικές αρχές να εκδώσουν μια σαφή εντολή προς όλους τους αστυνομικούς ότι στα διεμφυλικά άτομα δεν θα πρέπει να επιβάλλεται πρόστιμο για δήθεν αδικήματα πορνείας λόγω απλώς της ταυτότητας και της εμφάνισής τους.

45. (§147) Η ECRI συνιστά στις αρχές να διασφαλίσουν την πλήρη και ανεξάρτητη διερεύνηση του περιστατικού αυτού.

46. (§153) Η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να ξεκινήσουν μια ευρεία εκστρατεία ενημέρωσης του κοινού για την καταγγελία της ρατσιστικής συμπεριφοράς ως αντίθετης προς τις ελληνικές αξίες και συμφέροντα και για την προαγωγή μιας πολυ-πολιτισμικής και χωρίς αποκλεισμούς προσέγγισης της ελληνικής ταυτότητας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Η Βιβλιογραφία αυτή παραθέτει τις βασικές δημοσιευμένες πηγές οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της εξέτασης της κατάστασης στην Ελλάδα. Δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ως εξαντλητική λίστα όλων των πηγών πληροφόρησης που διατέθηκαν στην ECRI κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας της έκθεσης.

European Commission against Racism and Intolerance (ECRI)

1. Statement by the European Commission against Racism and Intolerance concerning racist and xenophobic political activities in Greece, Strasbourg, 10.12.2012.
2. Conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Greece subject to interim follow-up, 2012, CRI(2012)47.
3. Fourth report on Greece, 2009, CRI(2009)31.
4. Third Report on Greece, 2004, CRI(2004)24.
5. Second Report on Greece, 2000, CRI(2000)32.
6. Report on Greece, 1997, CRI(1997)52.
7. General Policy Recommendation No.1: Combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance, 1996, CRI(96)43
8. General Policy Recommendation No.2: Specialised bodies to combat racism, xenophobia, antisemitism and intolerance at national level, 1997, CRI(97)36.
9. General Policy Recommendation No.3: Combating racism and intolerance against Roma/Gypsies, 1998, CRI(98)29.
10. General Policy Recommendation No.4: National surveys on the experience and perception of discrimination and racism from the point of view of potential victims, 1998, CRI(98)30.
11. General Policy Recommendation No.5: Combating intolerance and discrimination against Muslims, 2000, CRI(2000)21.
12. General Policy Recommendation No.6: Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the Internet, 2000, CRI(2001)1.
13. General Policy Recommendation No.7: National legislation to combat racism and racial discrimination, 2003, CRI(2003)8.
14. General Policy Recommendation No.8: Combating racism while fighting terrorism, 2004, CRI(2004)26.
15. General Policy Recommendation No.9: The fight against antisemitism, 2004, CRI(2004)37.
16. General Policy Recommendation No.10: Combating racism and racial discrimination in and through school education, 2007, CRI(2007)6.
17. General Policy Recommendation No.11: Combating racism and racial discrimination in policing, 2007, CRI(2007)39.
18. General Policy Recommendation No. 12: Combating racism and racial discrimination in the field of sport, 2009, CRI(2009)5.
19. General Policy Recommendation No.13: Combating anti-Gypsyism and discrimination against Roma, 2011, CRI(2011)37.
20. General Policy Recommendation No.14: Combating racism and racial discrimination in employment, 2012, CRI(2012)48.

Other sources

21. The Greek Ombudsman (2013), Special report on the phenomenon of racist violence in Greece and how it is combated.

22. Parliamentary Assembly, Committee on Equality and Non-Discrimination, Davies, D. (2014), Tackling racism in the police – report, Doc. 13384.

23. Cour européenne des Droits de l'Homme (CourEDH) (2007), Bekir-Ousta et autres c. Grèce, Requête no 35151/05, Arrêt.

24. CourEDH (2008a), Emin et autres c. Grèce, Requête no 34144/05, Arrêt.

25. CourEDH (2008b), Tourkiki Enosi Xanthis et autres c. Grèce, Requête no 26698/05, Arrêt.

26. CourEDH (2008c), Sampanis et autres c. Grèce, Requête no 32526/05, Arrêt.

27. CourEDH (2009), Zeïbek c. Grèce, Requête no 46368/06, Arrêt.

28. European Court of Human Rights (ECtHR) (2011), M.S.S. v. Belgium and Greece [GC], Application no. 30696/09, Judgment.

29. CourEDH (2012), Sampani et autres c. Grèce, Requête no 59608/09, Arrêt.

30. ECtHR (2013a), Vallianatos and others v. Greece [GC], Applications nos. 29381/09 and 32684/09, Judgment.

31. CourEDH (2013b), Lavida et autres c. Grèce, Requête no. 7973/10, Arrêt.

32. CourEDH (2013c), Khuroshvili c. Grèce, Requête no 58165/10, Arrêt.

33. CourEDH (2013d), I.B. c. Grèce, Requête no 552/10).

34. Council of Europe, Commissioner for Human Rights (2013), Report following his visit to Greece, CommDH(2013)6.

35. Council of Europe, Commissioner for Human Rights (2014a), Letter from the Council of Europe Commissioner for Human Rights, Nils Muižnieks, to Mr Nikolaos Dendias, Minister of Public Order and Citizen Protection and Mr Miltiadis Varvitsiotis, Minister of Shipping and the Aegean, on collective expulsions (Greece), CommDH(2014)2.

36. Council of Europe, Commissioner for Human Rights (2014b), Replies of Mr Nikolaos Dendias, Minister of Public Order and Citizen Protection and Mr Miltiadis Varvitsiotis, Minister of Shipping and the Aegean (Greece) to the letter from the Council of Europe Commissioner for Human Rights, Nils Muižnieks, on collective expulsions, CommDH/GovRep(2014)2.

37. Council of Europe, Commissioner for Human Rights (2014bc), Letter of Mr Miltiadis Varvitsiotis, Minister of Shipping, Maritime Affairs and the Aegean (Greece) to the Council of Europe Commissioner for Human Rights, Nils Muižnieks, on the lives lost at sea during the Farmakonisi tragic incident, CommDH/GovRep(2014)4.

38. Council of Europe, Commissioner for Human Rights (2014bd), Reply of the Council of Europe Commissioner for Human Rights, Nils Muižnieks, to the letter of Mr Miltiadis Varvitsiotis, Minister of Shipping, Maritime Affairs and the Aegean (Greece), on the lives lost at sea during the Farmakonisi tragic incident, CommDH(2014)6.

39. European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), Public statement concerning Greece, CPT/Inf (2011) 10.

40. CPT (2012a), CPT, Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 19 to 27 January 2011, CPT/Inf (2012) 1.

41. CPT (2012b), Response of the Government of Greece to the report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) on its visit to Greece from 20 to 27 January 2011, CPT/Inf (2012) 2.

42. European Committee of Social Rights (2009), Decision on the merits, International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) v. Greece, Complaint No. 49/2008.
43. United Nations, Human Rights Council (2011), Report submitted by the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Manfred Nowak - Mission to Greece, A/HRC/16/52/Add.4.
44. United Nations, Human Rights Council (2013), Report of the Special Rapporteur on the human rights of migrants, François Crépeau – Mission to Greece, A/HRC/23/46/Add.4.
45. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2013), Moving forward on asylum and international protection in the EU's interests - UNHCR's recommendations to Greece for the EU Presidency January - June 2014.
46. UNHCR (2014), Statement on boat incident off Greece coast.
47. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) (2012), Ljubljana Guidelines on Integration of Diverse Societies.
48. OSCE (2013), Implementation of the Action Plan on Improving the Situation of Roma and Sinti Within the OSCE Area, Status Report 2013
49. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) (2013), Hate Crimes in the OSCE Region: Incidents and Responses, Annual Report for 2012.
50. Organization for Economic Cooperation and Development's (OECD) 2010 International Migration Outlook
51. OECD, Indicators of Integration › Key indicators by country › Greece in Settling In: OECD Indicators of Immigrant Integration 2012.
52. European Commission, EUROSTAT (2013), People at risk of poverty or social exclusion.
53. European Commission, European Website on Integration (EWSI).
54. European Commission (2013), National protection beyond the two EU Anti-discrimination Directives: The grounds of religion and belief, disability, age and sexual orientation beyond employment.
55. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2011), Coping with a fundamental rights emergency: The situation of persons crossing the Greek land border in an irregular manner.
56. FRA (2012), Antisemitism: Summary overview of the situation in the European Union 2001–2011 - Working paper.
57. FRA (2013a), Fundamental rights at Europe's southern sea borders.
58. FRA (2013c), EU LGBT survey - European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey - Survey data explorer.
59. FRA (2014), Survey data explorer - Results from the 2011 Roma survey.
60. Aljazeera (2013, October 23), Greek parliament suspends Golden Dawn funding.
61. Amnesty International (2010), Greece: Irregular Migrants and Asylum-Seekers Routinely Detained in Substandard Conditions.
62. Amnesty International (2013), Because of Who I am - Homophobia, Transphobia and Hate Crimes in Europe.
63. BBC News Europe (1.8.2012), Golden Dawn nationalists hand out 'Greeks only' food.
64. Christopoulos, D. (2013), EUDO Citizenship Observatory, Country Report: Greece, European University Institute, Florence.

65. Douzinas, C., Kouki, H. and Vradis, A. (2013, September 29), The arrest of Golden Dawn's leader will do little to counter institutional racism, The Guardian.
66. Ekathimerini.com (24.2.2012), Ousted New Democracy MP starts own party.
67. European Network against Racism (ENAR) (2013), ENAR Shadow Report 2011-2012: Racism and related discriminatory practices in Greece.
68. European Network of Equality Bodies (Equinet) (2012), Tackling the "Known Unknown" How Equality Bodies can Address Under-Reporting Discrimination through Communications.
69. Gay and Lesbian Community of Greece OLKE (2010), GREECE: The Status of Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Rights, Submission to the UN Human Rights Council for its Universal Periodic Review of Greece (11th Session).
70. Georgoupli, T. and Freeman, C. (2013, October 5), Golden Dawn arrests: The government should have acted long ago, The Telegraph.
71. Hope, K. (11.10.2013), Greek police ‘infiltrated’ by Golden Dawn, FT.com.
72. Human Rights Without Frontiers (HRWF) (2012), Ethnic Turks in Greece, a Muslim Minority.
73. International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA)-Europe (2013), OSCE-ODIHR 2012 Hate Crimes Report: submission of information.
74. Kalmouki, N. (22.11.2013), Greek Singer, Sfakianakis: “Golden Dawn Will Save Greece”, Greek Reporter.
75. Margaronis, M. (26.10.2012), Fear and loathing in Athens: the rise of Golden Dawn and the far right, The Guardian.
76. Marangudakis, M., Rontos, K. and Xenitidou, M. (2013), State Crisis and Civil Consciousness in Greece, GreeSE Paper No.77, Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe, London School of Economics.
77. Mason, P. (17.10.2012), Alarm at Greek police 'collusion' with far-right Golden Dawn, BBC News World online.
78. Papadopoulos, J. (13.7.2012), Neonazis im griechischen Parlament, in: Le Monde diplomatique (German edition).
79. The Racist Violence Recording Network Greece (2013), 2012 Report.
80. The Red Network, Council of State declares unconstitutional 2010 Greek Citizenship Law.
81. Smith, H. (28.9.2012), Greek police send crime victims to neo-Nazi 'protectors', The Guardian.
82. Smith, H. (1.12.2013), Golden Dawn supporters rally for imprisoned leader's release, The Guardian.
83. Theodorakis, S. (13.5.2012), Protagonistes, Mega Channel.
84. Theodoridis, A. (2013), Report on Measures to Combat Discrimination - Directives 2000/43/EC and 2000/78/EC - Country Report 2012, Greece, European network of legal experts in the non-discrimination field.
85. Trilling, D. (12.12.2012), A warning from Athens, New Statesman.
86. United States Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor (2014), Country Reports on Human Rights Practices for 2013 – Greece.
87. Versendaal, H.v. (25.11.2013), Down but not out: Golden Dawn rears its head again, MacroPolis.
88. Western Thrace Minority University Graduates Association (2012), Submission to the UN Human Rights Council, Forum for Minority Issues.